

**T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**MEHMET VECİHİ'NİN SEVDA-YI MASUMANE ESERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Önder ÖZMEN
1700005642**

**Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Türk Dili ve Edebiyatı**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ŞAHAN

NİSAN 2021

T. C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MEHMET VECİHİ'NİN SEVDA-YI MASUMANE ESERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Önder ÖZMEN
1700005642

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ŞAHAN

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Mehmet Onur HASDEDEOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TÜRKMEN

NİSAN 2021

ÖN SÖZ

Mehmet Vecihi'nin Sevda-yı Masumane Eserinin İncelenmesi başlıklı bu çalışma üç bölümden meydana gelir. Birinci bölümde haberleşme aracı olan mektuptan başlayarak mektup türü ve tekniği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Sevda-yı Masumane adlı eserin günümüz Türkçesine aktarımı sağlanmıştır. Üçüncü bölümde ise eserin yapı ve tema bağlamında irdelenerek metnin anlam ve biçim dünyası açığa çıkarılmıştır.

Anlam arayışı ile çabaladığım bu çalışmada düşünce ve deneyimlerine başvurduğum, şahsıma kılavuzluk eden başta kıymetli tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ŞAHAN'a, metnimin daha kusursuz olmasında emeği geçen Doç. Dr. Mehmet Onur HASDEDEOĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TÜRKMEN'e ve düşünsel varlığımın meydana gelmesinde rol oynayıp yol göstererek yanımda olanlara teşekkürü bir borç bilirim.

Önder ÖZMEN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	ii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM: MEKTUP HİKÂYE

1. 1. İletişimsel Bir Odak: Mektup Hikâye	6
---	---

İKİNCİ BÖLÜM: SEVDA-YI MASUMANE ESERİNİN

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

2. 1. Sevda-yı Masumane Eserinin Günümüz Türkçesine Aktarımı	12
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SEVDA-YI MASUMANE ESERİNİN YAPI-TEMA

BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

3. 1. Hikâyenin Kimliği	71
3. 2. Hikâyenin Özeti	71
3. 3. İsim-İçerik İlişkisi	73
3. 4. Olay Örgüsü	74

3. 5. Zaman	79
3. 6. Mekân	81
3. 7. Kişiler Dünyası	85
3. 8. Bakış Açısı ve Anlatıcı	88
3. 9. İzlek/Tema	91
SONUÇ	102
KAYNAKÇA.....	105

KISALTMALAR LİSTESİ

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi: BL

Türkiye Diyanet Vakfı: TDV

Türk Dil Kurumu: TDK

Sevda-yı Masumane: SM

Ve benzeri: vb.

Ve diğerleri: vd.

Ve saire: vs.

Sayfa: s

Sayı: S

Cilt: C

ÖZET

Edebi yazının farklı biçimlerde meydana gelmesi söylem alanlarının genişlemesine, farklı formlarla duygu ve düşüncelerin yaratımına imkân verir. Çok çeşitlilik arz eden edebi türler sanatkarların tüm canlı ve cansız varlıkları evrende konumlandırmasında yardımcı olur. Bir araç niteliği gören mektup türü ve tekniği ifade biçimlerine başka bir boyut kazandırır. Mektup hikâyesinin Türk edebiyatında modern anlamda ilk örnekleri Tanzimat devri ile birlikte görülür. Mektup hikâye nesir türündeki metinlerde hem bütünlüklü bir yapıda hem de metnin içinde müstakil bir şekilde yer alarak günümüze kadar ulaşır.

Mektup hikâye formunda kaleme aldığı Sevda-yı Masumane adlı eseriyle Servet-i Fünun dönemi yazarlarından olan Mehmet Vecihi yazdığı hikâye ve romanlarla devrinin tanınmış sanatkarlarından. Yazarın meydana getirdiği eserlerin niceliksel fazlalığına rağmen Latin harflerine aktarılmaması nedeniyle günümüzde bilinirliği azdır. Dolayısıyla Mehmet Vecihi'nin eserlerinden biri olan Sevda-yı Masumane mektup hikâyesini günümüz Türkçesine aktarmak, edebiyat dünyasındaki yerini belirlemek ve yazarın edebi yönünün izlerini sürmek önem arz etmektedir. Bu çalışma, Türk edebiyatı sahasında daha önce üzerinde hiç durulmamış olması bakımından tercih sebebi sayılan Sevda-yı Masumane adlı eserin gün yüzüne çıkarılmasını ve yapı-tema düzleminde irdelenerek bundan sonraki çalışmalara kaynak teşkil etmesini amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mektup hikâye, Mehmet Vecihi, Sevda-yı Masumane, Yapı ve İzlek.

ABSTRACT

The emergence of literary texts in different forms enables the expansion of the fields of discourse and the creation of feelings and thoughts with different forms. A wide variety of literary genres help artists to position all living and non-living beings in the universe. The letter type and technique, which is seen as a tool, adds another dimension to the forms of expression. The first modern examples of the letter-story in Turkish literature are seen in the Tanzimat period and they survive in prose type texts both in a holistic structure and independently in the text.

Mehmet Vecihi, one of the writers of the Servet-i Fünun period with his work called *Sevda-yı Masumane*, which is written in the form of a letter-story, is one of the well-known artists of his era with his stories and novels. Despite the quantitative excess of the works produced by the author, they are not known today because not transferred to Latin letters. Therefore, it is important to transfer the story of *Sevda-yı Masumane*, which is one of the works of Mehmet Vecihi, into contemporary Turkish literature, to determine its place in the world of literature and to trace the literary aspect of the author. This study aims to unearth the work called *Sevda-yı Masumane*, which is considered as a reason for preference in the field of Turkish literature, since it has never been emphasized before, and to be a source for future studies by examining it on the basis of structure-theme.

Key Word: Letter Story, Mehmet Vecihi, *Sevda-yı Masumane*, Structure and Theme.

GİRİŞ

Edebi eser var olan tüm oluşumlar arasında bağ kurarak bireyin hayatı anlama ve anlamlandırması noktasında önemli bir görev üstlenir. Kurgu ile gerçek arasında yaratılan metinler, bireyin iç dünyasından evrensel boyuttaki tüm sorunlara kadar uzanan, onları işaret eden, gösteren çok boyutlu bir yapıyla var olur. Yaşama dair görüşleri belli ölçütlerle sergileyen, öne çıkaran yazar ise metnini hâlihazırda bulunanlar ile hedeflenenler, arzu edilenler, beklentiler üzerine inşa eder. Görülen-görülmeyen düzleminde var edilen bu karşıtlıklar sanatkâr tarafından yeni bir söylem alanında dönüştürülerek okura aktarılır. Sanatkâr, yansıtma işlemini roman, hikâye, şiir, deneme, mektup, günlük, hatıra vb. birçok tür ve yöntemleri kullanarak gerçekleştirir akabinde yazar-okur arasındaki duygu ve düşünce bildirişimini sağlar.

İletişim araçlarından biri olan mektup yüzyıllar öncesine dayanan bir geçmişe sahiptir. İnsanların çok çeşitli haberleşme imkânlarının arasında yer alan mektup bireyin “ben” diliyle kaleme aldığı, kendi iç dünyasını kâğıda döktüğü samimi, içten ve doğrudan bir anlatımın karşılığıdır. Çağlar boyunca birbirlerinden mekânsal anlamda uzak olan kişilerin ve toplumların haberleşmesinde kullanılan mektup bir araç görevi üstlenir. Mektubun karşılıklı iletişimi doğurması ve bir muhatabın seçilmesi açısından geçmişte önemli bir yer tutar. Mektup, mekânsal düzlemde uzak olan insanları yakın hale getirmesi, iletişimin kurulmasını sağlaması, bir ortaklık meydana getirmesi açısından önem arz eder. Geçmiş dönemlerde yalnızca kişiler arasında bir haber alma-verme işleviyle değil aynı zamanda devletler arasında bile kullanılagelen bir resmi evrak niteliği de taşır. Ancak günümüzde mektup çeşitlenen ve değişen iletişim araçları nedeniyle eski güncelliğini kaybetmeye yüz tutar.

Mektup haberleşme aracı olmanın yanı sıra edebiyatta bir tür olarak kendine yer edinir. Diplomaside ya da tarihsel içerikli birer yazılı metin olmaktan çıkan, insanı ve onun yaşamını anlatmanın yöntemlerinden biri haline gelen mektup zamanla edebi tür olarak varlığını gösterir. Kefeli, “18. yüzyılda sosyal, felsefi, edebi yaşamda ve sanatın tüm dallarında bireyselliğin öne çıkması, romantizmin akımının baş göstermesi gibi nedenlerle mektubun kendi “ben”ini kendine has ifade biçimi ile ifşa eden, sırlarını dünyaya açan bir vesika olduğunu (13) söyler. Romantizm akımının birey için her türlü kısıtlamayı reddetmesi, ferdiyetçi anlayışı ve bununla birlikte melankolik ruh hâlinin yansımaları edebi türlerde öne çıkan nitelikler

arasındadır. Bu anlayışta var olan özelliklerin mektup hikâye formunda görülmesi olasıdır. Mektup ile bireyin yaşantısına dair tüm ayrıntıları yazma/anlatma girişimi hem bireyselliğin hem de duygu ve düşüncelerin daha özgür bir yapıda dile gelmesini sağlar. “Bu yönüyle mektubun romantik bir anlatı biçimi olduğu görülür. Mektup şeklinde kaleme alınmış romanlarda romantizm etkisi, bireysellik ve bunun bir getirisi olarak karakter romanı olma vasfı dikkat çekicidir” (Kara 254) Bireyin ruhsal yönünün daha fazla işlenmesine imkân veren mektup hikâye ya da mektup roman gibi anlatmaya bağlı söylem biçimlerinde romantizmin özelliklerinden izler taşıdığı ve hatta yer yer bunlarla örtüştüğü görülür.

Mektup aracılığıyla birbirinden uzakta ya da ayrı kalmış insanların hisleri, yaşadıkları, acıları, üzüntüleri, sevinçleri yazıya dökülür. Bireyin iç dünyasının ifade edilmesine derinlemesine bir boyut kazandıran mektup, yazar ve şairler tarafından yeni bir yöntem olarak kullanılır. Bireyin yapıp ettikleri roman, hikâye, şiir vs. gibi türlerin yanında mektupla dile getirilerek yeni bir anlatım yolu seçilir. Türk edebiyatında modern anlamda mektup türü Tanzimat dönemiyle biçimlenir ve günümüze kadar etkisini devam ettirerek yeni söylemler için alternatif bir tür halini alır. Özellikle Tanzimat edebiyatında yazarların karşılıklı olarak yazdıkları mektupların varlığı söz konusu iken dergi ve gazeteler vasıtasıyla da mektup türünde eserler kaleme aldıkları görülür. Mektup türü Batılı anlamda Türk edebiyatının dönemlerinde niteliksel ve niceliksel açıdan artışı ya da azalışı görülse bile günümüze kadar ulaşır.

Mektup türüyle birlikte çeşitlenen yazım ve ifade biçimleri arasında mektup hikâyenin yazar ve şairlerce kullanıldığı görülür. Tür olmanın yanı sıra artık tekniğin de devreye girmesi ile yeni bir anlatım tarzı gelişir. Türk edebiyatında tıpkı mektup türünde olduğu gibi mektup hikâye örneklerinin varlığı da dikkat çeker. Sanatkârlar, mektup hikâye tekniğini eserlerinde bütüncül bir yapıda kullandıkları gibi metnin içinde geçen ayrı bir bölüm olarak da tercih ederler. Mektup hikâye tekniği eserlerde “ben” diline olanak vermesi ve kurguyu güçlendirmesi vb. birçok açıdan tercih edilir. Tanzimattan Cumhuriyet dönemine ve sonraki süreçlere kadar bu teknik olay ve durumların doğrudan aktarımı için eserlerde kullanılır. Mektup tekniği kurgu düzleminde kimi zaman yalnızca şekil itibarıyla yer alırken kimi zaman da olayı çözüme kavuşturan ya da sonlandıran işleviyle metne dâhil edilir. Dolayısıyla bütün

diğer teknikler gibi mektup tekniği de edebi eserin amacına ve yöntemine hizmet eder.

Mektup hikâye tekniğiyle yazılan Mehmet Vecihi'nin Sevda-yı Masumane adlı eseri 1316/1900 yılında yayımlanır. Sevda-yı Masumane adlı eser toplamda yirmi iki mektuptan oluşur. Bu mektupların on dokuzu Devai ve Cemile'nin karşılıklı yazılmasıyla oluşurken diğer üçü Devai'nin dayısı Mahir'in Cemile'ye önceden yazdığı mektuplardır. Devai'nin mektubuyla başlayan eser yine onun mektubuyla sonlanır. Ancak işlenen aşk hikâyesinin sonunda ne olduğuna dair bilgi bir anlatıcının devreye girmesiyle aktarılır. Metnin mektuplardan oluşması dil ve üslup açısından “ben” merkezinde şekillenmesine neden olur. İki kişinin birbirlerine duyduğu ilginin dile getirildiği bu mektup hikâyede evlilik ile sonuçlanan bir aşk anlatılır.

Sevda-yı Masumane adlı bu eserinde ismi Vecihi olarak belirtilen yazarın kaynaklarda tam adı Mehmet Vecihi'dir. 1869 yılında İstanbul'da dünyaya gelen sanatkâr, Vecihi Paşa ailesinden Aziz Bey'in oğludur. Babasının kendisi için yazdığı;

“Oğlumun tarihini yazdım Aziz

Meh gibi doğdu Vecihi âleme”

beytinin (İnal 1921) ikinci mısrasına uygulanan ebced hesabı ile tarihi hicri olarak 1286 yılını verir. Bu sayının karşılığı da Mehmet Vecihi'nin doğumuna denk gelmektedir.

1891 yılında Mühendishane'den öğrenimini bitirerek subay olan Mehmet Vecihi orduya katılarak bir süre burada çalışır. Daha sonra Nafia (Bayındırlık) Fen Heyeti'nde görev alır.(Kudret 284) Mehmet Vecihi kendi mesleğinin dışında sanatla da çok yakından ilgilidir. Bu konuda Mahmut Kemal İnal onun Sanayi-i Nefise'nin yazı, şiir, musiki ve resim kısımlarına ilgili olduğunu, güzel rika yazdığını, ud, keman ve bilhassa güzel tambur çaldığını belirtirken resimle uğraştığını da (1922) ifade eder. Tüm bu yönleriyle Mehmet Vecihi farklı sanat dallarındaki mezziyetleri bünyesinde bulundurur. 1904 yılında henüz 35 yaşında iken kalp krizi geçiren Mehmet Vecihi yine İstanbul'da vefat eder ve kabri Rumelihisarı mezarlığına defnedilir.

İkdam gazetesinde 1895 yılından başlayarak eserlerini tefrika halinde yayımlayan yazarın ilk eseri Mihr-i Dil'dir. Bu ilk eseriyle hayli bir şöhret kazanan Mehmet Vecihi edebiyat dünyasında tanınmaya başlar. Eserlerinde işlediği konular itibariyle devrinin ilgisini çeken yazar art arda eserler kaleme alır. Bu eserler yayımlanma yılı itibariyle 1311/1895 yılında başlayıp 1316/1900 yılında son bulmaktadır. Çok kısa bir zaman diliminde yirmi beş eseri kaleme alan yazar yapıtları itibariyle işlediği konular benzerlik arz eder. İnsanı merkeze alan eserler üreten Mehmet Vecihi yapıtlarında romantizm akımının özellikleri de görülür. Namık Kemal'den etkilenerek onun devamı niteliğinde bir görüş benimseyen Vecihi aşk, evlenme, çok eşlilik, hastalık, kimsesizlik, çaresizlik, fakirlik gibi konuları işler. Mehmet Vecihi'nin eserleri ise kronolojik olarak şöyle sıralanır:

1. Mihr-i Dil (1311)
2. Mehçure (1311)
3. Çoban Kızı (1314)
4. Hikmet Yahud Mehçure'nin Kısm-ı Sanisi (1314)
5. Halime (1314)
6. Hürrem Bey I-II (1314)
7. Sail I-II-III-IV (1314)
8. Malike (1314)
9. Mes'ude (1314)
10. Müjgân (1314)
11. Nedamet (1314)
12. Vuslat (1314)
13. Hasbihal (1314)
14. Netice Yahud Bir Yetimin Sergüzeşti (1314)
15. Hikâye-i Müntehabe Mecmuası (1314)

16. Sakıb (1314)
17. Harabe (1315)
18. Feryat (1315)
19. Hasta (1315)
20. Akif (1315)
21. Musavver Tarihi Harb (1315)
22. Nerime (?)
23. Sevda-yı Masumane (1316)
24. Mufassal Tarih-i İslam (1316)
25. Endülüs (?)

Servet-i Fünun döneminin yazarlarından olan Mehmet Vecihi'nin Osmanlı Türkçesi ile kaleme aldığı Sevda-yı Masumane adlı mektup hikâye eserinin Latin harflerine aktarılması ve yapı-tema bağlamında incelenmesi ile şekillenen bu çalışma tanınırlığı az olan yazarı ve metni gün yüzüne çıkarma düşüncesini barındırır. Sevda-yı Masumane adlı eserin tezin kapsamında incelenmesinin bir diğer nedeni daha önce bu metnin üzerinde durulmamış olmasıdır. Vecihi'nin eserlerinin bir kısmı irdelemeye tabi tutulsa bile bu metni hakkında literatürde herhangi bir çalışma yer almaz. Yazarın eserlerinin edebilik boyutunun tartışılması çalışmanın diğer ana odağını oluşturur. Sevda-yı Masumane hikâyesinin hem edebi hem de mektup hikâye tekniği açısından irdelenmesinin ilk örneği olan bu tez, farklı metinlerin edebiyat külliyatına kazandırılması ve döneminde meşhur olan yazarın bir eserine ışık tutulması açısından önem arz eder.

BİRİNCİ BÖLÜM: MEKTUP HİKÂYE

1. 1. İletişimsel Bir Odak: Mektup Hikâye

Mektup, Arapça'da “ketebe” kökünden türeyerek Türkçe'de yer alan bir kelimedir. Türkçe betik ve Farsça nâme isimleriyle de anılan mektup, insanların birbirine duygu ve düşüncelerini dile getirmek ya da haberleşmek için yazdıkları ve gönderdikleri metinlerin ortak adıdır. Mektup kaynaklarda “bir şeyi haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name” (TDK 1647), “zarfa konularak postalanmak üzere bir kimseye kişisel olarak yazılmış imzalı yazı; betik” (BL, 7966) şeklinde tanımlanır. Bir iletişim şekli olan mektup ister bir kişiye isterse de bir kuruma, kuruluşa yazılabilir. Mektup, içeriğine göre çok çeşitli adlar alır. Bu yazım şekli ihbar-nâme, havâle-nâme, temlik-nâme, intihâb-nâme, vasiyet-nâme gibi yazılı evrak niteliği taşıyan bir formda ortaya çıkabileceği gibi feryâd-nâme, hasret-nâme gibi ruhsal açıdan hislerin dile getirildiği bir yapıda da oluşturulabilir. Ayrıca mektuplar teşekkür, tebrik, taziye, tavsiye gibi yazılma nedenine bağlı olarak meydana getirilebilir.

Mektupla iletişim kurma düzeni çağın ve teknolojinin değişmesi, internetin yaygınlaşması, sosyal medyanın ortaya çıkması vs. gibi birçok nedenden ötürü değişikliğe uğrar. Mektup, yerini e-posta denilen ve internet üzerinden gönderilen yazılara ya da sosyal ağlarda insanların birbirlerine gönderdiği nitelik ve niceliksel olarak değişen kısa iletilere bırakır. Zamanla gelişen teknoloji ve bilimle birlikte yeni ve farklı iletişim kanallarının ortaya çıkması nedeniyle mektup etkisini yitirir. Bu duruma sebebiyet veren nedenler arasında yeni imkânların daha hızlı ve pratik olması gelir. Dolayısıyla mektup günümüzde simgesel düzlemde var olmaya çalışır.

Mektup, iletişim ve haberleşmenin yanı sıra edebi tür olarak yeni bir söylem alanına dâhil olur. Edebi yapıtların söylem biçimlerinden biri haline gelen mektup, insanın hem kendi iç dünyasını bir kâğıda dökmesinde hem de bir olayın, durumun ifade edilmesinde ve bunun bir forma dönüşmesinde varlığını gösterir. Orhan Okay, mektubun “edebî bir tür olarak kabul edilmesi için dil, üslûp, kompozisyon ve belli bir nispette kurmaca özellikleri taşıması” (17) gerektiğini vurgular. Mektubun edebi değerini belirlemek adına sayılan nitelikleri onu haberleşmenin ötesinde anlam dünyasına işaret eden bir türe dönüştürür. Bireyin yaşamındaki çeşitli göstergelerin

karşılık bulduğu anlam alanları edebi metinler aracılığıyla açığa çıkarılır. Buna hizmet eden mektup türü de özellikle kadın erkek ilişkilerindeki hisleri ya da gönül bağı olan bireyler arasındaki duygu ve düşünceleri yansıtabilmesi açısından elverişlidir. Mektuplara şekil itibarıyla bakıldığında ise hem mensur hem manzum hem de manzum-mensur olarak kaleme alınabilirler.

Türk edebiyatında mektup türünün gelişimi tarihsel olarak takip edildiğinde mektup İslamiyet'ten önceki dönemde bitig olarak adlandırılırken İslamiyet'in kabulü ve sonraki sürecinde nâme ve mektup adlarıyla anılır. Günümüzde ise yaygın olarak mektup isminin kullanımı tercih edilir. Halk edebiyatında daha çok mani, koşma ve türkü gibi nazım şekilleriyle birlikte mektup dönemin âşıkları tarafından kullanılır. Divan edebiyatı döneminde ise münşeatlarda mektubun var olduğu görülür. (Köktürk 48-66)

Yenileşme sürecinin başladığı Türk edebiyatına gelindiğinde ise Tanzimat döneminde çeşitli dergi ve gazetelerde dönemin şair ve yazarlarınca mektuplar kaleme alınır. Bu dönemde niceliksel olarak artış görülen türün örnekleri arasında Akif Paşa'nın *Münşeat-ı Elhac Akif Efendi* ve *Muharrerat-ı Hususiye-i Akif Paşa* eserleri, Muallim Naci'nin *Muhaberat* ve *Muhâverat* eserleri, Namık Kemal'in *Hususi Mektuplar*'ı yer alır. Bunların yanı sıra Şinasi'nin Paris'ten İstanbul'da yaşayan annesine yazdığı mektuplar dil ve üslup bakımından doğal bir yapıda meydana getirildiği için dönemi itibarıyla üzerinde durulur.

Servet-i Fünun döneminde ve sonrasında ise Tanzimat yıllarının aksine mektup türünde niceliksel olarak bir azalma görülür. Bu dönemlerin mektup türündeki eserleri arasında Ali Canip Yöntem'in *Milli Edebiyat Meselesi* ve Cenap Beyle *Münakaşalarım*, Cenap Şahabettin'in *Evrak-ı Eyyam*'ıdır.

Cumhuriyet dönemi ve sonrasına bakıldığında mektup türüyle eserler kaleme alan birçok ismi saymak mümkündür. Bunlar arasında Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Nurullah Ataç, Nazım Hikmet, Mehmet Kaplan ve İsmet Özel vb. isim yer alır. Ayrıca yazar ve şairlerin birbirleri için kaleme aldıkları mektuplardan oluşan eserler de kendine yer bulur. Bunlar arasında Orhan Kemal-Yaşar Kemal, Kemal Tahir-Nazım Hikmet, Ece Ayhan-Enis Batur, Ataol Behramoğlu-İsmet Özel gibi isimler göze çarpar.

Tanzimat devrinden başlayarak Cumhuriyet dönemi ve sonrasına kadar uzanan süreçte mektup külliyatının fazla olması nedeniyle Ali Donbay, bir “mektup edebiyatı” (Donbay 90) nın varlığından bahseder. Son dönem mektup örneklerinden bazıları ise şöyledir: Nazım Hikmet-*Piraye’ye Mektuplar I, II*, Sait Faik Abasıyanık-*Bitmemiş Senfoni/Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar*, Behçet Necatigil-*Mektuplar*, Cemal Süreya-*On Üç Günün Mektupları*, Kemal Tahir-*Notlar/Mektuplar*, Cemil Meriç-*Jurnal II*, Atıf Behramoğlu-*Atıf Behramoğlu’ndan İsmet Özel’e-Genç Bir Şairden Genç Bir Şaire Mektuplar*, Nurettin Topçu-*Amerikan Mektupları/Düşünen Adam Aranızda*, Ece Ayhan-*Hoşça Kal: İlhan Berk’e Mektuplar*.

Mektup tekniği romanın, hikâyenin, şiirin, denemenin ve tiyatro eserinin tamamını kapsayıcı formda olabileceği gibi bunların içinde ayrı bir bölüm olarak da yer alabilir. Dolayısıyla mektup tekniğinde türler arası bir harmanlama söz konusu olur. Yani nesir/nazım türlerinin mektup formunda yazılması veya bu türlerin içinde yer alması mümkündür. Mektup hikâye Türk edebiyatında ne zaman ortaya çıktığı konusunda bazı araştırmacılar Servet-i Fünun dönemini işaret ederken (Kefeli 50) bazı araştırmacılar ise Batılı anlamda mektup hikâye ve roman türünün Tanzimat edebiyatından sonra görülmeye başladığını (Çakır 276), edebi tür olarak gelişmesini ise Tanzimat dönemi olarak (Tonga 1079) gösterir.

Mektup hikâyelerde evlilik etrafında gelişen olaylar, aşkın çeşitli görünüşleri, insanın yalnızlığı ve ruhsal sorunları vb. geniş yelpazede konular işlenir. Yazarın mektup hikâye olarak belirlediği teknikte anlatıcı olayları naklederken karakterlerden biri olabileceği gibi metnin dışında konumlanan bir kişi de olabilir. Mektubun çeşitli edebi türlerde sıkça kullanıldığı bilinir. Hikâye, roman, şiir vs. diğer bütün edebi metinlere sanatkar mektup tekniğini bu ve benzeri nedenlerle yerleştirebilir. Mektup formu iki fikri ya da insanı karşı karşıya getirmesine ya da bir kişinin duygu ve düşüncelerini samimi bir dille ifade etmesine olanak sağlar. Mektup iktisadi, siyasi, kültürel, sanatsal düşüncelerin ben diliyle savunulmasına fazlaca imkân veren bir anlatım tekniği olması nedeniyle sanatkarın bir kurgu dâhilinde bir nevi sözcü görevi üstlenmesini sağlar. Yazar, metne bizzat döktüğü fikirlerini bir karakter aracılığıyla da aktarabilir. Üçüncü tekil “O” anlatıcının yerine birinci tekil “Ben” anlatıcının devreye girmesi mektup hikâyenin daha doğal bir dil ve üslupta var olmasını sağlar. Hikâye kahramanının ağzından yazılan mektuplar doğal olarak bireyin psikolojisini

de yansıtan metinlere dönüşür. Bu noktada Tonga, hikâyede zaman, mekân ve olay örgüsü gibi asli unsurların geri planda tutularak daha çok kişinin psikolojik tahlillerle ön plana çıkarıldığını belirtir. (Tonga 1081) Bireyin ruhsal dünyasının direkt bir şekilde anlatılmasına imkân veren mektup formunda karakter bizzat kendini ifade etme şansı bulur. Yazar anlatıcının zaman zaman devreden çıktığı ya da kendini geri planda tuttuğu böyle bir metinde karakter kurgu dünyasını kendi yaratır.

Mektubun edebi eserlerde bir anlatım tekniğine dönüşmesi sanatkârın yeni bir araçla metinler kaleme almasına imkân verir. Diğer türler gibi vasıta işlevi gören mektup duygu ve düşüncelerin farklı bir biçimle dile gelmesini sağlar. Bu noktada Emel Kefeli mektubun bir anlatım tekniği vazifesiyle edebi eserlerde üstlendiği görevleri dört başlık altında tasnif eder. Bunlar:

1. İletişim-dışa açılma aracı
2. İç monolog
3. Gerçeğin farklı görünümünü ortaya koyan bir araç
4. Eğitici araç (169)

Bu dört başlık mektup tekniğinin hem reel hem de kurgusal olanda karşılık bulan özellikleridir. Edebi metinlerde kahramanın ya da kişinin kendini dışa açması ve bu yolla bir iletişim kurması mektup sayesinde daha samimi bir üsluba bürünür. Kahramanın iç monolog tekniğiyle konuşturulması ruhsal durumların derinlikli bir şekilde açıklanmasına imkân verir. Eserlerde gerçeklik her ne kadar birebir aktarılmaya çalışılsa bile yazıya dökülme anında kurgusallık devreye girer. Bu doğrultuda diğer türler gibi gerçeğin çok çeşitli görünümünü resmeden bir tür ya da teknik olarak mektup insanın hallerini yansıtır. Böylelikle mektup tekniğiyle yazar insana dair her türlü davranış şeklini metnin iletisi bağlamında değerlendirerek bireyi yeniden biçimlendirmeyi amaçlar.

Mektup hikâye formu biçim ve biçem açısından belli unsurlar dâhilinde -tüm edebi türlerde olduğu gibi- kendini var eder. Bunlar arasında yazarın metinde nerede konumlandığı ya da ne ölçüde müdahil olduğu, mektubun metinde nasıl bir fonksiyon ile yer aldığı ve mektubun kaç kişi tarafından yazıldığı gibi birçok usulle var olduğu görülür. Bu doğrultuda mektup üzerine hazırladığı kapsamlı çalışmasında

Ömer Çakır, hikâye ve romanlarda mektup hikâye anlatım tekniğinin yöntemlerini beş ana başlık ve on dört ara başlık olarak sınıflandırır. Bu tasnif metnin ve yazarın nasıl konumlandığını göstermesi açısından önem arz eder. Çakır'ın çalışmasında belirlediği mektup hikâyenin yöntemleri şöyledir:

1. Tek Seslilik veya Çok Seslilik Açısından

- a. Tek Sesli Mektup Hikâye veya Roman
- b. Çok Sesli Mektup Hikâye veya Roman

2. Mektubun Hikâye ve Romandaki Yeri Açısından

- a. Tamamı Mektuplardan Oluşan Mektup Hikâye ve Roman
- b. Mektubun Kurguda Belirleyici Bir Rol Oynadığı Mektup Hikâye veya Roman

3. Mektubun İşlevi Açısından Mektup Hikâye ve Roman

- a. Gerçeği Değiştiren Mektup
- b. Gerçeğin Değişimini Anlatan Mektup
- c. Gerçeği Aktaran Mektup

4. Yazarın Konumu Açısından Mektup Anlatım Tekniği

- a. Müellifin İstinsah Ettiği Mektup
- b. Müellifin Bizzat Kaleme Aldığını İfade Ettiği Mektup
- c. Yazarın Tanıttığı Mektup
- d. Yazarın Bulduğu Mektup
- e. Müellifin Yayımladığı Mektup

5. Yazarın Cinsiyeti Açısından Mektup Hikâye ve Roman

- a. Müellifin Cinsiyeti Açısından
- b. Mektup Yazanın (Kahramanın) Cinsiyeti Açısından

b. 1. Kadın Mektupları

b. 2. Erkek Mektupları (Çakır 337-357)

Bu sınıflandırma mektup biçiminde kaleme alınan metinlerin içeriğinin nasıl ve ne şekilde meydana geldiğini gösterir. Mektup hikâyelerde metnin tek bir kişiden mi yoksa birkaç kişinin ağzından mı yazılarak oluşturulduğu bahsi tek ve çok seslilik olarak ifade edilir. Metnin konuşanı yazarın bizzat kendisi olabileceği gibi bir karakter de olabilir. Bir ağızdan çıkan bu tek seslilik durumu aynı zamanda birkaç kişi ya da ağızdan yazılan çoklu bir söyleme dönüşür. Birden fazla kişinin mektuplaşmaları çok sesliliğin oluşmasına olanak sağlar. Mektubun metinde yer alış şekli ise konuyu ya da olay örgüsünü etkileyen bir durumdur. Yaratılan metinlerde mektup, hikâyenin tamamını kapsayabileceği gibi olayların seyrinde/çözümünde araç, kilit olarak devrede de olabilir. Fonksiyon açısından mektubun yeri gerçeklik düzleminde ele alınır. Metnin gerçeği değiştirilmesi, aktarılması ve değişimini anlatması reel-kurgu düzlemini ortaya çıkarır. Mektupların “ben” anlatıcı ile yazılması düş-gerçek ikileminin doğmasına neden olur. Dolayısıyla anlatıcının gerçeği ne derece hangi ölçüde ele aldığı meselesi böyle bir sınıflandırma ile açığa çıkar. Mektuplarda yazarın konumlanması tıpkı diğer maddeler gibi mektup içeriğinin bir parçasıdır. Burada yazarın mektubu nasıl var ettiğinin, onu okur karşısına nasıl çıkardığının ipuçları verilir. Son adım olan yazarın ve hikâye kahramanın cinsiyeti de bu tasnifin önemli bir tarafıdır. Akabinde burada mektup hikâyenin kim tarafından yazıldığı bilmesi metnin dil ve üslubunun irdelenmesi açısından belirleyici bir ölçüttür. Bu unsurların tespit edilmesi ve çözümlenmesi için cinsiyet belirleyici bir etkidir.

**İKİNCİ BÖLÜM: SEVDA-YI MASUMANE ESERİNİN
GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI**

2. 1. Sevda-yı Masumane Eserinin Günümüz Türkçesine Aktarımı

Malûmât Kütüphanesi

SEVDÂ-YI MASÛMÂNE

Müellifi:

Vecîhî

Tâbi' ve Nâşiri:

<< Malûmât ve Servet Gazeteleri Sâhib-i İmtiyâzı >>

Es-Seyyed Mehmed Tâhir

Maârif Nezâret-i Celîlesinin Ruhsatıyla

Bâb-1 'Alî Caddesinde Tâhir Beyin << 40>> Numaralı Matbaasında Tab Olunmuştur

Kostantiniyye

1316

2

Tâhir Bey Matbaası

3

-1-

Yine leyle-i yeldâ-yı tahassür vâsıl-ı sabâh oluyor. Hayâlin gibi gözümün önünden ayrılmayan bî-dârî-i intizâr, kendin kadar bana bîgâne ve girîzân eylediğin hâb ve ârâmımı târâc ediyor. Her ân bî-bekâsını, mahşer-engîz bir yevmü'l-hesâp gördüğüm bu geceyi de encüm-şümâr olarak geçiriyorum.

Vühûş-ı beyâbân gibi tenhâlarda ârâm-sâzım. Bulduğum me'men-i şâhika-pîrâde hayâllerden, perîlerden başka bir muvânis-i bîdârım yok. Ancak her biri bir

rûhu'l-mukaddesin incilâ-yı temessüli hükmünde bulunan bedâyi ve mevcûdât bana aşınâlık ediyor.

Zalâm-ı şebîn zılâl-i münakisesi arasında birer çeşm-i bînâ-yı bîdâriyi andıran nücûm-ı semâ hâlîme nükrân oluyor. Şu zıll-i siyâh nâ-pâyidârın zîr-i sâye-i

4

hafâsında rüzgârın sevk-i tehzîziyle ser-bezmin sücût ve tazarru olan eşcâr ve nihâlânın sadâ-yı hâmuşâne-i tesbîhini işitiyorum. Hande-i muhtefî-i tabîata karşı hazîn bir âhenk-i nağme-dâr ile temennî-i sabâha çalışan tuyûrun zemzeme-i mütehassirânelerini duyuyorum. Bekâ-yı pâyidâr-ı beşere handezen istihzâ olmak için ıgmağ şeb-i nâimden istifâdeye koyulan baykuşların kahkaha-i istihfâfını dinliyorum. Azamet-i ilâhiyenin şiir ve hikmeti mezc ile telîf eylediği şu kitâb-ı mükevvenât içinde her nükte-i kudreti, her safha-i hakîkati mutâlaa eyliyorum.

Vâkıâ zulmet-nişîn-i hayretim. Bütün kâinât senin gibi sümbül-bû bir câme-i hâb-ı latîf altında hâbîde-i safâdır. Fakat serâir-i kudret, bir âyîne-i hakîkat ki bir meyyitin çehre-i infiâlinde görülen renk-i ibret, bir nağmenin mevce-i âhenginde saklanan manâ-yı hikmet, bir mihenzede-i sabûrun çeşm-i ketûmânesinde okunan

5

serâir-i teessür gibi en bî-rûh, en nâim, en muzlim cihetlerinde de rengârenk tecellîler incilâ-sâz oluyor. Rüzgâr bir şey söylüyor. Sahârî bir aks ile inliyor cemâdâtta, nihâlânda bir ihtizâz-ı dâimî var. Her zerrede bir cihân-ı ulvî görünüyor. Şu vahdethâne-i tenhâyî içinde:

“ Olsa isti'dâd-ı 'ârif kâbil-i idrâk-ı vahy”

“ Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebre'îl”

beytinin mazmûn-ı hakîkîsine hamûş bir lisân beyân olan bütün eşyâ ve mevcûdât dergâh-ı ulûhiyyete karşı gönümlerle beraber tehlîl-hândır. Cümlesini görüyorum. Fakat.. Feryât ki yalnız seni göremiyorum. Seni taharrî ettikçe, bütün cihân mevcûdiyeti senden ibâret gösteren hayâl-i latîfinden başka bir şey bulamıyorum.

Hayâlin bana demsâz ve muvânîstir. Sen neredesin? Kurb-gâh-ı ehadiyette melâik-i semâ ile berâber mi ser-be-secde-i

tehlîlsin? Neşîmenin menzile-i âsumân mıdır?.. Bîdâr mısın? Zertâr saçlarından bana meşâm-ı ümîd getiren nesîm-i şebâneye tevdî eylediğim nâleleri işitiyor musun?.. Hâbîde misin?.. Her birinde bin cihân âteşin saklayarak şu çemenzâr-ı siyâh üzerine döktüğüm eşkâb-ı intizârımı rüyâda görüyor musun?.

Gönlümün ıztırâbât-ı elîmesi arttıkça leylin sâât-ı medîdesi büsbütün uzanıyor. Mesûtlar için günleri, geceleri birer lemha-i basardan ibâret olan zamânın sevdâ zed-gâne karşı deverânına atâlet veren, bilmem âhlardaki sıklet, giryelerdeki bâr-ı mâtem midir? Seni bir an evvel görebilmek için seni görünceye kadar geçecek zamân-ı intizârın mecmûa-i hayâtımdan tayyına bin minnetle kâilim. Ne olur? Seni görsem. Her gördüğüm zamân arasında geçecek vakt-i tehessür ömrümden tarh edilse de

ömrümde ne kadar görebileceksem o kadar yaşasam... İnsân için bir dârü'l-ıztırâb addedilen şu âlem-i fenâda bu müddeâ-yı tekzîb eyleyecek bir hayât-ı mesûdâne geçirmiş, erbâb-ı hayât için en büyük hatar-gâh olan memâta hayât nev bulur kadar neşât ve imtinân ile kavuşmuş olurum.

Dünyâda bir ümîd ve intizârım varsa o da sensin. Masûm gönüllerin hedef-i âh ve duâsı kurbgâh-ı kibriyâdır. Senin ismet-i vicdânından munakis bir nûr-ı azametle mütecellî olan kalbim dâimâ seni istiyor. Ervâh-ı mukaddese gibi envâr içinde yükselen o zemzeme-i ibtihâle -ümîd ederim ki- senin tazarruât-ı şebâne-i masûmânende hem âhenk oluyor. Bu muhrik nâleler onun için elbet bir muvaffakiyet temîn eyleyecektir. Elbet:

Eyledin nûr-ı ilâhî-veş tenezzül yanıma

‘Arşa çıktı var ise muhrik du’âlardan beri

zemzemesiyle saâdet hâlime tebrîk-hân olacağım bir rûz-ı mesûd gelecektir. Fakat bilir misin o vakte kadar geçecek zamân-ı intizâr benim için ne âteşin bir azâb-ı dûzahıdır.

Gamdan ölmem korkarım gayret helâk eyler beni mısırânı tercüme-i hasbihâl eden rûh-ı mütehasirim bu leyâl-i medîde-i hicrânın imtidâdından ne kadar münkesir, ne kadar zaiftir?

Âh... Ey sabâha kadar bir hayâl şebzinde-dârın muvânistinde tenhâ geçirdiğim geceler.... Ey rüyâlarında aradığım misâl ümîdi zıll-i siyâh ihtifâları içinde gâib eylediğim leyâl-i tehassür... Bu imtidâd tâb-fersâ tâ ki?... Dakîkalarınız hengâme-i ömrüm kadar uzun? Sabâhınız imkân-ı mesûdiyetim kadar girîzân mıdır?.. Heyhât. İşte sabâh olmaya başladı. Fakat dâmân-ı fecrine dest güşâ-yı intizâr olduğum subh-ı saâdet değil...

9

Geçen gecelerden farkı olmayan bir subh-ı tabî.... Yine bir vakt-i mâtem.. Ancak ümîtli bir intizârı andırdığı için handân görünüyor.

Dâmân-ı âsumân cihet-i maşrıktan bir çehre-i celâl ve azamet izhârına başladı. Mükevvenât-ı âyîne-i kudret-i ilâhiyyeden en celî bir misâl zî- meâl oldu.

Bâlâ-yı nigâhımda kâh senin handeni, kâh mehâsin-i tabîatın ibtisâm şu hânesini, kâh tûr-ı kelîmin makes sûzânını tasvîr eyleyen bulut parçaları ömr-i şitâbân gibi mağribe doğru teâkub edip gidiyor. Kâinât uyandı. Âhenk-i mevcûdâtta başka bir nağme-i seheri işitiliyor.

Sen uyuyorsun. Değil mi?.. Uyu... Yanında zezeme-sâz olan kuşlar, etrâfında toplanan nâleler seni uyandırmasın, sana renc-i hâtır vermesin.

Okuduğun kadar seni bî-huzûr edecek olan şu mutavvel feryâd-nâmede zâten bildiğin ahvâl-i

10

müteessirânededen başka bir şey bulamayacaksın. Zâten bilâ-ihtiyâr, derûn-ı teesürden kopan nâlede ne sanat aranır? Bu mektûp değil, bir nâle-i hicrândır ki aksini sana îsâl etmek isterim. Cevâp yazarsan şu leyâl-i mâtem-engîz tehassürde beni teselliye etmek için hayâline muâvin olur.

Yazacağın cevâp emsâline mümâsil olmasın. Ben mâzî-yi müstakbele sevk etmek istiyorum. Sen müstakbeli imhâya çalışıyorsun. Gösterdiğin özürler özr-i beyhûde kabîlindedir.

Şamâtat-ı meşîyyet ile berâber herkes uyanmaya başladı. Nâliş-i hicrânın bundan sonrasını gönlüme aks ettirmek mecbûriyetindeyim. Ben sevdâ-yı ümîdinle hamûşâne nâlekâr olurken sen,

Âsûde-nişîn hâb-ı nâz ol

Ey nûr-ı nazar süzül safâya

Seni âsûde-nişîn istirâhat bilirsem bende

11

müsterîh olur, istirâhat-ı rûh ile yaşarım. Tealluku hasebiyle rûhumun cevher-i mevcûdiyyeti sensin. Senden mahrûm olduğum zamânlar, seni görmeden imrâr ettiğim hengâmeler... Senden ayrı geçirdiğim bu siyâh ve mahdûd geceler içinde nesîm-i şebâne ile berâber gönlüme gelen ümîdin, nücûm-ı âfâk ile birlikte pîşegâh-ı çeşmimde tecellî eden hayâl-i latîfin olmasa ben meyyit kalırım. Bî-rûh olurum. Ölürüm. O zamân sen de ağlarsın. Değil mi?

Ah Cemîle!... Cemîle Allâh aşkına... Ferişteler kadar ulvî, pâk, tâhir yaratılmış bir kalb-i hâlis bir haslet-i melikâne ile sana ağlayanların hâline gülmek kadar nisbetsiz bir hâl gösteremezsin. Emînim. Gönlümde muhabbetinin kemâline sende iffet ve insâniyetin tecellîsine ne kadar emîn isem o derece emniyetim mevcûttur ki sen beni düşünmüyor değilsin. Benim nâliş-i hamûşâne-i tazallümüm, benim girye-i dem-â-dem hazînim seni

12

âzâde bırakmıyor. Sana uyuyor musun? Dedim fakat elbette uyumuyorsun.

Âhlarıma, nâlelerine, istirhâmlarıma verdiğin cevâplarda bana olan meyl ve muhabbetini itirâf ediyorsun. Sonra ben o maksadın sevdâkeş husûlü, sen o ârzûnun müştâk-ı istihsâli olduğumuz hâlde ona mâni zannederek dermiyân etmek istediğin

esbâp nedir?. Sen mevki-i ikbâl ve idbâr gibi, fakr ve servet gibi izâfî unvânların, pâydâr mertebelerin ehemmiyetine aldanacak kadar geç-nazar mısın?. Şahsîyetindeki ulvîyet ile mütâleâtındaki nevâkisi birbirine tatbîk eyledikçe hayretten hayrete düşüyorum.

Yapma. Allâh aşkına yapma. Tekrâr ederim. Bana benim beklemediğim yolda cevâp verme. Ümît ederim ki şu istitâfımın cevâbı bundan evvelki emsâline mümâsil olmaz.

Devâî

13

-2-

“Cevâp”

Mahdûd bir leyle-i ıztrâbın zembere-i şebânesinden tercüme ettiğiniz mektûbu okudum. İltifâtınız benim için bir lütuftur. Fakat bilmem nasıl anlatayım? O iltifâtlarla bana lütuf değil, kahrediyorsunuz! Hayâtına düşman olmuş hasta, saâdetine intizârdan usanmış felekzede gibi ümîdiniz benim için ömrün, âlemin en rûh-perver bir neşve-i bî-misâli olduğu hâlde ondan girizânım. Nasıl olmam ki on sekiz seneden beri her gün sûret-i tecellîyesini tecrübe ede ede mâhiyyetine kemâliyle vukûf ve yakîn hâsıl eylediğim tâlih-i nâ-sâzımdan sizin kadar büyük bir lütuf bekleyemem. Binâen-aleyh iltifâtınız bana karşı istihzâ yerine geçiyor. Fakat hayır. Siz müstehzî değilsiniz. Bil-akis beni istihfâfda sizi vâsıta-i mahsûsa

14

ittihâz eyleyen tâlihim istihzâ ediyor. O tâlih ki mâdâme'l-ömr beni bir kere mazhar-ı lütuf ve iltifâtı etmediği hâlde nihâyet lütuf ve iltifât-ı nâsile vücûdumu şüûn-ı hayâtın en engin bir girdâb-ı sitemine salmıştır. Evet. Girdâb-ı sitemde bu yasım. Bu şikâyet-i bedbahtâne, bu infiâl-i mütessirâne size ağır gelmesin. Hak ağır da olsa erbâb-ı insâfı sıkmaz. Mevkiimi düşünün. Levh-i mahfûzdan serâir mukadderâtımı nakil ve istinsâh edecek olsam tasvîr-i mâhiyyetim için:

Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânumân

Tâli'im işkeste ikbâlim nigûn, bahtım yaman

Matla-1 gurrâsından başka vâsıta-i beyân bulamayacağım malûm iken ümîdiniz, intizârınız gibi bir sevdâ-yı siyâha mahkûmiyyetime felekzedelikten başka ne nâm verilir?...

Sizi tâ-be-sabâh encüm-şümâr tehassür eyleyen hayâl şeb-i zinde-dârın bir misâl rûh efzâsı da benim muvânis

15

ve demsâzımdır. Sizi hüzünde ve vecd-i âşıkâneyi, tehyîcde nâliş-i şebâneyi andıran zemzeme-i heyecân bahşâları ile uyutmayan kuşçağızlar benim de enîs-i rûh-ı bî-tâbımdır.

Siz bana nâlenizi işittirmeye çalıştığınız zamân ben zannettiğiniz gibi hâbîde-i râhat ve safâ değildim. Râhat ve safâdan hisse-mend olmak hâssası benim gibi tâlih nâmıyla ezelden beri sürükleye sürükleye getirdiği belâ-yı serin izâcât-ı mütemâdiye-i hasmânesinden bir ân masûn kalmayan bîçârelerde tasavvûr olunabilir mi? Leylin sâât-ı medîde-i ıztırâbı içinde saklanan hayâllerin rûhuma ihsâs ettikleri nikândan teğâfûl gösterecek kadar sâde dil miyim?.. Sizi mücessem bîdârı gibi pencere önlerinde, çimen üzerlerinde dâmân-ı âsumâne, âfâk-ı mağribe karşı dembeste-i hayret eyleyen ihtisâsât-ı rûhâniye bende mevcût değil mi?.. Ah... Mevcût

16

fakat sizdeki mesûdâne.. Çünkü size ümît veriyor. Bendeki meyûsâne... Zîrâ bu dest-i günâh ile o kadar âlî emellere yetişebilmek imkân hâricinde görünüyor.

Efsûs... Gönlümden daha vâsi bir cihân sünbül-zâre nâzır olan şu mihnet-âbâddan her tarafa bakıyorum. Dâmân-ı sahârî rengârenk letâfet, cihet-i âfâk-ı nûr-â-nûr inbisât. Her ne görüyorsam, her ne işitiyorsam mutlak sizsiniz. Sizden başka, kimse yok. Hayâlinizden başka bir şey görmüyorum. Bilmem onun için mi, meşhûdâtımı küllîyen benden girîzân birer şâhid-i bîgâne buluyorum da kendimi şu cihân-ı mevcûdiyetin hâricinde bir vücût zannediyorum. Bülbüllerin nâliş-i şebânesine karşı gönlümde garîbâne terennüm-sâz oluyor. Sevdâ denilen hiss-i tabînin bana ilk bahşeylediği mesûdiyet hayâlinizdir ki ben kendimi saâdete lâyıf görmediğim için ona

17

tesâhup ediyorum. Ancak dünyâda bir hengâme-i felâket gibi geçen unfuvân-ı şebâb içinde ilk âşinâ olduğum hiss-i sevdâ, sevdâ-yı ümîdinizdir. Garîptir ki besmelesinde bitmiş kitâp tehî gibi bu his benim için nasıl ilk olduysa öylece son olacaktır. Evet. Ne zamân bir berk-i zaîfin ihtizâzı beni heyecâna sevk eder de gönlüm terennüme başlarsa lisân-ı teessürden çıkan nağme-i ıztrâr:

Sevdâ-yı ruhun 'aşk iline son seferimdir

Derdinle helâk olma ne çâre kaderimdir

Şarkısı oluyor. Âh... Bu güfteyi ne güzel söylemişler. Beste güfteyi ne kadar tutmuş?.. Acep kâili, benim hâlimi, benim istikbâlimi düşünerek mi inşât eylemiş?... Acep bestekârı benim âh-ı hazînimle mi bestelemiş?.. Ne zamân tuyûr-ı sabâha demsâz olarak:

18

Ey şûh-ı cihân yandı tenim âh-ı kederden

Cezbetmedi tâli'de zebûn-ı âhımı yerden

Her dem haberin almadayım dîde-i terden

Derdinle helâk olma ne çâre kaderimdir

Beyitlerini okusam gözlerimde ne kadar katarât-ı eşk peydâ olursa gönlümde o nisbette âteş-i teessür iştiâle başlar. Heyhât... Ne garîp tâlihtir ki on sekiz seneden beri alamadığı intikâmı renkten renge sokmakla zevk buluyor.

Bu infiâlâtım, bu teessürâtım, bu şikâyatım sizce nâbemahal görülecektir. Bu maksadın husûlü iki tarafın muvâfakatına mütevakkıf ise ben râzıyım diyeceksiniz. Vâkîâ o hâlde ise yalnız benim rızâma kalır gibi görüyorum. Fakat hakîkat öyle değil. Yukarıda arz ettim.

Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânûmân

Tâli'im işkeste ikbâlim nigûn, bahtım yaman

19

Ben nerede size, vâsıl olmak ikbâli nerede. Dünyâda benim için bir saâdet varsa ömrüm oldukça şurada ikâmet etmek, gözünüzün önünde teslîm-i rûh eylemek, o vâsita ile hâtıra-i teemmülünüzde bir yâd bırakmaktır. Belki birgün gelir de senin mezârından bile eser göremeyeceğiniz bîçâreyi düşündüğünüz vakit şu harâb âbâd-ı mâtemden Cemîle nâmında bir bîkes de gelip geçmişti dersiniz. Mâzînin sizde bu kadar teessür bırakacak olan bir vaka-i dilsûzu benim için de dîbâce-i sergüzeşt olur.

Yaşadığım âlem-i hayât içinde her şeyden, her mevcûttan, her histen eazz ve mukaddes bildiğim muhabbetinize yemîn ederim ki benim için ondan kıymettâr hîçbir şey yoktur. Lüzûm-ı ihtiyâta olan vukûfum hasebiyle elimden geldiği kadar zabtına çalıştığım nigâh-ı iştiyâk bu müddeâyı pek güzel ispât eyler. Tasavvur eder misiniz, ihtimâl verir misiniz insân zilline

20

üftâde olduğu bir resmin misâl-i zî-rûhunu istemesin?.. Akıl erdirebiliyor musunuz ki gönül hayâliyle eğlendiği bir ümîdin husûlünden girîzân olsun.

Ben sizin dâire-i taltîf ve himâyetinizde neşv ve nemâ bulmuş bir bîkesim. Dünyâda dâmen-i âtîfetinizden başka ilticâgâhım, sizden başka ümît ve penâhım yoktur. Ne beklersem sizden bekler, ne umarsam sizden umarım. Sizden muhabbet değil, cüzî rûy-ı dil bile görsem nevîn bir hayât-ı mesûdâneye nâil olmuş kadar sevinirim. O hâlde mümkün müdür ki muhabbetinizi, bana hayâtın, âlemin ihsâs-ı ezvâkına vesîle-i yegâne olan muhabbetinizi, gönlünüzü reddedeyim. İnsân mecbûriyet-i katiyyen görmedikçe kendi hayâtına kendi nasıl hânuma-keş olmaya çalışıyor? Ölüm hayattan tatlı olsa idi ölümünden kimse korkmazdı. Fakat âh... Kahr olsun böyle tâlih ki zîr-i zemîni hayât-ı mesûdâne gibi aratır:

21

Bana hemdem eyleyen ey gam seni

Bir gönül bir baht bir çarh-ı denî

Bıraktıran cândan bu üç şeydir beni

Bir gönül bir baht bir çarh-ı denî

Geçen gün aldığım mektûbunuza yine böyle bir cevâp vermiştim. Onun üzerine ya cevâbımın tebdîlî veyahût esbâbının tadâdı emrolundu. Ne fâide ki ne müdâmı tebdîle imkân, ne de esbâb-ı teannüdü beyâna mahal var.

Fikrimi nasıl değiştirebilirim ki onu iltizâmda âdetâ bir emr-i icbârîye mahkûm ve mağlûbum. Esbâbını arza ne lüzûm görülebilir ki makâmlarımız beynindeki farktan mâadâ hiçbir sebep dermeyânına hâcet yoktur.

Tâlih-in her türlü niam-ı müsâidâtından müstefîd bir mukbil ile onun dürr-i ihsânına ilticâdan başka çâre bulamamış bir âciz nasıl hem-hâl olabilir? Fakat

22

emînim ki min kîbeli’r-rahman seyyân yaratılmış olan insânlar içinde bu türlü zevâid ve nevâkıs ârızayı esbâb ve vesâil-i mühimmeden ‘addetmek sizin için mümkün değildir. Vâ esefâ ki bu dakîkayı yalnız siz düşünüyorsunuz. İttihâtımızın netâici ise bütün âileye âit bir meseledir.

Marûzâtımdan şikâyet manâsı çıkmaz. Dünyâda tâlih-i nâsâzımın çep endâzı-ı demâdeminden mâadâ hiçbir şeyden müşteki değilim. Yine mektûp yazarsanız infîâlât-ı zamân ile hayâtımdan bîzâr olduğum şu hengâme-i âteş efzâ-yı yeis içinde medâr-ı tesellîyetim olur. Vereceğim cevâplarda arz ettiğim efkârın dâimâ muhâfaza oluşu ise ıztırârı bulunduğu için mazûr görürsünüz.

Cemîle

-3-

Kâğıdımda cevâbının emsâline mümâsil olmamasını

23

sûret-i katiyyede ricâ ettiğim hâlde henüz sakîm ve bâtıl bir fikir beyân etmekten kurtulamıyorsun. Bilmem iffet ve ismetle muttasıf bir kalbin sevdâ-yı masûmânesini anlatmak indinde günâhımı ‘addolunuyor ki benden ahz-ı sâra çalışıyorsun? Ümîdinle yaşamak isteyenlerin âlem-ârâ mı mezâr mı olmak lâzım gelir? Ümîdini, iltifâtını başıma zindân-ı belâ eylediğin şu karanlık, şu medîd, şu tenhâ gecelerin

zalâm-ı hîçisi içinde mi sakladın? Saâdetim misin?.. Seni takîp eyledikçe bana karşı gösterdiğin girîzânlık nedir? Hayâtım mısın? Bekâna meyelân arz ettikçe istidâd-ı zevâl beslemekte ne zevk hisseyliyorsun?

Sana temennîyâtım o kadar ciddî, o kadar samîmî ki derecesine en celîl bürhân senin vicdânındır. Sana değil, dünyâda hiç kimseye karşı ahkâm-ı vicdâniyemin hâricinde muâmele etmek istemem.

24

Bunu kendinde pek iyi bildiğin hâlde ısrârıma mukâbelede ne fikre hizmet ediyorsun?

Bir seneye yakın zamândır ki seni her gece sabâha kadar demsâzım olan nâlişlerimin tercümesiyle bîhuzûr ediyorum.

Senden birinci talep ve ricâma cevâb-ı muvâfakat beklerdim. Dünyâda münferit mi yaşayacaksın? Tabîat insânlarda müzdevicen imrâr-ı ömür etmek istidâdını bir zevk-i mesûdâne olmak üzere perverde ettiği hâlde senin tecerrüt ve inzivâya meylin nedendir?...

Senden meşrû bir dest-i izdivâc talep olunuyor. Reddediyorsun. Sonra reddine de bir takım esbâb-ı dermiyân eyliyorsun ki bana kabûllerini teklîf eylemek ahkâm-ı vicdâniyemden inhirâfa sevk etmek demektir. Sernâme veyâhut nakarât gibi her cevâbının bir köşesine sıkıştırdığın:

Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânumân

Tâli'im işkeste ikbâlîm nigûn, bahtım yaman

25

Beytini lisân-ı hâlinden bir mazeret olmak üzere mi söylemişler zannediyorsun?.. Senden mevki ve makâmını kim suâl eyliyor? Kerrât ile söyledim. Tehâlûf-i mevâki gibi izâfî unvânların hilkatén hâiz-i müsâvât olan insânlarda tebeddül hâsıl edeceğine kâil olanlardan değilim. Evlâd-ı beşer için bir meziyyet-i mahsûsa-i fârîka varsa ahlâk ve fazâil itibârıyla şahsındaki kemâlâtdan ibârettir ki ona da sen mâliksin. Sana ben tâlibim. Dûrâdûr tefekkürât netîcesi olmasa da yine bir fikr-i makûle müstenid olan karârımı makûl görmemekte makûl bir manî var mı?

Kalbinden emîn olmasam başka bir muhabbete esîr olduğuna hükmedeceğim geliyor. Fikrimi bu kadar garîp ve mizac keşmekeşlere uğratma. Bana öleceğinizden bahsetmek, beni öldürmeye çalışmaktır. Aradığım bezm-i ümîdi bana âhirette mi göstermek istiyorsun? Âh...

26

Cemîle.. Sen hiç hâlden anlamaz mısın? Ben mi anlatmaktan âcizim?.. Dembeste-i inkisârın olan lisân-ı lâlîm ifhâm-ı merâmıda kâsır ise hâlimden de mi anlamıyorsun?.. Cemîle.. Isrârında sebât edersen beni mahveylesin. Mâdâme'l- ömr âşinâ-yı hayâtın olarak câmid ve sâmit bir mezâr taşına mı kâni olacaksın?.. Sana refik olmak isteyen bu bîçâre sûrette meyyit kadar bîmecâl olsa da demsâzlığına arz-ı liyâkat eyleyecek derecede zinde dildir.

Dünyâda senden başka temil ve tasavvurum yok! Yalnız seni düşünüyorum. Seni, fakat senin mesûdiyyetini düşünüyorum. Eğer temîn-i saâdetin benim mahv-ı vücûdumla kâbilse ölmekten de çekinmem. Anladın mı?.. Seni der hâtır eyledikçe, sana tealluk eyleyen âmâlîm fikrimden güzerâne başladıkça senin muhabbetine yemîn ederim ki:

Emret öleyim ger sana bâr ise hayâtım

Mahşerde bile hâhişin olmazsa dirilmem

27

Zemzemesi kalbimin en derin köşelerinden aks ediyor. Bilmem, bilmem kimden şikâyet edeyim? Senden iştikâyeye kudretim yok:

Düşen sana teğâfüldür bana âh teğâfülsüz

Değil senden şikâyet şekve âh-ı bî-eserdendir

deyip sûret teslîm göstermekten başka çârem kalmadı. Yine tekrâr ederim. Seni nâlelerim, tezallümlerimle izâca başlayalı bir seneye yakın zamân oldu. Henüz ârzû ettiğim yolda bir cevâp alamadım. Hem muhabbet gösterip hem muhabbetimi redde çalışmak beni iki türlü azâp ile öldürmek demektir.

Hâl anlamakta iltizâm ettiğin teğâfûl tâ bir cânın esbâbını olsun keşif ve istidlâle muvaffık olamadım. Bilirim ki pek muztaribâne geçirdiğim bir ân infîlîn zemzeme-i ihtisâsâtı olan şu kâğıdım şimdiye kadar olan emsâline nisbetle müessirdir.

28

Fakat pek hazîn, pek sâde, pek tehî dilâne verdiğin cevâpların bana ne kadar tesîr ettiğini sen bilir misin?.. Cemîle... İffet ve istikâmetinden, istikâmet-i vicdânın kadar emîn olduğun kalbime yemîn ederek söylerim ki her cevâbın, her hitâbın, her muâmelen beni kâbzü'l-ervâh kadar ürkütmüştür. Rûhum, hayâtım kadar sevdiğim iltifâtından Azrâîl kadar korkuyorum. Çünkü üzerime ölüm dehşeti ile hücum gösteriyor.

Sûzân bir kalp, perîşân bir hâtır, işkeste bir tâlih, ser-nigûn bir ümît ile sana yalvarıyorum. Senden seni veyâhût kendi ikbâl-i muntazırımı istiyorum. Âh aşkına bana şâfi bir cevâp ver.

Yine tekrâr ederim şimdiye kadar verdiğin cevâplarda ısrâr etme. Kendine tayîn etmek istediğin hâlleri bende görürsün.

[Devâî]¹

29

-4-

Cevâp

Sûzân bir kalp, perîşân bir hâtır, işkeste bir tâlih, ser-nigûn bir ümît, hattâ ser-nigûn bir ikbâl ile verdiğim cevâplar sizi o kadar bî-huzûr ediyor da onları ret ve îade için benim ne elîm ıztırâplara düçâr olduğumu hiç pîş-i nigâh-i teemmüle getirmiyor musunuz?

Beni benden istiyorsunuz. Ben bana mâlik miyim? Ben benim sâhibim miyim ki sevdâ-yı temellükünüze karşı beyân-ı rey edebileyim? İsteddiğiniz gibi tasarruf ve

¹ Köşeli ayraç ile belirtilen kısımlar orijinal metinde yer almamaktadır. Hikâyenin ve mektupların yazılışından hareketle mektubun kime ait olduğunu belirtmek adına böyle bir gösterim yoluna gidilmiştir.

temellükte muhtârsınız. Fakat yapmayın ricâ ederim. İstirhâm ederim. Ağlarım. İnlerim. Size yalvarırım. Yapmayın. Dünyâ dediğim şu derece-i ıztırâp içinde bir enîs rûhum varsa o da rûhanî bir ümîd-i kıymettârımın yes-i tâkat-fersâsı ile ağlamaktır. Âh.. Çünkü onun müşâhede-i husûlüyle

30

mesût olmak ihtimâlini rüyâda bile göremiyorum. Mâdâm ki bu hâl-i ıztırârda zebûnum. Bârî beni mâlâ-yutâk tekâlîf altında inlemek bârından olsun afv edin..

Beyim. Gönlümün size karşı perverde ettiği hiss-i meyelânî tamâmiyle anlamak mümkün olsa tahammülünüz benim ümîdimden betergünâh olurdu. Sizin için ağladıkça âhenk-i derûnumdan aks eden nağamâtı duysanız ağlardınız. Evet:

Lâl olursun dinlesen bir ses rübâb-ı sîneden bir sahîfe açsam ağlarsın kitâb-ı sîneden

Fakat.. Efsûs.. Sedd-i hezâr efsûs ki gönlümün ârzûsunu fikrimin mülâhazât dûrâdûru menediyor. Bu sîne-i sûzân feleğin germ ve serd demâdem zuhûruna vakfolmuş bir harâbedir ki sizin değil, mezâr-ı ademin âğûş kabûlüne ancak lâyük olabilir.

31

Ben on sekiz yaşındayım. Dâirenizde on dört seneden beri bulunuyorum. On dört senelik hayâtımın ilk rûz-ı mesûdânededen itibâren gönlümde hissettiğim neşve, gâh tıflâne, gâh masûmâne, gâh âşıkâne, gâh sevdâkeşâne birer renk-i mütebeddilde görünmek üzere sırf size tealluk eyleyen muhabbettir. O muhabbet ki gittikçe derecesi tezâyüt eylediği hâlde tezâyüt eyledikçe tevellüt etmesi lâzım gelen ümît noxsân buluyor.

Sizinle berâber büyüdüm. Ben sizin için, gönlüm muhabbetiniz için perverde olduk. Siz beni dâirede garîp bir bîkes olmaktan başka hiçbir şey tanımadığınız zamân benim sizin hakkınızdaki nazarım büsbütün diğer-gûn idi.

Şu gülşen-sarây letâfetin bütün tuyûru, bütün bedâyîi on dört senedir ki dâimâ bana sizi söylüyor. Sizin ümîdinizle yaşadım. Haddimi bilmeden sizi sevmek derecelerine çıktım. Sizin ilk

32

muhabbetnâmenizi aldığım vakit sizin on, on iki senelik bir sevdâkeşiniz idim. Fakat heyhât! Heyhât ki tâlih -husûsıyla benim gibi infiâline mahkûm ettiği bîçâreler için-ârzûya tarîka-i vusûl bırakmıyor.

Bilmem uyanık mısınız? Uyanıksanız elbet görüyorsunuz ki âfâk-ı mağribden kamer batıyor. Nûr-ı latîfi dîde-i muhtazar gibi sönüp gidiyor. O benim ümîdimi tasvîr eyliyor ki on, on iki senede kesb-i kemâl ede ede bedr-i kemâl hâline gelmiş iken nâ-gehânî bir süratle mağrib iğtiyâba çekilmiş gitmiştir. Heyhât:

Gönül yâd-ı mâzî edersin neden?

Gelir mi sanırsın fenâyâ giden?

Şu gördüğüm şûre-zâr muhabbet içinde her bedfa ki gönlüme neşve-i teselliyet vermeye müsteiddir, onda mutlak sizin hayâliniz, iltifâtınızı görürüm. Mutlak sizin bir misâl rûh-efzânınız onda tecellî eder. Ağladıkça

33

katarât-ı eşkimi birer cihân-ı hafî gibi bulurum. Onda yine siz arz-ı vücût eylersiniz. Gûyâ ki her dâne-i dem ve gam yalnız size hasr olunmuş birer âlem-i vesî ihtisâsımdır. Sizi düşünürken bir çiçek koklasam ömrümde istişâmına muvaffak olamadığım bûy-ı latîfinizi duyarım. Âh.. İşte o zamân:

Gezdiğim yerde gülistânlarda

Beni yâdındır eyleyen taltîf

Duyarım bûyunu latîf, latîf

Rüzgâr estiği zamânlarda

Yâd-ı hüsnüle döktüğüm yaşlar

Hep çiçek suyu kokmaya başlar

Neşîde-i latîfî muztarâne çekilmiş bir âh-ı hazîn ile berâber lisân-ı tahassüsümünden dökülmeye başlar. Vâ esefâ ki bunu bir âverde-i zebân tesîr ederken-mâziye rücû eylemiş hâtırâ-i teemmül gibi- mâkabline ircâ-i nazar eden gönlümden:

34

Esti bir zemherîr pür zehr-efşân

Ne çiçek kaldı 'âkıbet ne fidân

Zemzemesi beni izâc eyler. Heyhât... Tâlih bazen bir kâbûs-ı târâc-zen şekline giriyor ki insân zîr pençe-i tahakkümünde kurtulmaya değil, mahvolmaya bile mecâl bulamıyor. Efsûs.

Zamân nısfü'l-leyli geçti. Tulû-ı fecre öyle zannederim ki pek az vakit kaldı. Ben bîdârım. Perestâr muhabbet olan gönlünüz, demsâz dem-i tenhâyı eylediğiniz hayâliniz gibi bîdârım. Uyku gözümde, râhat kurb ve civârımdan gürbüzândır. Hâlim gönlüm gibi perîşân, hâtrım ümîdim gibi sûzân oluyor.

Âh... Bilmem. Serâir dili ityan için dünyâda bir lisân îcât olunamayacak mı? Marifet ve kemâlât sâyesinde gönüllerde uçup denizlere gezmeye, tabîatın ahkâm-ı gûnâgûnunu kuvve-i bâzûsına mahkûm etmeye kâdir olan akl-ı beşer, gönül dedikleri

35

o ufacık rûh her dem helecânın âhenk ihtizâzını tefsîre kâfi bir nağme-i beyân bulamayacak mı?... Fakat hayır.. O bir rûh her dem helecân olsa da ufak bir rûh değil, büyük bir cihân tezelsül, büyük bir âlem-i endîşedir. Onda nikât-ı gayr-ı mekşûfe bulunur ki insân kendi hissettiği hâlde âhire efhâm değil, esâs mâhiyyetini idrâke kendisiyle muktedir olamaz.

Emînim ki bir zamândan beri beni hengâme-i ömr-i bedbahtânem içinde muvakkaten tesrîr ve tesîde alet-i ittihâz etmekte olduğunuz iltifât-nâmelerinize mukâbil mecbûren itâ eylediğim bu cevâplar sizi fevkal-âde bî-huzûr etmektedir. Fakat geçen günde yazdım. Ben bu yolda mukâbeleye o kadar mecbûrum ki muhabbetiniz hakkı için gönlümü parçalarcasına cebreyliyorum. Mevcûdiyetime tebdîle çalışıyorum. Benlikten çıkmaya uğraşıyorum. Dest-i niyâz ve istirhâmıma meyl-i teveccüh göstermiş

36

bir nimet-i nâzile ki senelerden beri merhamet-i ilâhiyyeden talebim yalnız ondan ibâret idi, pây-ı ıztırârımla reddediyorum. Hâlîme bakıyorum. Baktıkça kendime

kendim ağlıyorum. Ağladıkça ağladığıma güleceğim geliyor. Bilmem. Nasıl anlatayım? Bir ıztırâr-ı şedîd içindeyim ki tasvîri vâh mümkün değil.

Evvelki gün gelen iltifât-nâmeniz ki tadâd-ı nücûm semâ ile bîdârâne geçirdiğim şu leyâl-i ıztırâp içinde beni teselliye çalışmakta emsâline halef olmuştur. Vâkıâ ihtârınız vechile biraz müteessirâne yazılmıştı. Binâen-aleyh müessir idi. Fakat bana zannınız gibi tesîr etmedi. Kalem yerine tırşe bez kullansanız da mürekkebiniz hûn-ı siyâhım olsa yine ciğerimin en harâretli köşelerine hak ve nakşedeceğiniz sûtûr-ı siteme mukâbil benden bir nâle-i iştikâ duymazsınız:

Sînelerde varsın ârâm eylesin tîr-i kazâ

Ey haddinin gamze-i cânân yürek cândır senin

37

Hitâbımı ciddiyet muhâlesetine tercümân-ı beyan eyleyen gönlümün iltifâtınız kadar sitem ve infiâlinize iştiyâkını celbetmektedir. Esâsen:

Ey ‘aşk bildiğin gibi yak, yık derûnumu

Bir kimsesiz belâ-zedenin hânûmânıdır

Zemzemesiyle feleğin en dilsûz, en tâb-şiken musâibine sûret-i teslîm göztermiş bir hengâme-i dîde için sitemden, infiâlden müteessir olmak ihtimâli tasavvur olunabilir mi?

Fakat... Âh... Fakat sizin siteminiz, sizin infiâliniz beni yakmakta âteş-i dûzahtan müessirdir. Siteminize katlanırım, infiâlinizden korkarım. Yalvarırım. Size ricâ ederim:

Ehl-i dil ehl-i dili bilmemek insâf değil

Gönül hâli bilirsiniz. Çektiğimden haberdârsınız. Cihân denilen şu mihnet-hâne-i bâ-pâyidâr içinde ömür nâmıyla mukadder olmuş üç beş günlük

38

bir müddet ıztırâbım var ki zevâli ne kadar serî, zamânı ne kadar kalîl ise şedâidi o derece müessir, mesâibi o mertebe kesîrdir. Çektiğim germ ve serd hayâtın her biri

bir şahit mevcûdunu hedm ve tahrîbe kâfî iken bir de beni infiâlinizle dilhûn etmeyin.

Gönlümde gördüğüm eser-i istidât, vücûdumda hissettiğim zaaf ve zebûni tesîriyle emînim ki vücûdum şu âlem-i siyâha bâr olmaktan kurbben kurtulacaktır. O zamân dest-i teselliyyet ve iltifâtınızın erişemeyeceği bir cihân-ı diğer de bulacağınız bîçâreyi infiâlinizle mükerreren öldürmüş olduğunuzu düşündükçe ağlırsınız.

Cemîle

Cemîle!

İltifâtname unvânı vermek istediğin feryâtnâmelerim ki seni bir öksüz nâlesi kadar bî-huzûr etmese elbet cevâpları bu türlü sâdır olmazdı.

39

Senin için ne nâb-fersâ birer hitâb-ı itâb-engîz olduğunu şimdi katiyyen anladım. Katiyyen kesb-i yakîn ettim ki ağlayan bir kalbin teskîn şerâre-i tahassürüne çalışmak, seni isteyen, sana demsâz olmak ârzû eden bir rûh-ı mütehassirin dâğ-ı sînesûzunu merhem pezîr etmek istidâdının müsâit olmadığı ahvâlden imiş. Ne diyebilirim?

Zâten bu yakînin husûlü ilk istitâfıma verdiği cevâp ile de âşikâr olmuştu. Fakat ebnâ-yı beşerî günde dâire-i ihtimâl ve vukûun dâhil ve hâricinde bin sûret-i diğer gûne mahkûm ve esîr eyleyerek aks-i mâhtâbı andırır bir zıll-i girîzânın pîş-i takîbinde dolaşmak derecelerine getiren ümîdine hakîkaten mukâvemet bir endâz bir kuvve-i sâhire hükmündedir. Beni bu kadar zamândan beri dest-i kûtâh talebimin erişemeyeceği âmâl-i bülent semâ pervâzı der-âğûş etmek sevdâsına düşürdü. Yoksa

40

taharrî-i husûlünü hırz-ı cân eylediğim o saâdet benim için mutasavver olmadığını bu hıyâbân-ı vesî'ul-arza ilk attığım hatvenin uğradığı mânâdan anlamak lâzım gelirdi. Hayfâ ki anlamadım. Anladığım hâlde anlamak istemedim. Hâlâ anlamak istemem hâlâ:

Ârzû serkeşte-i fikr-i muhâl eyler beni

Fakat Cemîle... Bu kadar âteşzede-i inkisâr olmuş bir hânumân-ı derûnun şerâre-i her dem zuhûrundan içtinâp etmelisin. Yine ilcâ-yı aşk-ı masûmâne ile ihtisâsâtımın beni ihsâsa mecbûr eylediği bir fikir varsa o da budur. Seni âh-ı inkisârdan sakınırım. Cemîle... İtiyâd-ı teğâfûl muktezâ-yı şâmı olan kalbinin gönül tehyîc etmekteki mahâret âşık kurbiyle hem mertebe gördüğüm ulûv makâmına kalem ederim ki ben, bir ân tîz revânımı ârzû ve ihtiyârıma tevkîf ve tatbîk ile geçirebilecek kadar zâtıma mâlik değilim. Eğer

41

hevâ-yı aşk-ı masûmâne ki mağlûp olduğum kadar gönlümü kendi rây ve intihâbıma mahkûm edebilse idim başın için başına belâ olmazdım. Zabt ve teskîne kâdir olamadığım sevdâ-zede bir kalbin ise inhidâm ve inkisârı bi't-tabi yine yed-i ihtiyârımda olamaz. Gönlüm kırılırsa vesîle ben değilim. O inkisârın zararı sana âit olursa yine mesûliyet bana terettüb etmez. Ahdime müterettib bir vazîfe varsa o da sana son hitâbım olan şu feryât-nâmede kemâl-i sûz ve güdâz ve galeyân-ı eşk-i teessürle:

Göklere açılmasın elleri ki dâmânındadır!

mısrânı tekrâr ve ihtârdan ibârettir.

Cemîle... Hakâik-i ahvâl şiveni müşâhide için kimsenin tenbîhe ve îkâzına muhtâc olanlardan değilsin. Binâen-aleyh bir gönül hedminin bir hânımâne olacak tesîrini biliyorsun. Emînim ki... Teannüdünden çıkacak netîce benim mahvım olsa da benim mahvıma

42

karşı... Ne olur?... Dünyâdan Devâî nâmında bir felekzede giderse cihân yıkılmaz a?... Demezsün. O hâlde had ve pâyân tasavvurundan bile âciz kaldığım bu nâz ve teğâfûle sebep nedir?

Heyhât! Söyleyecek mi de şaşırırım... Cidden hayretteyim: Son izâcım olduğunu yukarıda yazdığım şu kâğıdı da kemâl-i metânetle oku. Emsâli gibi yazılacak ise buna cevâp istemem. Sana mezârımın başında parçalanmak üzere son yâdigârım olsun. Teannüdünde devâm ettiğin hâlde buna sâni olması lâzım gelen tercüme-i ser-nüviştimi kitâbe-i kabrimde görürsün.

Beyim!

Bir âteşin hitâb-ı dilsûzunuzu daha aldım. Cevâp vermek istiyorum. Fakat ne yazacağımlı bilemiyorum. Eğer rûhumu en hânûmânsız bir âfet-i ciğer-şikâfin taht-ı tesîrinde bulmamış olsa idim

43

son iltifâtınız olduğunu söylediğiniz emrinize mukâbele etmeye çalışırdım. O halde sizi de bir yetîme karşı birkaç satır daha yazı yazmak külfetinden kurtarırdım. Vâ esefâ ki o kadar metânet ve ihtiyârıma sâhip değilim. Şu tercüme-i feryâd-ı derûn ise zindânda inleyen bir esîrin nâle-i tazallûmünden başka bir şey olmadığı için onda âhenk aramadığınız gibi ma'nâ ve mefhûmda taharrî etmezsiniz.

Teannüdümde devâm edersem hâbgâh-ı ârâmınızın mezâra tahavvül edeceğini söylüyorsunuz.

Beyim! Vücûdum dünyâdan istiskâl olunmak lâzımsa başımda tâlih gibi bir kâbz-ı rûh varken siteminizi, kahrınızı beyhûde istimâle ne hâcet görüyorsunuz? Şurada üç beş gün bekâsı kalmış, o üç, beş gün içinde ise vezâif-i mevcûdiyetini yalnız âh ve enînden ibâret bulmuş bir bîçârenin o kadarcık bekâsına, daha doğrusu o müddet-i kalîle zarfında

44

size aks edecek sadâ-yı enînine tahammül gösteremeyecek kadar müştâk-ı huzûr iseniz ona pek yakın zamânda kavuşacaksınız.

Biliyorum ki semâ-yı mülkiyette taharrî ettiğim cây-ı ârâmınızı bana zîr-i zemînde göstermeye çalışmak beni ecelsiz öldürmek için âlet taharrî etmek demektir. Fakat ne lazım, ne ihtiyâç var? Hâlet-i neza gelmiş bir bîçâreye, bir hançer daha saplamaktan zevk almak sizin -nice mâhiyeti malûm ve mücerreb olan- vicdânınıza mülâyim gelmez. Maa-mâ-fih ben her şeyi tâlihimden biliyorum.

Bir seneye yakın zamândan beri vukû bulan tekâlîfinize tarafımdan bir cevâp şâfi verilmediğini yazıyorsunuz. Onlar benim için tekâlîf değil, evâmir, hattâ evâmir değil, tebşîrâttır. Ne fâideki istibşâr ettiği mesûdiyetten istifâde yalnız bir muvâfakata tevakkuf ettiği hâlde ona kâdir olamayacak kadar

45

tâlihın infiâline mahkûm bir bîçârenin mevcûdiyetine kâil olamazsanız beni görün.

Hitâbınız son olduğunu söylüyorsunuz. İn-şâallâh öyle olur. Mükerreren arz ettiğim gibi benim için itâbınız da bir iltifâttır. Fakat mâdâm ki tâlihın her türlü infiâlâtına bu sine-i zaîfi hedef eylemiş bir felekzedeyim, o ahir ömrüm olan şu müddet-i kalîleyi de infiâliniz gibi beni birkaç gün evvel vakf-ı ıztırâp eden veremin en müessirî addettiğim bir kahr ve belâ içinde geçirirsem tâlihın son mertebe-i imtihânını görmüş olurum ki o hâlde senin mezârım istediğim sûrette bir levh-i ibret teşkîl eder. Bâkî fîmâbad leyâl-i medîdenin sürâdık-ı siyâhını tehzîz eyleyecek olan nâleden sizi bîhuzûr etmemek üzere müebbeden elvedâ.

Cemîle

Cemîle!

Bundan evvelki kâğıdımı hakîkaten son hitâb-ı niyâzmendâne olmak üzere yazmıştım. Ne çâre ki

46

insan, husûsuyla benim gibi hevâ-yı ıztırârına mağlûbiyette esâret derecesine varanlar için hâkim-i efâl ve ihtiyâr olabilmek mümkün olmuyor.

Bana bir cevâp verdin ki dembeste-i hayret olarak fîmâbad muvakkat ve girîzân bir zill-i yâdigâr şeklinde demsâzım olacak olan hayâlinle kanâat etmek istediğim hâlde yine feryâda mecbûr eyledi. Âh bilmem. Kalemimi mürekkep yerine zehre mi batırıyorsun?...

Beyânatında ki o âteşîn tesîr nedir?.. Yoksa insânı müteessir etmek için gamzende, handende sakladığın kuvve-i müessirenin bir hükmü makâmında mıdır?

Cemîle!... Beni bir mevki-i müşkülde bıraktın ki tarîfinden âcizim, sana mektûp yazmamakta iltizâm ettiğim sükût, seni tasdîden sıyânet maksadına mübtenî idi. Fakat çi-fâide ki beni o kadarcık bir ihtiyâra sâhip ve mâlik olabilmek muvaffakiyetinden mahrûm eyledin.

47

Müfârekat-ı ebediyeye mukaddime ittihâz eylediğin vedâyı işte reddeyliyorum. Farz et ki o bir vedâ idi, bu da ibtidaî münâsebet olur. Sana şimdiye kadar yazdığım mekâtîb-i sarf-ı âşıkâne, yanî sûziş-i derûnumun beyân-ı şiddetinden ibâret kalıyordu. Fakat bu tasdînâme ki arz ettiğim gibi müceddid bir münasebetin mukaddimesi oluyor, bunda seni ciddî bir müzâkereye davet ediyorum.

Bilirsin ki insân ibtilâ denilen mecbûriyet-i katiyyede ihtiyârına mâlik olmadığı için meselâ sen benim derece-i ıztırârıma sebep taharrî edemez, etsen de bi't-tabi mukni bir cevâp alamazsın. Çünkü onu ben ârzûm ile ihtiyâr etmedim. Kendi hüsn-i sîmâ-yı latîfini benden suâl etmekte âyîne ile mülâkâttan başka bir zevk yoktur.

Fakat mâdâm ki sen teklîf-i vâkiyi reddetmekte -velev dediğin gibi mecbûrî de olsa- yine

48

bir fikr-i makûle hâdimsin. Bârî beni ondan haberdâr et bârî -kendi rivâyetince- beni hayâtı kadar sevdiği hâlde yalnız bir teklîf-i meşrû ve müstahsen mi kabûl etmemekle helâkime kâil olan bir şâhide-i ümîdimin bu silâhı istimâlden maksadı ne olduğunu anlayayım.

Birkaç mektûbundan berî şükür olsun dercini kûşe-i nisyâna attığın:

Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânûmân

Tâli'im işkeste ikbâlîm nigûn, bahtım yaman

Beyti gibi hâlinden, mevkiinden bahsetmekten de sarf-ı nazar ediyorsun. Bu da emînîm ki bu gibi hükümden sâkit mazeretlerin nazar-ı tedkîkimde cây-ı kabûl bulamayacağını anladığından ileri geliyor. Hâlbuki ondan kasr-ı kalem eylediğin hâlde şimdi gösterecek bir mazerette der-hâtır edemiyorsun..

olabilir. Vâkıâ senin yerinde bir diğere arz-ı muhabbet etsem de bu mukâbeleyi görsem veyâhût aylarca, senelerce döktüğü gözyaşına mukâbil senden yalnız bir cevâp, ret ve inâttan başka bir şeye nâil olamamak felâketi benden gayrı bir biçâreye teveccüh eylese:

Kimin mecbûr-ı hüsn ve âtîsin şûh-ı şenin kimdir, benim sensin hayâlim, rûz ve şeb söyle senin kimdir? der idim. Fakat hakikat buna muvâffak olmadığımı biliyorum. Ancak seni bu teannüde devâm ve isrâra sevk ve icbâr eyleyen bir sebep-i hafî var ki onu henüz hal ve idrâkten mahrûmum. Ricâ ederim. Bana yazacağın cevâp ne münkesirâne, ne âşıkâne, ne münfailâne ve ne de muztarâne olmasın. Maksadını doğruca söyle ricâma, niyâzıma, istirhâmıma, istitâfıma karşı seni teannüde mecbûr eden sebep her ne ise onu söyle.

Bilirsin ki fi'l-vâki ihtilâfât maîşet-i beşeriyede az çok fark olmak ahvâl-i câriye-i şiven iktizâsından

olsa da bence mühim değildir. Binâen-aleyh herhâlde bir cevâb-ı katî isterim.

Devâî

Vedâ-yı müebbedle hatmettiğim mektûbu son hitâb-ı heyecân-engîz zanneylediğim hâlde iki gece evvel bir kâğıdınızı daha aldım. Merâkınızın defî için size ârzünüz dâiresinde redd-i cevâba muktedir değilim. Şu tehassür-nâme ise sırf emriniz mukâbelesiz bırakmamak vazîfesine ittibâen yazılmakta emsâline mümâsildir.

Ârzû-yı izdivâcın husûlü için vukû bulan tekâlîf-i mükerrerenize muztaran ve mecbûren gösterdiğim muhâlefetin esbâb-ı mevcûdesini soruyorsunuz. Şimdiye kadar buna sebep ittihâz ettiğim tefâvüt mevki meselesi zâten kasten düşünölmüş ve bahâne olarak dermiyân edilmiş bir mânia-i musanna

idi. Yoksa -yine ifâdât-ı mükerrerenizden anlaşıldığı üzere- bu gibi izâfî ve ârizî unvânların insânları birbirinden tefrîk etmeyeceği bizce malûm olduğunu bildiğim gibi sizi bu vukûftan mahrûm göstermek kuvve-i idrâkiyenizde noksân iddiâ etmek kabîlinden olacağı da nice mechûl değildi.

Binâen-aleyh bu iddiâm maksad-ı mutesavverinizin mâni husûlü olamayacağından başka belki inkisâr-ı hâtıranızı intâç edeceğini bilirdim. Hattâ belki bunun için ihtiyâr eyledim.

Bana bu kadar mecbûriyet gösterdiğiniz hâlde beni düşünmek için yaratılmış bir kalbî kırmakta ne lüzûm tasavvur ettin mi suâle hâcet görmezsiniz zannedirim. Dünyâda bir gönül tasavvur olunamaz ki ihtiyârına mâlik olduğu hâlde yegâne ârzû ve emel hâss-ı ittihâz ettiği bir nimet ümîdi istidâd-ı husûl göstermiş iken eylesin de reddi

52

için de onun mebnâ-yı esâsını ruhuna dar edecek sûrette bahâneler tasannuuna kalkışsın.

Bu mecbûriyet o kadar katî sebeplerden tehassul eyler ki marûz olan bîçâre için tâlihinin infîâlât-ı demâdem zuhûrına lanet okumaktan başka çâre tasavvur olunamaz.

Baht-ı nâsâzımın bence malûm sizce ilel-ebet mechûl olacak olan bu sitem-i mukâvemet bir endâzından bahsetmek sizi yine merâka düşürmek demek olacağını pek iyi bilirim. Fakat ne yapayım?..

Bir maksad-ı tekâlîf ediyorsunuz. Nazarınızda husûlü benim muvâfakatıma mütevakkıf gibi görünüyor. Hâl buna esâs mesele öyle değil. Bunu dâire-i istihâleye sevk eden esbâbı soruyorsunuz. Söylesem benden beter perîşân, benden ziyâde âzerde hâtır olacaksınız. Fakat esbâb-ı mânia-yı mevcûdenin derece-i ehemmiyetine vukûf ve itlâm hasebiyle pek iyi

53

Biliyorum ki sizin için esbâb-ı mezkûreyi öğrenemeyip de mâdâme'l-ömür merâk içinde yaşamak esâsına vâkıf olarak ân-ı vâhidde mahv ve kahr olmaktan ehvendir.

Binâen-aleyh sizi büyük bir muhâtaradan sıyânet-i azm-i masûmânesiyle dünyada ne kadar azm ve metânet mümkünse cümlesini göze alıyorum. Kalbimin her türlü sitem ve infîali gibi bu sitîz-i ıztırârı da sîne-i zaîfime çekiyorum. Vücûdumu âteşlere yakarak, rûhumu dûzahlara, işkencelere, cenderelere sevk ederek beni ifşâyâ ihbâr eyleyen bir serî ketm için elimden gelen gayrette kusûr etmiyorum. Dünyâda son bir ümîdim hiç olmazsa beni bir ân evvel hengâme-i hayâtta kurtarmak sadedinde kâbzü'l-ervâh ile yarışan şu nikbet-i hânumân-sûzu size de söyleyerek hasbihâlinizle taselliyet-yâb olmaktan ibâret iken ondan da mahrûmiyete katlanıyorum. Hâlimi size

54

söylemiyorum. Bugün söylemediğim gibi ebediyen de mektûm kalacaktır.

Birkaç günden beri vücûdumda bazı alâim-i maraz hissediyorum. Zâten uyku denilen mâye-i istirâhattan ilk iltifât-nâmenizi aldığım günden beri mahrûm idim. Fakat mâdâm ki insân ve insânlığın ahkvm-ı tabîyesine mahkûmum. Mâdâm ki zinde ve âlem-i zindegânî denilen bir zindân-ı belâ içinde mevcûdum. Tabîi vâsl-ı sabâh edemediğim şu uzun karanlık gecelerin iki saati olsun âlem-i menâmda geçerek hayâlimde perverde-i eşk-i tehassür eylediğim nihâl misâlinizi orada temâşâ ediyordum.

Üç dört geceden beri ondan da mahrûmum. Katiyyen uyuyamıyorum. Bilmem insânlıktan ayrıldım mı? Ne oldum?...

Vücûdumda her zamânkinden fazla bir zaif, bir kuvvetsizlik var. Zâten pek güç hissedebildiğim

55

iştihâ benimle büsbütün râbita ve alâkasını kesti. Feleğin zehr-i siteminden başka bir şey yediğim yok... Râhat ve ârâmım münselib? Ümîd ve refâhım mefkûd...

Yastığımı, yatağımı tertîp etmek için gözlerimden gece gündüz akan hûn-âb-ı hasret kâfi değilmiş gibi bir de ter ârız oldu. Günde on kere tebdîl-i pür-âhen etsem yine ka'r-ı deryâda veyâhût seylâb-ı eşk içinde kalmışım gibi serâpâ nem-nâkım.

Âh... Okuduğum hikâye kitâplarında veremin bu alâimle başladığını görmüş idim. Sonra merâk ettim. Araştırdım da hıfzû's-siha ve emrâz-ı insâniyeye dâir tasnîf olunan kütb ve resâil-i fennîyede de bu hakîkati keşfeyledim.

Geçenki vedâm vedâ-ı müebbet olamadıysa o zamân sizi katiyyen terk ederim. Başınızı ağrıtacak, râhatınızı târâc edecek bir sebep bulunmaz.

Âh.. Bilirim. Bu türlü hitâplar sizi en

56

büyük ıztırâba sevk etmektir. Fakat muztarım. Bî-huzûrum. Çektiğim bin türlü bâr-ı belâ başımdan aşarken bir de hastalık munzam oldu. Tesaddîatım esîr-i cennet olmuş bir âfenzede-i sevdânın esbâb-ı muzâafaya uğrayacak hummâ nevbeti altında sayıklaması nevindendir ki hastalığım hummâ değilse de teverrûmdür.

Cemîle

“Cevâp”

Cemîle!

Yılan dişiyile yazılmış bir kâğıdın daha geldi. Sen gâlibâ kendine atıf ve isnât etmek istediğin mehâlik hayâtı bende görmek ârzûsundasın. Benim kadar ömrünün ezvâkımı ve hatta imkân-ı istidât devâmını sende görmüş bir bîçâreye muhâtaraya-i sahtundan bahsetmek, onun sohbetini muhâtaraya sevk etmek değil midir?...

Buna dâir serd ve beyân eyleyeceğim mütâlaâtı

57

sonraya terk eyle şimdi mektûbuna bend bend îade-i cevâp edeyim.

Ebedî bir vedâ-nâme olmak üzere yazdığın mektûba yine cevâp verildiğinden bahsediyorsun. Garîb şey!.. Bana:

Meşhûdu iken ser-serâ perde-i hikmet:

Ehl-i dilin ehl-i dile ahvâli nihândır

mı dedirteceksiniz?... Bir hitâba vedâ-ı müebbedle hâtime çekilirse onun o ân infîâl ve tesire mahsûs bir hüzn-i mütehâcım netîcesi olduğunu bilmez misin?.. Benim sana mektûp yazıp yazmamak yed-i ihtiyârında mıdır ki sen cevâp vermekte veyâhût sükûtunu muhâfaza eylemekte muhtâr olabilesin?... Bana ârzûm dâhilinde bir cevâp verebilmekte mahrûm-ı iktidâr olduğunu dermiyân eyliyorsun. Dâmen-i nâzike doğru uzattığım dest-i niyâz-mendâne-i ümîdi reddetmekte bir mazerete mahkûmiyetin

58

mümkün olsa da mazeret-i mevcûdenin cins ve nevini ve esbâb-ı hudûsunu ketm ve ihfâda ne fikre, maksada hizmet ettiğin cidden anlaşılabilir serâir-i nühüfteden değildir.

Şimdiye kadar mazeret olmak üzere göstermekte olduğun tefâvüt mevki ve makâm meselesinin sence de şâyân-ı ehemmiyet bulunmadığını ve benim kabûl etmeyeceğimi bildiğin hâlde sırf bir bahâne-i ret ve mümânaat olmak üzere tasannî ve îcât eylediğini el-hamdü lillâh ki yine kendin itirâf ediyorsun. Bir seneden beri günde bir vâsıta-i dîğerle seni iknâ için esbâp ve vesâ ile teşebbüsüne mecbûriyet-i tevellîd eyleyen bu mazeret nasıl ehemmiyetten ârî ise şimdi düşündüğün mânialar da ona müşâbihtir.

İhtiyârına mâlik olan bir kalbin ehas-ı âmâl ve mekâsıd-ı ittihâz eylediği bir nimet ümîdi kendi eliyle reddetmesi mümkün olamayacağı tabîdir. Bunu vücûdu

59

her zamân iddiâ olunan fakat asıl ve esâsı bence mechûl bulunan mazeretine vâsıta-i kabûl olarak serd eyliyorsun. Fakat vâh Cemîle!... Ne yalan söyleyeyim. İş son dereceyi buldu. Binâen-aleyh vicdânımın bir seneden beri reddetmek istediği hâlde artık gereği gibi temelleşmek üzere bulunan şübhâtıma vücût ve ihtimâl vermek derecelerine tekarrübümden dolayı, maat-teessüf söylemeye cesâret ediyorum ki o ümîdin sence hakîkaten bir nimet olduğuna inanacak istidâdım kalmadı.

Dünyâda mütehassıs yaratılan insânların hiçbir mânia ve mazeretten çekinmemek üzere yed-i ihtiyâr ve irâdeleri fevkinde bir hiss-i mevcût ise o da yalnız sevdâdır. Binâen-aleyh sen o kuvve-i hâkime-i endîşe-sûza benim kadar mağlûp ve

mahkûm olsan seni azminden men edecek bir sebep tasavvur olunamaz. Her ne ise zâten esbâb-ı mevcût olsa nevî beyân

60

olmak lâzım gelirdi. Bence de makûl ise hakkını teslim ile kendimi teskîn için zabt-ı kalbe çalışırdım. Aksî takdîrde yine seni iknâ için elimden gelen iktidârı sarf ederim. Fakat ortada mazeret yok ki dermiyân olunsun. Veyâhût -bana ifşâ olunabilecek- gibi değil.

Hastalığına gelince: Avâız-ı cismâniye insân için sıhhat gibi ahvâl-i tabîyeden olmak haysiyetiyle sağ olanların hastalığa istidâtları derkârdır. Binâberîn hasta olabilirsin. Fakat ıztırâbının tasdîât-ı mütevâliyem netîcesi olduğunu der-hâtır ettikçe ben de bir kat daha muztarip oluyorum.

Uyku uyuyamadığın şimdiye kadar işitip ehemmiyyet vermediğim mazeret-i beyhûde ki mukanna bir kısım-ı sâni düşünübilmek ıztırâbından ileri gelse gerek. Vücûdunda her zamânkinden ziyâde olan zaif ve bîtâbî ise yine o râhatsızlığın netâyicindedir.

61

İnsân âlem-i vücûtta bekâsı ile sürat-i zevâlî yalnız muvâfakat veya teannüd ve muhâlefetine delâlet edecek bir söze mütevakkıf kalmış bir bîçâresine karşı hem inâdına isrâr ile onu helâke sevk eyler hem de bu fiilinde kendini mazûr gösterecek esbâb-ı taharrîsine koyulursa şüphesizdir ki hem ağlar ve hem de şiddet-i ıztırâbından terler. Bana kalırsa o husûsta hissettiğin alâimde bundan nâşîdir. Fakat yine gönül dediğim şu kahrolası hâkim-i zor-âver beni lâkaydlıkta muhtâr bırakmıyor. İki gün sonra rüfekâmdan bir doktorla görüşeceğim. Tenbîh edeyim gelsin seni muâyene ve iktizâ ederse tedâvî eylesin. ıztırâbın tesaddîânımdan ileri geldiği hâlde bir daha tekrâr etmem. Hakîkaten muztarip isen in-şâallâh yakında kesb-i âfiyet edersen de ben:

Renc-i hâtır vermesin feryât ve efgânlar sana

Dil-nüvâzım sen hemân sağ ol fedâ cânlar sana

62

Dedikçe sen yalnız bana bîgâne olan -tabîr-i sahîhiyle- benden ayrı yaşamaktan ibâret bulunan ümîdinle bekâm olursun.

Devâî

Beyim!

Şifâya muhtâç bulunduğum bir zamânda ecelden acı bir zehr-i siteminize daha uğradım. Zararı yok. Şimdiye kadar sersefâletime zindân-ı belâ olduğunu kerrâren arz ve beyân eylediğim şu mihnet-âbâd dûzah misâlden bir ân evvel hülâsamı mücîp olduğu için bu muâmelelerinize zehr-i sitem değil devâ-yı müessir nazarıyla bakarım.

Allâh aşkına. Gençliğinizin başı için yorulmayın. Üşenmeyin. Bana büyük lütfetmiş olursunuz. Sitem etmekten çekinmeyin. Fakat.. Yalnız onu ricâ ederim ki zamânın her türlü kahır ve sitemi altında pâmâl olan bir bîçâreyi, bir bedbahtı mezârına

63

bârî mağmûm göndermemek, mezârında bârî bî-huzûr etmemek için bana benden şüphelendiğinizi söylemeyin. Beyim, şimdiye kadar bin kere yemîn ettim. Hem de başınız için yemîn etmedim ki dünyâda sizden başka bir maksat ve matlûbum bu kadar. Fakat ne çâre ki siz dest-i talebimin erişemeyeceği bir makâm-ı bülentte bulunduğunuz için size vâsıl olmak benim için müteessir ve muhâldir. Bu hakîkate vukûfumdan nâşîdir ki talebinizi reddediyorum ve daha doğrusu bir sebep-i mücîb bana reddettiriyor.

Şimdi cây-ı bülendinizden bahsedişimi yine evvelki mazeretlerime kıyâs ederek bununla belki bin defa tekrar etmiş olduğumuz ihtilâfât mevâki-i bahşımı dermiyân etmeyin. Çünkü iddiâm o zemîne müesses değildir. Dediğiniz gibi bende -velev nâçiz ve bîkes olmakla berâber- yine bir insânım. Beni siz kabûl ettikten sonra tâlihimin nuhûseti mâni

64

ikbâlim olamazdı. Vâ hayfâ ki o mâni beni dâire-i beşeriyetimden hârice çıkarmış, bana benliğimi unutturmuştur.

Bu bir ser-nühüftedir ki izmârı ne kadar müşkil ise izhârı da o kadar güçtür. Bana kalırsa istirahat-i efkârınızın -hîç olmazsa- tereddüt sûretiyle muhâfazası için bunu müebbeden sizden saklamak isterim. Fakat ihtimâl bir zamân gelir ki ben -dârü'l-emân tanıdığım- mezârımda âsûde-nişîn olduğum vakit sizi bunlardan haberdâr edecek bazı emâreler bulursunuz. O zamân ıztırârimin derece-i şiddet ve tesîrini anlarsınız. O vakit bîçâre Cemîlenizin ne sâ mânsız bir hükmi haffiye mahkûm olduğunu öğrenir de hâline ağlarsınız.

Hastalığıma dâir olan beyânâtıma cevâben marazımı âdetâ temâruz zemîninde telakkî etmek istiyorsunuz, sizi aldatacak mazeret icâdı için şeb

65

tâ-be-sabâh uykusuz kaldığımı, o endişe ve ıztırâp içinde hem ağlayıp hem terler döktüğümü söylüyorsunuz.

Sizi iğfâl edecek mazeret icâdı değil, size ilk hatvede hakkımı teslim ettirecek mazeretim mevcût olduğu hâlde sırf sizin istirâhâtınızı muhâfaza için onu âteşli, zehirler gibi ciğerimin en harâretli köşelerinde saklarken endîşeden sıkılıp sıkıntıdan ağladığıma kâil olan siz misiniz?... Sizi aldanacak bahâne bulamadıkça ıztırâbımdan ağlayan ben miyim?... Vâh beyim vâh.

Fakat yine dediğim gibi zararı yok. Bunlar beni bir ân evvel öldürmek için birer vâsıtaadır. Elinizden gelenlere ihmâl etmeyin. Bir taraftan vücûdumun şu felâkethânedeki kalkması için tedâbîr-i lâzımede kusûr etmediğiniz hâlde taraf-ı diğerdan tedavî

66

için tabîp celbine kıyâm etmekte ve o tabîp davâsında da hâtır ve hayâle gelmeyecek sitemlerle beni dâğ-dâr etmektesiniz! Beyim. Tabîp bahsi açmak bir iki serzenişe daha meydân bulmak için zemîn tesîs eylemek midir? Yoksa doktoru bana manevî bir gardiyan olmak üzere mi teslît eyleyeceksiniz? Bugün ecel ser-bâlînime kadar gelse de dem-i ihtizârımda tıbbın, devâmın tecessüm ve ittihâdından vücûd bulmuş bir tabîb-i hâzıka tesâdüf eylesem, ilk ve son hitâbım:

En büyük derdim hayâtım ey tabîb-i sâde-dil

Düşme beyhûde telâşa başka bir sevdâdayım

Beytinden ibâret olacağı sizce malûm değil midir? Yapmayın Allâh aşkına yapmayın. Ben kendimi hasta gördükçe mütesellî olmaktayım. Ne tabîbe lüzûm var, ne de tedâvîye.

Bana edeceğiniz bir lütuf varsa şu vîrân-hânede geçireceğim üç beş günlük hayât zarfında

67

beni infîâlinizle ne kadar dil-hûn ederseniz zehirli şüphelerinizden o derece masûn bulundurmanızdır. Eğer rûhum kurb-gâhı ehadiyete vâsıl olduğu zamân beni bu hâle mecbûr eden esbâb-ı mücbire nazarınızda tebeyyün ederse belki mazûr görürsünüz. Bâkî:

Sen sağ olasin sevdiceğim ben de selâmet

Cemîle

Cânım Efendi!

Mâhiyet-i necîbânenizi tamâmıyla meydân-ı vuzûha çıkarmak için bunca zamândan beri iltizâm edegeldiğiniz harekât-ı garîbenin cümlesinden vâzih ve cümlesine hâtîme sâz olan teannüd-nâmenizi aldım. Bundan sonra beni iğfâl için şeytânlardan ders-i şeytânet, münâfıklardan meşk-i mefsedet alsanız muvaffak olamayacağınıza sizi temîn ederim.

Garîptir ki ben gönlümün hâkimi olamadığım gibi

68

siz de onu ihtiyârınızla celb ve tahrîk eylemediğinizden ibtilâ-yı şedîdimden dolayı mazeretiniz teslîm olursa da benden ölüm kadar her âsân, binâen-aleyh saâdet gibi girizân olduğunuz hâlde, bir seneden beri bana benden ziyâde meyl ve muhabbet gösterip ve gûyâ benim ümîdim de sizin için hırz-ı cân olduğunu söyleye söyleye

sevdâ-yı siyâhımı cennet derecelerine getirip de nihâyet şimdi tahlîs-i girîbân için teverrüm etmek, hasta olmak gibi tedâbîr-i şeytanet-kârâneye mürâcaatınız kâfi değilmiş gibi bir de tabîp vâsıtasıyla muâyene ve iktizâ ederse tedâvî olunmanız husûsunda vukû bulan teklîfime de istiğnâ gösteriyorsunuz.

Vâkıâ bunda mazûrsunuz. Çünkü yüzünüzü görmediğim hâlde -ifâdeniz vechile-terlemek, uyumamak iştihâdan mahrûm olmak gibi kitâplarda okuya okuya öğrendiğiniz alâim-i marazın sâfdilâne

69

tadâdıyla beni iğfâle muvaffak olsanız da fenne karşı iddiâ pek çekimsiz kalacağından foyanız meydâna çıkmamak ve marazınızın temâruz olduğu anlaşılacak tarafımdan umduğunuz sitem ve serzenişe uğramamak için etibbâ huzûrunda muâyene olmaktan tabîî çekinirsiniz.

Lakin karşınızdakini o kadar sersem mi zannedersiniz ki berâhîn ve delâil-i butlânî güneşler kadar zâhir ve nümâyân olan iddiâlarınıza istediğiniz gibi inansın, dursun. Size şimdiye kadar gösterdiğim rûy-ı dil esâs maksadınızı anlamayarak bir emniyetten ibâret idi sanıyorsanız teessüf ederim ki beni aldatmaya çalıştığınız hâlde kendiniz aldaniyorsunuz.

Bugün size böyle bir cevâp vermek istemezdim. Ben sizinle mesût olmak ârzû ederdim.. Siz ise saâdetinizin imkân-ı husûlünü başka

70

cihetlerde taharrî eylemekte imişsiniz. Vâkıâ yukarıda arz ettiğim gibi mâdâm ki insân kalbini, ihtisâsâtını zabt ve idârede bazen muztar olur. Binâen-aleyh ben nasıl sevdânız gibi bir sevdâ-yı siyâha mahkûmiyette mağlûb-ı hevâ ve heves oldumsa siz de başka bir yere rabt-ı kalp edebilirdiniz. Yâhût etmiş bulunur ve nazar-ı hak ve insâf önünde mazûr görülürdünüz. Fakat bir seneden beri sizden kemâl-i iffet ve ismet dâiresinde dest-i masûmâne-i izdivâcınızı talep eyleyen bîçâre ağyâr kadar hattâ, belki sizin kadar gönül hâli bilmez takımdan olmadığı için başka bir mecbûriyet-i katiyeye mahkûmiyetinizi söylemeniz sizi ilk vukûfumdaki itibâren âzâde-ser bırakacağım, hattâ husûl-ı ümît ve saâdetinize vâsita olmaktan da geri

durmayacağım sizce de malûm olmak lâzım gelirken bunu bin renk iğfâle sokup, bin perde-i ihtiyâle bürünüp de gûyâ

71

Sizin de bana mâil olduğunuzu söylemek ve senelerden beri romanlarda, kitâplarda okuya okuya öğrenmiş olduğunuz cümle şîvebâzâne-i âşık-firîb ile oyalayarak âteşe körükle varıp da beni tâb ve tahammülüm hâricinde bir şiddet-i ıztırâra sevk etmekte ne manî tasavvur ettiniz?

On dört senedir şu dâirede nâz ve naîm içinde perverde olduk. Vâlidemden, pederimden gördüğünüz muâmele-i müşfikânenin bir mislini de benden görmekten başka bir şeye mazhar olmadınız. Beyliğiniz bu âile içinde mevkiinizi bir rütbe-i istisnâiyeye îsâl etmişti. Sizi hep severdik, hep acırdık. Hattâ sizinle tevemâne imrâr-ı hayât etmek ârzusunun husûlünden evvel size karşı beslediğim yine bir hiss-i merhamet ve muhabbetten başka bir şey değildi. O hâlde bana bir husûmet ve infiâliniz olamayacağı için benden alınacak sâr ve intikâmınızda yoktu zannedirim.

72

Bu zannım muvâfık hakîkat ise yaptığınız ne idi?

(Devâî... Mâdâm ki sen beni sever ve benim yüzümden muhabbetin ihtisâsât-ı mukâvemet-i ber-endâzına iddiâ-yı vukûf eylersin ben de senin gibi bir âşufte-dil, fakat senden evvel bir diğere rabt-ı derûn etmiş olduğum için onun sevdâ-yı hayâline meyyâlim. Beni âzâde bırak. Beni affet. Başka sûretle mesût olmaya çalış. Benim de sana olacak muâvenem kardeşlik dâiresinde bir duâdan ibârettir) cümlesini tahrîre tenezzül etseniz belki benim tasaddîâtım daha ikincisinde hâtime bulur ve belki ben de teskîn-i nâire-i derûna bir çâre-i dîgeri taharrî edebilirdim. Âhenk-sâz gibi ben kalbinize bir mızrâb dokundurduğum. Siz sabâhlara kadar inlediniz. Kendiniz de sevdâyâ ne kadar istidâd-ı mahsûsunuz ise cümlesini bana masrûf ve münhasır gösterdiniz. Karanlık gecelerin vâsıl-ı subhgâh olmak bilmeyen

73

sâat-i medîdesindeki nâliş ve feryâdınıza beni sebep olarak irâe ettiniz. Bilmem başka birine sarf-ı lâzım gelen beyânât-ı nâzkârânenize -yalnız isim değiştirmek sûretiyle- beni muhâtab-ı muvakkatimi ittihâz ettiniz? Yâhût sevdâdan, muhabbetten

belki haberdâr olmadığınız hâlde âşîkâne mektûp yazmakta en mağlûp hevâ sevdâzedeleri unutturacak kadar zekâ ve istidâdınızdan mı müstefit oldunuz?.. Âh.. Yoksa dünyâda perestiş ettiğiniz ümîdin husûlüne beni mi mâni gördünüz de vücûdumu kaldırmak için evvelâ rûy-ı dil arz edip sonra müntehâ-yı ümîdimde yalnız mahveylemekle mi çâre bulunacağını düşündünüz?.

Size masûmâne gösterilen bir muhabbetin mukâbelesinde bu tarzı ihtiyâr edişiniz tab ve vicdânınıza ait bir mesele ise de on dört seneden beri size evlât muâmelesi etmiş bir âileye karşı evlât

74

acısı göstermekle mukâbele-i şükrâna hangi kânûn-ı insâniyyeden madde-beyn olarak cüret eylediniz?.

Hudâ şâhid-i âdildir ki şu kâğıdı yazdığım esnâda kalbimin ihtizâzından bütün vücûduma ârız olan raşe ve ihtizâz kalemi elimden düşürmek derecelerindedir. Maa-mâ-fih kullandığım şiddet-i lisân bu helecân ve heyecânın ifrâtından ileri geliyor gibi bir mazeret ityân ediyorum zannolmasın. Çünkü şiddet-i lisânı kullanan ben isem davet eden sizsiniz.

Şimdiye kadar size siz diye hitâp etmemiş idim. Kendi lisânımla kendi vicdânıma vukû bulan hitâplarımnda kâide-i teklife ihtiyâç görmediğim için hattâ sizin de bana (sen) zamîriyle hitâp etmenizi birkaç kere tavsiye eylemiş idim. Siz o vakit bu derece külfeti nasıl ihtiyâr edemediyseniz şimdi de ben sizi vicdânımdan

75

veyâhût gönlümden hâriç tutmak sûretiyle bîgâne görerek bu türlü lisân-ı istimâl ediyorum. Lakin zannetmeyiniz ki muhabbetiniz hâtıra-i teemmülünden çıkmakla gönlüm tehî kalmıştır.

Bir âlet-i mûsikîden bir nâle-i dil-hıraş intizâr olunmadığı gibi iğfâlâtınızla tamâmen kandırılmış zannettiğiniz bu bîçâreden de niyâzdan, tezallümden, istirhâmdan başka bir şey beklenilemez. Binâen-aleyh benim tercüme-i inkisâr, sizin tehdît-nâme nâmı vereceğiniz şu kâğıdın tahrîrine ihtimâl vermez idiniz. Değil mi?.

Fakat düşünmediniz mi ki muhabbet-i masûmâne, sevdâsı ciddî olanların intikâmı da şiddetli olur. İntikâm lafzını tekrâr edişimi tehdîde vermeyin. Of. Sizi rûhuma ilkâ ettiğiniz âteş-i nikbetten daha sîne-sûz dûzahlarda görsem, Azrâiller elinde parçalansanız, hükm-i kazâ sizin için ölümler, sekerâtlar îcât etse emîn olun ki acımak ihtimâlim yoktur.

76

Vâkıâ bundan sonra emînim ki ben de yaşamam. Fakat müsterîh olarak ölürüm. Şu kadar var ki benim size karşı olacak intikâmım bu ve emsâlî infîl-nâmelerde bir âh inkisârından, bir de benim imhâ-yı vücûdumla muvaffak olmak istediğiniz maksad-ı ehasınıza mâni îcâdından ibârettir. Korkmayın. Masûm adamların ahz-ı târı da dâire-i ismeti tecâvüz etmez. Yalnız ismet dâiresinde olmak üzere yine rûhunuzu, vicdânınızı tazîp ve izâçtan geri durmayacağımı beyân ile hatm-i mekâl eylerim. Tâ ki masûm aldatmakta nâz ve işve zannettiğiniz mesleğin vehâmet-i netâyici benim kadar sizi de bîhuzûr etsin.

Devâî

Beyim!

Mektûbunuzun münderecâtında göreceğim zehr-i gamı bâlâsındaki elkâbtan anlamış idim. Zâten tâlihinden başka bir mürüvvet beklemem ki kahır ve nikbet görmekle müteessir olayım.

77

Ancak birkaç cihetine îade-i cevâp etmek isterim. Birincisi hakkımda öyle dört seneden beri ibzâl olunagelen niam-ı merhametkârîyi tadât ediyorsunuz. Bir kere ben bu nimeti hiçbir vakit kâfir ve münker olmadığım için ihtâra hâcet bulunmadığı gibi -bi'l-husûs benim gibi- doğduğu günden beri kaderinden, zamânından bir maksadını bile ârzûsu dâhilinde icrâ edebilmek serbestîyesini kurtaramamış bir bedbahtın gördüğü lütfu başına kakmakta da bir zevk yoktu zannederim.

Beyim! Beni vâlidem tâlihimin âğûş-ı himâyet zebûnkeşisine terk ettiği zamân dört yaşında idim. Mükerreren yazdığım gibi dört yaşından bugüne kadar

geçen on dört senelik müddet-i hıyâniyem hep germ ve serd, hep mesâib-i gûnâ-gûn, hep sadme-i esâret içinde geçmiştir. Benim tâlihinden, hengâme-i ömrümden gördüğüm, çektiğim mihan ve meşâk ma-ziyâdet kâfi ve vâfi idi

78

zannederim. Bunun üzerine bir de dost sitemine uğramak istemez isem de ne fâide ki bu da tâlihin bir hükm-i diğeri olsa gerektir.

Yazdığınız kâğıttaki şiddetten bahsetmek istemem. Bahtımı tecrübede olan rüsûh ve melekem hasebiyle bir hâldeyim ki dünyâda sitemden, infiâlden başka hiçbir şey beklemem. Binâen-aleyh beni dil-i âzerde eden, nice zâten muntazır olan bir hâli tacil veyâhût icrâ eylemiş olur.

Elinizde bir kalem, fikrinizde âteşlerden dil-sûz bir hiss-i infiâl, karşınızda veyâhût bîş-i gıyâbınızda ise benim gibi bir öksüz var. İsteddiğiniz yolda yazar, ârzû ettiğiniz zemînde idâre-i efkâr eder, bildiğiniz derece ise gönül kırabilirsiniz.

Sizden ne yazdıklarınızın meailini, ne şiddet lisânınızın esbâbını, ne de pâmâl-i sadme-i tehevürünüz olan bîçârenin hâlini soran bulunur. Fakat:

79

Hayfâ vâ hayfâ ki bu dil-sûz cerîhaların, bu tâbnâk yaraların, bu gönlümün en derîn zahmlarına sapladığınız hançerlerin evcâ-ı sîne-hırâşı beni mezârımda bile inletecek, o zamân mezârımdan size aks eden bir nâliş-i manevî-i yetîmâne ise -öyle zannederim ki- huzûrunuzu selp edecektir.

Şimdi marûzâtımı mütâlaa ederken tâlihimin bana en son ve en kerân hediyesi olan hiddet ve infiâliniz bir kat daha galeyâna gelecek, fakat bunda da beis yok. Çünkü tehevürünüz beni bir derece daha dil-hûn etmek için bir zemîn daha açmış olur.

Çünkü tâlihinden beklediğim en acı sitemlerden biri de en ziyâde muhtâc-ı merhameti ve muntazır-ı iltifatı olduğum bir vücûdun zahm-ı infiâline uğramaktır. Zarar yok âlem dediğim şu mihnet-âbâd-ı muvakkat içinde kader en kerân sitemlerine, en dil-sûz cerîhalarına beni hedef etmek istiyor. Bu âteş-zen imtihânlardan

Maksadı ne olduğunu anlamam. Şu kadar var ki izzet-i nefsinin mikdâr-ı kemâline izhâr için evvel-be-evvel tâlihinin infiâlâtına karşı ibrâz-ı metânet ve lâkaydî etmesi lâzım gelenlere, insânlara nisbet ve alâkam hasebiyle zamân bende velev birkaç vücûdu birden mahv ve harâb etmeye kâfi mezâlimini de tecrübeye kalkışsa göreceği mukâbele sükût ve tahammülden ibâret kalacaktır.

Fakat.. Âh fakat.. Bilmem bu azmi size karşı neden muhâfaza edemiyorum?.. Etmeye çalıştığım hâlde niçin muvaffak olamıyorum?... Vâkıâ sizi kendime bahtım kadar bigâne görmem. Lakin bu âşinâlık muvakkat, nisbet-i hayâlinizden ibâret bulunduğu için ihtiyârıma mâlik olsam bu âh-ı inkisârımla olsun tacîz ve tasdî etmek istemezdim.

Son mektûbunuzun bende ne türlü tesîr hâsıl etmesi lâzım geleceği tabîi sizce de malûmdur.

Hattâ malûm olduğu için bu kadar şiddet-i lisân kullandığınız şüphesizdir. Binâen-aleyh bundan mütehassıl tesîrâtımı arza kalkışmak birincisi -ağlıyorum- dersem senelerden beri âdet-i dâimem hükmünde bulunan bir hâli anlatmak, ikincisi de zâten tabîi'l-husûl bildiginiz bir hâlin vukûunu ihtâr etmek demek olduğu için zâiddir. Söyleyeceğim bir şey varsa o da lütfunuz, iltifâtınız kadar zahmınız, siteminizde bence kıymettâr olduğunu beyân ile ıztırârı çekilen âh-ı tahassürümden bîhuzûr olmamanızı istihâm etmek, yanî:

Renc-i hâtır virmesin nâlişler, efganlar sana

Dil-nüvâzım sen hemân sağ ol fedâ cânlar sana

beyitini tekrâr eylemeden ibârettir.

Tabîple görüşmek için vukû bulan emrinize imtisâlde mazûrum. Yukarıda da arz ettim. En büyük derdi hayâtından ibâret bulunan bir hasta-yı

nevmît için ecelden kıymettâr devâ mı bulunur ki âfiyetin imkân-ı avdetine vesîle-cu olayım?.. Ve lev kâbil-i iâde de olsa sıhhat dediğiniz derd-i ser beni hayât nâmı verilen şu zindân-ı belâda bir müddet daha haps ve izâc etmekten başka ne sûdî müeddî olacaktır?.. Varsın eyyâm ve o ânını ümît ve saâdet âleminde geçiren mesûtlar temdîd-i hayâtlarına esbâb-cûy-ı imkân olsunlar:

Ederse dil yeri vardır vedâ'-ı mülk-i vücût

Garîbe yer bulunurmuş 'adem diyârında

Tekrâr ederim. Hayâtımı, hayâtımın memzûc olduğu infîâlât-ı zamâne gibi yanımdan tard ve tebîd etmeye çalıştığım bir zamânda beni tabîplerle, ilâçlarla uğraştırmayın. Vücûdumun nazarımda kıymeti ne kadar mefkûd ise bana lüzûmu o kadar yoktur. Bu sizce lâzım olduğuna kâil olsam bile başınıza bâr olmaktan başka bir şeye yaramayacaktır ki bekâsını

83

ârzû edeyim. Vâkıâ bu kadar germ ve serd hayât içinde, eceline çâr-ı çeşm ile muntazır olduğu hâlde son mektûbunuzda istimâl ettiğiniz lisân-ı şiddete tahammül edecek bir bîçâre daha tasavvur olunamayacağı için ziyâim sizi hîn-i infîâlinizde sihâm-ı tehevürünüzde hedef olacak bir amaçtan mahrûm bırakacaktır. Lakin mecbûriyetim, felâketim düşünülürse nazar-ı insâfınızda bu kusûrum da mafuv görülür zannederim.

İntizâr edeceğiniz cevâp yine bu ve emsâlinin aynı olacağı cihetle sizi mektûp yazıp yazmamakta muhtâr bırakmak, daha doğrusu beyhûde bîhuzûr olmamanız için yazmamaya teşvîk etmek isterdim. Fakat kullandığımız şiddet-i lisâna tahammül gösteremediğime haml olunmamak için bundan sarf-ı nazar ediyorum. İsteddiğiniz gibi harekette ihtiyârınıza zâten mâlik ve sâhipsiniz. Yalnız ricâ edeceğim

84

bir cihet varsa o da ecelime muntazır olduğum bir zamânda beni tedâvî ile iştiğale sevk etmemenizdir.

Şu kâğıdı yazmak istemediğim hâlde nâ-kâbil def ve teskîn bir âteşin halecân beni mecbûr ediyor. Mâlî bilmem ne gibi ifâdâtı muhtevî olacaktır? Aklıma, ihtiyârıma mâlik değilim. Bu mahrûmiyetin en büyük delîli ise hâlâ muhâberâтта devâm mıdır. Dem-i tehlike-i ihtizârında celâdetle hasbihâle kalkışanların tezallüm-ı nâlâyıkı nevinden olan bu zebûnluk nice de merdûd ve melûn olduğu hâlde yine zabt-ı nefse muktedir olamıyorum.

Kullanacağım lisânda şiddet olursa hâsıl edeceği tesîri düşünmeye lüzûm görmem. Tesîr-i nâleden bîhuzûr olan kimseyi feryâda mecbûr etmez. Hâl-i sekerâttan tevahhuş eden kimseyi tehlike-i memâta uğratmaz:

85

Hem yakarsın berk-i sertîz-i sitemle ‘âlemi

Hem yine dersin ser-i kûyumda feryât olmasın

Gibi sitem âmîz tezallümlerin zamânı çoktan geçmiştir. Bugün muhâtabımın sevdâzede-i iltifâtı değil, hasm-ı cânı, binâen-aleyh sevdâkeş intikâmıyım.

Kalemimle yılan zehrinden acı tesîrler gelse, ifâdemde akrep dişinden müessir şiddet bulunsa, belki kalem yerine hançer, ifâdeye bedel tehdîd-i cellâdâne kullansam bir dakîka ardı, arası kesilmemek o beni cehennemlerde arama veyâhût mezârlarda çabalamaya mecbûr eden şu dilsûz, şu sîne-i mûşikaf, şu âteş-efzâ halecânın tevlît eylediği hırs-ı intikâmı teskîne muvaffak olamayacağım. Bilmem insân mıyım?.. Yoksa sertâpa bir âteş hırs ve gazabı mı kesildim?. Gezdikçe, dolaştıkça bütün vücûdumu bir şerâre-i seyyâl hâline koyan âteş-i derûnumdan bastığım yerler tutuşacak sanıyorum. Düşünüyorum. Şu cihân

86

mevcûdiyetin vücût ve ademinden bile vukûfumu münselib eyleyen perîşân-ı efkâr yalnız sevdâ-yı intikâm teemmülüne mâni ve hâil olamıyor. Ağlıyorum. Eski şâirlerin birisine bî-âteş-i kenâra nâresâ gibi sathında seyrettirmeye kâfi gördükleri seylâb-ı eşk kalbimde maddeten pek küçük, fakat manen cihânlardan büyük olan âteş

hırsı teskîne kifâyet etmiyor. Muvânis demsâzım bir âh-1 garîbânedir. O âh ki erbâb-1 tecrübe tesîr-i mütezalimâne-i sihriyesinde âlimleri herc ve merce kifâyet ve istidât gördükleri hâlde yalnız bir kalbe tesîrden âciz kalıyor. Âteş-i derûn, hânumânsız; girye-i dem-â-dem, âteşîn, âh-1 mütehassirâne, dem-â-dem keşîde. Heyhât ki cümlelerin hülâsa-i mevcûdiyeti:

Gamım levh-i semâya eylesem inşâd nâ-kâfî

Du'â-i nâkıs, tezarru' bî-eser, feryât nâ-kâfî

hasbihâlden ibâret kalıyor.

Efsûs... Hezâr efsûs.. Feryât.

87

Ez-cân ve dil feryât ki bu nâlelerin, bu giryelerin, bu âh-1 garîbânelerin, bu inkisâr-1 mütehassirânelerin -sorulmak lâzım gelse- esbâbını irâeden kendim de utanacağım. İnsâniyetin lâzım gayr-1 mufârikı demek olan sebât-1 mürdini ki o nâkese atfolunabilir mi ki bir damla hûn-1 mazlûmânesine teşne duran bir adûv-1 cânının dâmen-i nâz ve istihkârında gebermeye çalışır. Bütün cihân mevcûdiyetinden âlî gördüğüm, mâlik olsam bir değil birkaç hayâtı yolunda fedâdan çekinmediğim izzet-i nefsimin bu meselede bu derece ferâmûş kaderine yürüdüğümü gördükçe kendi kendime lanet ediyorum. İzzet-i nefisten mahrûmiyetini idrâk ile kendine levm ve tan edebilecek bir kalbin herhâlde azîz ve muhterem olması lâzım geleceğini de yine kendim düşünüyorum. Verecek hüküm, atfedecek mahal ve manî bulamıyorum. Bilmem gönlümü benden ayrılarak başka bir vücûda intikâl etti, yoksa ben mi benliğimden mahrûm oldum?.

88

Âh bilirim. İnsânın mecmûa-i kemâlâtı, daha doğrusu hülâsa-i mevcûdiyeti demek olan kalp ki tâir-i şikeste bâl gibi nesîmin en hafif tesîr ve tehzîzinden bile müteessir olur, en hâmûşâne bir nâleden bile uyanarak dem-â-dem çarpıtır. Bir nev-i münkesiri de bende mevcût idi. Onu lâne-sâz ârâmî olur ümîdiyle bir zülf-i perîşân târe talik eylemiştim. Mürûr-1 zamân bundaki hatâmı bana anlattığı gibi benim mevcûdiyetimden ibâret olan o hasta, o şikeste kalbede temînen efhâm eyledi. Bilmem kalp gibi kudret-i bâliğânın insânlara en büyük atıyye-i girân kadarı olan bir

cevher-i zî-kıymeti sû-i istimâl ettiğim için mi benden rû-gerdân oldu da avdetten müteneffirdir? Bilmem tesîr-i aşk ve sevdâ ile bir hüsn-i mücerrede atıf ve talik olunan gönül bir daha avdet etmemek üzere mi bahş ve itâ olunuyor? Suyu düşmüş bir aks-i ahterde bin manâ-yı hikmet

89

bularak, dağlardan akseden bir nâle-i şebâneden mâil-i hakikat çıkararak kendi kendiyile hasbihâl için mevcûdâtın, cemâdâtın, hâsılı mükevvenâtın her cüzinden, her zerresinden yüz binlerce demsâz, âşinâ peydâ etmekte müşkilât çekmeyen bir mütehasis de his bu cismânevide yanî bende bu kalpsizlik nedir?. Tesîr-i bürûdetle tahaccür ve incimâd etmiş bir cism-i sulb gibi ne meşhûdâtımdan, ne mesmûâtımdan bir his, bir tesîr peydâ etmeyerek bî-rûhlar gibi, ölümler gibi kendi tabutumu kendi düş-i acimde sürükleyip geziyordum. Ebnâ-yı cinsim için -şimdiye kadar bir şahsına bile âşinâ olmadığım düşmanlarım mevcûd bulunmak lâzım gelse onlara karşı da-fenâlık düşünmek mutâdı olmayan pâk ve tâhir bir müfekkire ile vahşiyâne, sibââne ahz-ı sâre vesîle taharrî ediyorum. Şu bahâristân-ı bî-bekânın eşcâr ve nihâlân âletine tefrîş eylediği tabîî kâliçeler, tûlânî sâyeler üzerinde

90

bana rakîp olacak vücûd ile hem âğûş nâz ve niyâz olarak bülbüllerin tehlîl-i âşikânesini, tuyûrun zemzeme-i şebânesini dinlerken yetim mezârımda hemân kemiklerimin bile mevcûdiyetinden eser kalmadığını düşünmeyecek olan bir hasm-ı bed-endîş için bile bile öldüğüm kendim de tan ediyorum.

Fakat yine meslûbu'l-ihyâr, yine mağlûb-ı ıztırarım.

İfâdelerimden aks-i manî istimzaç olunmasın.

Bir seneden beri âşikâne, mütezallimâne cümlelerle imlâ ederek muhâtabımı nâzik -hem de insân öldürecek mertebesine alıştırdığım- mektûplar buna kıyâs kabûl etmez. Bu doğrudan doğruya bir hasbihâldir ki yazdıktan sonra bir daha okumayacağım için eğer gönül kırmakta mültezeminiz olan mesleğe nazîre gösterecek şiddetler varsa onlar ıztırarı olduğu gibi infîâlât-ı mûndericede o kabîldendir. Yoksa hâl bu dereceyi bulduktan sonra bana bir vücûd değil, hattâ bir cihân

bahşetseniz sizinle ittihât ve izdivâcın ihtimâli kalmamıştır. Allâh istediğimize bağışlasın. Yalnız bir meselede inât edeceğim, aldandığıma hüküm ile vukû bulacak kahkahalarınızın önünü almak için teannüt göstereceğim ki o da tabîbe görünmenizdir. Âfiyetinizi ârzû etmemek mümkün olsa bile bu meselede inât ve ısrâr göstereceğim.

Devâî

Dünyâda bedbahtlık, tâlihsizlik insânlar için olduğunu bilirim. Fakat baht ve tâlihin bir bîkeste bu kadar acı imtihanlar göstereceğini ümît etmezdim. Bilmem cenâb-ı hak beni şu âlem-i vücûda yalnız çile çekmek için mi sevk buyurmuş?

Maksadımı anlatmak için kullanmadığım lisân kalmadı. Hâlâ daha açık söylemek için icbâr ve ısrâr görüyorum. Ölüm nazarımda hayâttan kıymettâr cihân indimde zindândan siyah... Şu

zamân ıztırâr ve ıztırâbım içinde bana teselliyet-sâz olacağını zannettiğim bir vücûd-ı mahviyede yürüyor. Dem-i ihtizâre geldim. Zebûnu-ı sekerâtıma karşı merhamet, rikkat beklediğim bir nazar-ı kasd-ı cân ile hâlîme dehşet endâz oluyor.

Benden ısrârıma dâir esbâp soruyorsunuz. Birkaç defa arz ve beyân ettim ki bu sebepleri söylemek benim için kâbil-i imkân değildir. Çünkü söylediğim günden itibâren sizi müebbet bir âteş-i ıztırâp içinde bırakacağım.

Vücûdumun mevcudiyetini idrâk edemeyecek, âh... İdrâk edemeyecek değil.. İdrâk ettiğim için gece gündüz kan ağlayacak bir hâlde bulunduğum bana kâfi, hattâ ziyâde iken bu ardı, arası kesilmez sitemlerin, böyle garîp ve bîçâre bir bedbahtta ne türlü tesîr hâsıl edeceği acep düşünülüyor veyâhût o tesîrin husûlümü ârzû

olunuyor ki ben iradeliğimi istihâm ettikçe üzerime varılıyor?

Bu bilmem kaçınıcı istihâmım, daha doğrusu beyân-ı hâlimdir. Emrinizi ret ve îadeye bî-mecbûr eden esbâbı arz için elimde birkaç serrişte var ki her biri celî ve alenî birer burhân-ı katidir ki göstersem huzûr ve cüdâta bedel ıztırâb-ı rûha düşeceksiniz. Ketm-i ittisâm ölüme râzı olduğum hâlde ölmek bile çok görülüyor.

Bin kere arz ettiğim bir müddeâ... Yine tekrâr ederim. Dünyâda bir adam tasavvur eder misiniz ki hırz-ı cân bildiği bir emel-i ehasını, bir saâdet muntazarasını mecbûriyet-i katiye olmadığı hâlde reddetsin. Sizin bana teklîf ettiğiniz maksat benim on dört seneden beri hayâlâne-i efkârımın nakş-i nigîni idi. Nâçâr idim, mecbûr idim. Fakat sâbrettim... Âh sâbirim, yine sâbirim.

94

Felekin ne kadar zehr-i sitemi varsa bana gıdâ-yı dâimî oluyor. Şûûn-ı hayat birkaç vücûdu birden tahrîp için ne kadar şiddet gösterebilirse bende tecellî ediyor. Mevcûdiyetime bence ehemmiyeti kalmadı. Bir ehemmiyeti varsa o da kendini istiksâr, istiskâl ettirecek esbâb-ı tevellüt eylemesinden ibârettir.

Nev-i beşerin akdes-i vâiz bildikleri mevsim-i zindegâni, yanî ömür öyle tâbsız bir hengâme-i ıztırâr imiş ki tarîfine cesâret etsem bile kendimde acizden başka sermâye bulamıyorum. Âlem-i vücûda gelmek gibi netîcesinden tevellüt edecek mahzûr ve muhsinâtı düşünebilmek katiyyen sâhibine tealluk etmeyen bir meselede bende bütün şu cihân-ı mevcûdiyeti işkâl edenlerle berâber idim... Âh:

Biz bu mihnetine hastîye küçükten geldin,

Yoksa kim eyler idi terk-i kühencây ‘adem.

Dün gece perîşân hâtırlar gibi muntazır-ı sabâh

95

olan bir necm-i ziyâdâr ki ona çobân yıldızı derler. Zalâm-ı şebîn mâverâ-yı ufk-ı zevâle çekilmeye çalıştığı dakîkalarda -yine- benim gibi mevcût ve bîdâr idi.

Âh... Şu mükevvenâtı... Şu âlem-i vücûdu.. Şu perîşânî-i mevcûdiyeti.. Şu cereyânı... Şu ömrü.. Ben nasıl gördüğümü vayâhût bana ne türlü tecellî ettiğini anlatmak için şu lâl ve ebkem lisâna bir kudret-i beyân verilse bir maksat beyânına değil, belki bir hakikat telifine muvaffak olurdum. Heyhât ki yirmi seneye yakın bir

zamândan beri ale't-temâdî pençesinde zebûn olduğum tadiyahât-1 mütemâdiyeye mukâbil bir feryâd-1 tezallüme aciz ve meskenetim nasıl mâniâ ve hâile ihdâs ve tevellüt eylediye bugün, bu dakıkada değil, beni bu dakıkaya kadar takrîb eden şu ömr-i siyeh-rûzun bir ân-1 münferidinde arz-1 hakîkate veyâhût feryâd-1 garîbâneye tercümân olabilecek zebân ve lisân bulamadım.

Ne fâideki şu kadar zebûnu-1 felâket ve mesâib

96

içinde benim feryât ve enînimi duyuracak ferd-i âferîdem yok. Hattâ en müthiş feryât ve enînime sem-i rahmet tutacağına zannettiğim vücût -feryât ede ede geçireceğim üç beş günlük hayâta karşı- kâsd-1 cândır.

Maa-hâzâ ben şikâyet etmeyeceğim, etmem. Etmek ihtimâlim yoktur:

Ne sendendir, ne bendendir, ne çarh-1 kîneverdendir.

Bu derd ser humâr-1 neşve-i câm-1 kaderdendir.

Mâili vird-i zebânım olalı çok zamândır, dünyâda her şey kudretin bir cilve-i tabîyesine tâbidir.

Yalnız arz etmek ârzû eylerim ki be-gayri hak işittiğim kadar ben şikâyet etmeye kalkışsam sedâ-yı nazmımın aksine bir muhâtap bulamazdım. Evet... Hak ve bâtil inzâr-1 lâkaydâneye karşı bir noktada arz-1 vücût eyler gibi görünür. Fakat hakkın bâtıldan rütbe-i kadr ve temâyüzünü idrâke dakîk ve mûşikâf

97

bir nikâhın birkaç sâniyelik dikkati kâfidir.

Bilmem tesîrinden şikâyete ve cüdânımca hak gördüğüm şiddet-i lisânın bir mislini de ben mi istimâl ediyorum? Lakin etmekle de inhâma vesîle ihdâs eylemiş olmam. Nasıl olabilirim ki cânı ile uğraşan bir hastanın dem-i vâ-pesîn ihtizârında bir katre suya bedel binlerce hançer saplayan, husûsuyla sapladığı hançer de devâ ve şifâ nâmı vermek isteyen bir müstehzî-i hayat-fersâsına karşı enîni zebûnluğa da delâlet etse tabîdir.

Evet... Şu son cümleyi okurken fikrinizde hâsıl olan tebeddül, yanî kendinizde hissettiğiniz tesîr -ki işte şu noktada onun bir derece daha iştidâdı için husûlünü bile bile kâil olduğumu da bir sebep ittihâz eyleyeceksiniz- sizi bî-huzûr eyleyecektir. İnsanlar mahkûm oldukları garâib-i âdât cümlesinden olarak bir garîbenin daha esîridirler ki o da:

98

Sorsalar mağdûrunu cellâd-ı kendin gösterir

mısrâ-ı bercestesinin işrab eylediği hakîkattir. Bu yazdıklarımı okurken yerinizden birkaç defa kalkıp oturarak, kâğıdı istirhâmım gibi birkaç kere yerlere atarak, hâmuşlukta nâle, sükûtta velvele tasvîr eyleyerek geçireceğiniz halleri kendiniz göreceksiniz ve gördükçe benim teğâfûlümünden, sizin temennide ısrârınızdan, benim sebâtımın nâ-be-mahal olmasından sizin ısrârınıza benden başka bir hâil ve mâni bulunmamasından bahseyleyeceksiniz.

Ne diyeyim?... Hak denilen hâkim-i vicdân, daha doğrusu hâmî-i cevher-i beşeriyet en büyük mâhiyeti insânlıkla iftihâr, karandığı haktan ibâret olan bir vücûttan, yanî sizden ayrılmaz, ayrılabilir ki haksızlığınızı iddiâ edeyim. Tabîr-i sahîhayla ondan mahrûm değilsiniz ki size haksız diyeyim. Fakat ihtiyâr ve idâre dedikleri nûr-ı saâdet, yanî kendini pek mesûl

99

bilmeye çalışan veyâhût iddiâ-yı mesûdiyetle kendi kendini iğfâle yeltenen insânların, hattâ belki yüz binde birinde de renk-i çeşm arası görülemeyen şuâ-ı muvaffakiyet benim gibi has ve hâşâk mesâib altında mevcûdiyeti bile gâip ve nâ-bedîd olmuş felek-zede-gâne yaklaşmaz ki emrinizi isâf sûretiyle matlahınızı tahsîl edebileyim de sizce belki bir maksat, lakin nice mihnet-i âbâd gördüğüm şu cihân-ı sefil içinde nevîn bir sıhhat-ı ikbâl olan ârzû-yı mutlakın husûlü dâire-i imkâna takrîp edilsin.

Garîptir, biliyorum, emîn olarak biliyorum ki vicdânımın en harâretli, en müteessir, en mecrûh cihetlerinden kopup -mevcûdiyetinden emîn olduğunuz nâmûsum kadar- sâf ve sahîh olmak üzere size aksettirdiğim şu nâlelerde birer

vâsıta-i iğfâl, birer âhenk tarab, birer nağme-i mûsikî gibi musanna telakkî olunacaktır, zarar yok... Şimdiye kadar

100

bin kere söylediğim bir hakîkati bir defa daha tekrâr ederim. Dünyâda en zevk-yâb olduğum bir muvaffakiyet varsa dost sitemine uğramaktır. Husûsuyla cân ve cihânımın bekâ ve tebeddülüne bir emir ve işâreti kifâyet eden bir emel râhumun böyle mâ-fevku'l-kadere zuhâra gelen infiâlâtı bana lâzıme-i insâniyet olan kudret tahammülümü o derece anlatır ki lâmü'l-fiilini tesâhube-i nefsimde hak liyâkat göremediğim insânlığa kendimi 'âd-ı nâ-lâyık bulurum.

Ne olur?... Öldüğüm zamân âh gaybûbet-i ebediyem için bir damla gözyaşı dökmeceğinizden emîn olsam... Bir ân ol halâs-ı ömr-i müebbet bildiğim şu cihân-ı sefil ile hiç alâkam, râbitam kalmazdı da mezârımda bârî râhat ederdim.

Fakat öyle zannederim ki bir hâtıra-i mâsebak... Karanlık, tenhâ geceden yâdigâr olmuş müthiş bir rüyâ, mâzîden müstakbele intikâl eylemiş korkunç

101

bir hayâl gibi renk-i sefidî, şekl-i incimâdî ile sahîfe-i rûzgârda nikâhınıza bir aks-i hazîn, bir sîmâ-yı garîp tasvîr eyleyecek olan o mezâr, o beyt-i bîkesâne, o hâbgâh-ı müebbet ki benim yek diğeriyle nisbet-i ittihâdî bile bulunmayacak olan perîşân üstühân-pârelerime dâr-ı ârâm olacaktır. Siz onu unutamayacak, hâtırınızdan çıkarmayacaksınız.

O size ömrüm gibi geçmiş olan günlerinizden müntakil bir hâtırânın âyîne-i timsâli olacak... Siz -belki elinizle yazacağınız- iki satırlık kitâbesinde bir cihân manî bulacaksınız. Düşüneceksiniz ale't-temâdî müstakbele doğru çekip sürüklediğiniz ömür şitâbânınız içinde fikriniz sizden ayrılarak geçmiş günlerinizin karanlıklarda kalan yerlerini taharrî edecek. Orada bir sîmâ-yı hazîn göreceksiniz ki gâh bundan birkaç sene evvelki ümîd-i ihtimâlden mütevellit neşve-i tıflâne ile

102

şâdân ve mütebessim, gâh bugünkü yeis-i muhakkakla münfail ve perîşân, gâh bundan birkaç gün sonra tesâdüf eyleyeceğiniz renk-i teverrümle dil-hırâş olarak arz-

ı vücûd eyleyecek, fakat o vücûd o zamân tekmîl eczâsı birbirinden ayrılmış, dünyâda bir zamân mevcûd olduğunu inanılmaz bir hâle gelmiş, enkâz-ı inhidâm gibi birbiri üzerine yıkılan azâ-yı perîşânı ise heyet mecmûası ile tasvîr-i dehşete mahsûs bir levh-i müthiş îcât eylemiş olacaktır.

Âh... Bilmem... O harâbenin, o enkâzın.. O türbet-i mehcûriyetin üzerine dikilecek senin saf yâdigâr edeceğiniz. Târîh-i kitâbede son günlerde yazdığımız kâğıtların sûret-i tahrîrî kadar dilsûz ve müessir mi olacaktır?.. Yine zararı yok... Dârü'l-ımtihân 'addolunan şu âlem-i suflûde ikmâl ve itmâm olunamayacak kadar çok çilem varsa -vâsita-i icrâiyesi yed-i kahrınız olduktan sonra-

103

âhirette de râhat isteyenlerden değilim. Ben de neler yazıyorum... Gecenin zulmet-i amîkası kendi gibi yokluklara karıştı. Sabâh oluyor. Şurada benim gibi hasta-hâl olmuş bir nihâl-i zaîfin dergâh-ı ehadiyete karşı ser-be-secde-i şükrân olduğunu görüyorum.

Bu gece kalmamda bir kuvvet var ki vücûda getirdiği her manî derece-i acz ve iftikârımı ispât için safsatalıkta emsâlinin nazîri tamı olmakla beraber çıldırması gibi sâatlerce saçma yazsam bıkmayacağım. Ancak ne çâre?... Kendimi unuttuğum bir zamânda bile unutmadığım tesîr-i terbiye ki ömrüne refâkati pek az olan bir bedbahta müddet-i ârâmınca bahşettiğiniz ve müfârakattan sonra hüsn-i zikrine vesîle-i mahsûsa ittihâz eylediğiniz bir atıyye-i girân-kıymettir, fikrimden ayrılmıyor. Birkaç sahîfeyi birden doldurduğum şu hezeyânları ben yazmaktan ne kadar sayıklamasam siz

104

okurken o derece bî-huzûr olacağımızı biliyorum. Hattâ ihtimâl... İhtimâl değil belki muhakkak şimdi şu cümleyi okurken kalbî bir -bildiğin hâlde niçin yazdın?...- cümlesini müteâkip yüzünüzde bir hande-i istihzâ nümâyân olmaktadır.

Âh... Hande olsun da velev istihzâ olsun... Sizde görülsün de velev hande değil kahır ve kîn olsun... O da bir çehre-i saâdet demektir... Ne fâide ki kim görecektir?...

Evvvelinden âhirîne kadar şâfi bir cevâp değil doğru bir mâil istihrâcına bile mahal bulamadığınız şu feryât-nâmeyi burada hatmedeceğim. Şurada yanar kandil-i zaîfi de kararttı. Bilmem sabâh mı oluyor? Evet sabâh olacak, yine akşam olacak, yine sabâh olacak. Ola ola zamânlar geçecek... Şu mihnet-âbâd sitemden kurtulduğum bir zamân hulûl edecek. O vakit râhat edeceğim değil mi?

105

Birkaç kere daha arz etmiştim. Beni arzımda size karşı mazûr gösterecek ve mazeret vâkıamı hakîkaten cây-ı kabûle îsâl eyleyecek elimde serrişteler, nişâneler var. Bugün bir tanesini ibrâza muvafık olabilsen az zamân içinde terk edeceğim şu âlem-i fenâdan istirâhat-ı vicdân ile giderdim. Fakat yine tekrâr ederim. O zamân size ebedî bir nişâne-i hasret, zevâlsiz bir hâtıra-i mâtem bırakmış olacağım. Sizin istirâhat-ı vicdânınız için size karşı sizden gördüğü siteme tahammül etmek derecesinde fedâkârlık gösteren bir biçâreyi bu kadar dilhûn etmekte zevkiniz nedir?

Doktor vâsıtasıyla müdâvâtımda ne fâide tasavvur ediyorsunuz ki bunda ısrâr ve sebâtı mutâd edinmişsiniz? Benim îade-i sıhhatim matlûb ise rûhânî bir maraz-ı mühlikin emr-i tedâvîsinde tıbbın ne derecelere kadar tesîrini umarsınız?... Hastalığıma da gönlüm gibi,

106

muhabbetim gibi, sadâkatim gibi inanmayarak bir sanîa nazarıyla bakıyorsanız zamân o hakîkati nazarınızda isbât etmek için pek az intizâra muhtâcsınız. Bir meyyitin zerd ve şekl-i dilhırâşı, mâhiyet-i hayâtı ispât için binlerce tabîbin verecekleri raporlardan daha celî bir numûnedir.

Bir zamân mesûdiyet-i sabâvetin âzâde uykularla besleyerek sen şebâbe îsâl eylediği, bir vakt-i füyûz-ı şebâbetin ilk tesîr-i hayât bahş işi ile perverde ettiği, bir müddet... Âh... Şimdi hâtırımda mezârından fırlamış bir cenâze dehşetiyle dolaşan bir ümîd-i sâf-dilânenin yüzünü sabâh-ı nevbahâr kadar güldürdüğü şu vücûd-ı nâtüvân ki bugün müstakbelin perde-i şâm-ı garîbân gibi zulmetlere bürünerek gösterdiği istidâd-ı tehâcümünden hirâsân, daha doğrusu hayâtta kalıp da o rûz-ı siyâhı görmek ihtimâline karşı lertzândır, fakat bu havf ve hirâsada medâr-ı insilab olacak birkaç ümît var.

Kalbimde müessir bir halecân-ı vücûdumun zaife derece-i mağlûbiyetinden nişân gösteriyor. Tâ-be-sabâh çeşm-i bîdârıma bir ân hâb ve ârâm göstermeyen ciğer-sûz bir öksürük ciğerlerimde açılan cerîhâların, şerhaların sûzişinden numûne ihsâs ediyor... Âh... Bir zamân mesûdâne bülbül dinlediğim şu vâdî-i latîf, şu habâyân-ı tenhâ içinde harâbe-i mevcûdiyetimi zemzeme-i feryâdına makes ittihâz eyleyen bir baykuş bana karanlık gecelerde şehrâh-ı necât irâe eyleyerek ölümden haber veriyor. Emniyet-i halâsıma hüküm için daha ne beşâret taharrîsine lüzûm göreyim?

Sizce müddeâ-ı muhtâc-ı isbât ise dediğim gibi pek cüzî intizâra lüzûm vardır. Yarın, âsîb ve mesâib zamâna bu çehre-i hazîni renk-i müteverrim katiyyen berî, vicdânınız insânlığa yakışacak mezâyânın umûmundan külliyyen mahrûm iken sûretâ melekler kadar ulûv-ı cenâp göstermekte ne acep bir istidâdınız var?..

Geçenlerde yazdığım bir kâğıtta biraz iltizâm-ı şiddet olunduğu için -şeytânî sanatında şermsâr eyleyecek bir tavr-ı şeytânatkârâne ile -cevâbınızda o kadar tezallüm hâl etmiş, o derece şiddete gayr-ı lâayık olduğunuzu ifâdeye çalışmış idiniz ki mâhiyetinizi pek çok zamândan beri keşif ve istidlâl edegeldiğim hâlde ahlâkınızı evvel-be-evvel nefsimde tecrübe etmiş, yine sözünüze kapılarak tarz-ı tahrîrimden nedâmet etmek derecelerine gelmiştim. Hattâ peşimân olmamak, hiç olmazsa peşimânlığımı size anlatmamak için cebr-i nefis ettim de muvaffak olamadım. Onu takîp eden mektûbun ârzû ve ihtiyârıma tevfiik edemediğim tarz ve ifâdesi buna büyük bir burhândır.

Hâlbuki siz tarz-ı ifadede iltizâm-ı şiddete değil, rû-be-rû hakârete lâayık olmak üzere yaratılmış esâfil-i beşerden imişsiniz. Muktezâ-yı hilkat olarak emsâl-i nâdirenizde tecellî eden bu numûne-i redâet ki cihân

beşeriyet için hakîkaten dağ-ber-dağ teessüftür. Sizde âdetâ mücessemen arz-ı vücût eylemiş.

Hey beni bir ümîd-i sâde-dilâne iğfâl eden meşûm yıl. Hey bana bir gaflet-i sâhirâne ile sâatleri saydıran merdûd leyâl... Feryât...

Cemîle!... Fikrimden ne kadar silmek istersem lisânımda o derece tebîde çalıştığım şu merdûd, şu menfûr, şu melûn isimle sana bir kere daha hitâp ediyorum.

Cemîle... Bunca zamândan beri aşkın güyâ mücessem ihsâsâtı, sevdânın güyâ vücûd-ı sihr-engîzi... Sadâkatin güyâ numûne-i zî-misâli sûretinde görünerek kudret-i bâliganın sana şeytânâtın nisbetinde bir atıyye-i mahsûsası olan zekâvetin kuvvetiyle okuduğun kitâplardan, âşık aldatmak için ittihâb ve ezber eylediğin cümleleri -aşk-ı mücessem kadar âşikâne, mahz-ı sadâkat kadar bir lisân ile kullanarak beni

110

iğfâl edip, istikbâlınden dâire-i müsâidât kadarı dâhilinde kendince bir ümîdi olan bîçârenin bütün âmâl ve mekâsıdını kendinde toplayıp da, yolunda fedâ-yı câna arz-ı istidât ettiği bir zamânda onu mahv ve kahra çalışmaktan maksadın ne idi? Senin kadar melûn bir vücûda tealluk eyleyen gönülde senin gibi melûn olmak lâzım gelir. Fakat... Âh ki ben seni masûm bildiğim için arz-ı meyelân etmiş idim. Yoksa bilir misin ki kendin kadar cevher-i insâniyetten dûn addederek insânlara lâyıık olmayacak muâmelelerle iğfâle çalışdığın o kalp ne kadar büyüktür?

Şimdi demek istersin ki o kadar büyük bir kalp bu kadar zelîl bir vicdâna karşı nasıl hitâp ve itâba tenezzül eder?..

Fakat onu da ranâ bilmelisin ki hakîkaten büyük mâr olmuş adamlara karşı câlib-i husûmet sûrette fenâlık edenler, bi't-tab tebean fenâ adam

111

olmaları lazım geleceği gibi büyük kalbe mâlik olanlar hiçbir vakit sâr ve intikâmlarından sarf-ı nazar etmezler.

İntikâm ise -akl ve şer ahkâmına tevâfuk etmek şartıyla- beşeriyetin bir his-i lâzımıdır ki onunla izzet-i nefis muhâfaza olunur. İşte senin, yanî sen meşrep ve ahlakta bir mahlûkun hâşâ muhabbetine değil, husûmetine bile meyl-i tenezzül göstermeyeceğim böyle bir zamân-ı mahsûsda sana karşı şu sözleri söylemeye sevk eden o his- intikâmdır. O his-i intikâm ki dem-i hulûlü eser istidâdı bile göstermediği

hâlde beni iğfâl için onu da bir vesîle ittihâz eylediğin ölümü, Azrâîl ummadığın bir ân-ı muzlimde senin karşına çıkarıverecektir.

Dört gün evvel bir mektûbunuzu aldım. Kâğıdınıza cevâb vermek değil, hattâ okumak bile ârzû ettiğim hâlde her nasılsa kalbimi insânlara mahsûs mesâib-i hayâtiyenin cümlesi fevkinde mahkûm eden bir

112

his-i ıztırârının sevkiyle yine gözden geçirdim. Fakat îade-i cevâptan sarf-ı nazardaki azmim hakîkaten metîn idi. Ne çâre ki bu gece yanî bundan iki sâat evvel insâniyette size kâbil nispet olmayarak hâiz olduğu sîfata behak lâyük bulunan bir bîçârenin vukû-ı ihtârı üzerine gördüğüm hâliniz şu vedâ-nâme, daha doğrusu hakâret mecmuasını karalamaya lüzûm gösterdi.

Bundan evvelki kâğıtlarımdan birinde de yazmış olduğum gibi bilmem kudret-i bâliğa fikrinizin, vicdânınızın ahkâmına külliyyen muğayyer olarak idâre-i lisân etmekte size ne büyük muvaffakiyet ihsân buyurmuş? Fikriniz dünyâda hasenât düşünmek istidâdından denilen zerdî-i nazare-sûz ile tesîrâtından bir numûne hâline koyduğu zamân inanmadığınız hakîkatlere inanırsınız. O vakit:

Devri şaşırдын mı nedir ey zamân:

113

Fasl-ı bahârında bu hükm-i harâb

Feryâdını vird-i zebân eyleyen hazanredenin ârzûsuyla mı iltizâm-ı teannüt ettiğini anlarsınız.

Şu hâlden sonra istifâ-yı kusûr, istidâ-yı afv ve tesâmüh gibi âdât-ı zâideye lüzûm ittibâ görse idim mektûbumun bu kadar uzanmasından nâşî size itizâr ederdim. Fakat öyle zannederim ki son denilse de son hitâbıma pek yaklaşmış olduğu için sekerât-ı mevt hâlinde bir esîrin inlemesi nevinden olan feryâtlarım sizi incitmez. Bana teveccüh eden âsîb ve mesâib-i zamânedен sizin dâimâ mahfûz ve masûn bulunmanızı kudret-i bâliğa-i ehadiyetten tezarru ve niyâz eylerim.

Cemîle

O his-i intikâm ki senin gibi esâfile matûf olmak üzere benim gibi ulûv-i kalp sâhiplerinde hâsıl olur.

O his-i intikâm ki hücûm-ı tesîrâtına karşı izzet-i

114

nefsinden haberdâr olanlar cân ve cihân düşünmezler o his-i intikâm ki tesîri âteşten eفزûn, vehâmet-i encâmı âsîb-i zamânedен müessirdir.

Âh bilmem ki ben de senin kadar alçak mı oldum?.. Rûhumu, gönlümü ümîdimi, ikbâl ve istikbâlimi söndürdüğün gibi izzet-i nefsimi de mi öldürdün?... Beni mevcûdiyette-i beşeriyesinden eser kalmamak üzere mi mahvettin?..

Ben hâlâ sana niçin mektûp yazıyorum? Kâl ve kalemler değil kahır ve sitemle ancak kâbil-i hitâb olan mülevves, murdâr, merdûd bîkesine hâlâ niçin âteşler, cehennemler ilkâ etmiyorum da lisân ile esmâ kelâma çalışıyorum?... Söyle melûn, söyle beni büsbütün mü mahvettin?..

Söyle... Şu bir seneden beri, cümlesi bir araya toplansa muâmelât-ı âşikânenen bir mecmûa şeklini kesb edecek olan mektûplarınla beni iğfâlden garazın ne idi?

115

Söyle rezîl!... Bana muhabbetten... İffetten... İstikâmetten bahsediyordun. Ya akşâm bahçede... Benim ayak sesimi duyar duymaz kaçırdığın... Senin kadar alçak olan o hem-hâlin kim idi?...

Söyle diyorum... Söyle... Melûn hayâlin... Murdâr bir misâl zî-vücût şeklinde gözümün önünde dolaşıyor... Anladın mı? Kendin gibi kim bilir... Hangi habîsin... Hangi senden beter rezîlin, hangi merdûdun hayâl-i iltifâtı ile demsâz olduğun şu dakîkada ben seni bir diye... Bir zebânî.. Bir akûr kelb.. Bir mecrûh kaplan gibi görüyorum.. Görüyorum da sana hitâp eder gibi yazıyorum. Elimdeki kalem değil bir gün ciğerine saplanacak olan hançer, ifâdâtımın mâilî söz değil rûhunu, kalbini parçalayacak birde zehirdir. Sen onları yakında vücûdunda muâyene edeceksin.

Dünyada benden başkasına meyil ve muhabbetin olmadığı

hâlde vicdânınca bir maddeden, bir mâniadan dolayı kendini mazûr göstermeye çalışıyordun. Bir kalbî mevcûdiyetinden haberdâr, mahv ve tebâh olacak kadar meclûb eyleyip de sonra ona rağmen bir başkasına temâyül etmek sence mazeret midir?... Aklın vicdânın fevkinde, daha doğrusu dûnunda olan akıl ve vicdân ile nispet ve tevfiik kabûl etmeyen esbâb-ı merdûda senin gibi ne bir şeyi makûl görmek için ahkâm-ı vicdâniyesine tevfiik ve ne de vicdânını harekâtına âmir nasip ederek icrââtını ona tatbîk etmek lâzıme-i insâniyetine lüzûm görmeyenler indinde mazeret telakkî olursa da bilakis melanettir. Anladın mı?.. Melanetini sana ispât etmek için ben ihtiyâr-ı külfete hâcet görmem. Çünkü kendi fiilinle sâbittir.

Bu gece.. Leylin senin gibi erâzil-i beşere perdedâr ihtifâ olan zulmet amîkası içinde... Bahçenin... Âh bahçenin tenhâ bir köşesinde...

Fıstık ağacının dibinde... Görüştüğün kim idi?... Bu karanlık gecelerden siyâh... Bu amîk zulmetlerden kesîf olan vicdânın bir seneden beri en müessir en mukâvemet bir endâz desîselerle bi-iğfâl ettiği hâlde sen kimlerin hayâl-i iltifâtı ile meşğul idin?...

Vâkıâ alçak alçaktan hoşlanır. Binâen-aleyh sen de kendin gibi bir denî bulup ona meyledebilirdin. Fakat beni iğfâle ne mecbûriyetin vardı?...

Sana kimsenin âmâl-i kalbiyesine taârruz etmek... Kimseyi ârzûsu hâricinde bir fiile sevk eylemek vicdânımca kabûlü mümkün bir hareket olmadığını kerâren yazmamış, söylememiş mi idim? Beni kendin kadar alçak mı zannettin ki sözüme inanmakta ihtiyâc-ı tereddütle beni iğfâle mecbûriyet gördün?

Velev ki bu mecbûriyeti gördün. Benimle olan muâmelât-ı âşıkânen... Allâh kahretsin. Muâmelât-ı âşıkâne

değil... Muâdât müntakimânen senelerce devâm edemeyeceğini, nihâyet böyle bir gün gelip serâir-i malumânenin meydân-ı zuhûra çıkacağını düşünemedin mi?. Çıktığı vakit sükût edeceğim ve ettiklerini yanına bırakacağımı mı zannettin? İnsâniyetten ve izzet-i nefisten mahrûm olanlara mahsûs bir sıfatı bende de mevcût

mı sandın? Beni de kendin gibi izzet-i nefisten mahrûm gördün ise bu mahrûmiyete ne ile hükmettin? Öyle ya. Dediğim gibi. Sana temâyül edecek gönül senin kadar alçak olmalı değil mi ya? Fakat öyle zannetme. Şimdiye kadar zehâbın seni nasıl aldattıysa şimdiden sonra yine öyle aldatır.

Âh ben demin, demin seni o hâlde gördüğüm zamân vücûdundan bu cihân-ı mevcudiyeti tathîr ederdim. Beynin köpek beyni gibi parçalanır... Ciğerlerin hayvân ciğeri gibi yerlerde sürünürdü. Ne fâide ki besmeleden kaçan şeytân gibi. İnsân

119

önünden savuşan cânvâr gibi gözümün önünden kaçtın.

Yanıdaki melûn her kim ise o rüzgârlardan ziyâde bir süratle savuştu. Fakat o vakit kaçtın, o zamân savuşabildin? Acep büsbütün nereye kaçacaksın?. Âhirete kadar mı savuşup gözümün önünden kurtulacaksın? Nerde vücûdunu kurtarabileceğini ümîd ediyorsun?

Ben demin de seni takîp ederdim. O zamânda yetişerek belânı buldururdum. Lakin yanında duran ağacın altında görüşen kim idi? Kimle, hangi melûn ile, hangi kendin gibi rezîl ile mülâkî oluyordun?. Onu anlamak için sabrettim.

Söyle. Yaz. Yaz mukadderâtına ecel-i kazalar, hançerler yazılası melûn. Sana söylüyorum. Yaz o melûn kimdi? Fakat onun ne kabâhati var. O da kim bilir benim gibi ne zamândan beri senin

120

ihtiyâlâtına kaplamış, durmuştur? O da kim bilir hangi mağlûp iğfâlât olmuş bîçâredir.

Bîçâre mi?.. Bîçâre değildir. Çünkü hâindir. Çünkü kendine âit olmayan bir âileye mensûp bir muhaddereye tecâvüz eyler. Kendisinden başkasına âit bir evin bahçesine girer.

Amân yâ Rabbî... Saçımı, başımı yolarak, ağlayarak, bağırarak kendi kendime söylediğim sözleri hasbihâl eder gibi buraya da yazıyorum. Zarar yok... Âteşler püskürttüğün bir adamın hâlini gör, ölesi gözlerinle görür gibi anla da eğer zerre kadar vicdânın da istidâd-ı hicâb varsa utan.

Bu kadar söylediğim de zâil olduğu gibi artık söylemek istemem. Söz insânlara matûftur. Senin gibi insân şeklinde yaratılmış şeytânlarla mükâleme değil mukâtele olunur.

Dünyâya bârgirân olan vücûd-ı melûnunu bir ân

121

o topraklarla setretmek, şu köhne vîrâne, şu nazarında hayâtın bin kat kıymettâr olan cânânının şûrezâr âğûşunda bir gün daha kalmak istersen demin yanında bulunup senle görüşen kim idi, haber ver, yaz... Unutma. Tehîr etme yoksa mevcûdiyetinden mahrûm olursun.

İmzâya tenezzül etmeyen bir hasm-ı cân [Devâî]

Bey Efendi!..

Bir masûma değil.. Bir hâine, bir alçağa bile yazılamayacak sûrette olan şu ifâdâtınızı garîp bir helecân, müessir bir ıztırâp... Âteşin bir zahm-ı derûn ile okudum...

Zannettiğiniz kadar hâin bile olsam bu derece tecâvüz sizin haslet-i melekânenize ve terbiye-i necîbânenize yakışmazdı. Hayfâ ki ben bildiğiniz gibi değil.. Hakîkaten masûmum.

Şimdi... O demin gördüğünüz veyâhût size

122

gösterdikleri vukûata karşı hâlâ ismetten bahsedişimi elbette istiğrâb buyurursunuz, farz edin ki ben bildiğiniz gibi ismetsiz olayım. Daha doğrusu farziyât kabîlinden olarak kendime bühtân edeyim. Fakat sizin gibi mücessem nâmûs bildiğim bir zâtın lisân-ı edebinden bir nâmûssuza karşı da bu kadar zâid-i tevbîh beklemezdim. Ben lâyük olsam da bu tarz-ı muâmeleyi lâyük görmezdim. Her ne ise.

Yanımda kimseyi görmediniz desem cerâim-i meşhûde yetişmezmiş gibi birde kizbî irtikâp etmiş olurum. Vâkîâ benim kadar nazarınızda rezâletle tanınmış bir mahlûktan yalancılık da intizâr olunursa da ben kendimi o kadar rezîl

görmüyorum. Müdâfaa-i nefis izzet-i nefsten ileri geldiği için haddimi tecâvüz edersem mazûrum. Beni öldürmeye kadar teşebbüs ederseniz müthiş bir belâ-yı hayâtтан kurtarmış olursunuz. Suâlinize doğru olarak cevâp

123

vermeye mecbûriyet hâsil eyleseniz size kıyâmete kadar dağ-ı derûn olacak bir hâtırâyı bana söyletmiş olursunuz.

Aldığım şu mektûbunuz üzerine günâh benden gitmiş demektir.

Cemîle

Hâin. Beni hâlâ mı iğfâle çalışıyorsun?... Hâlâ mı kanımı başıma çıkarıp da âile arasında vukûunu ârzû ettiğim rezâletlere mi sevk etmek istiyorsun?

Bana hiçbir şey dâğ-ı derûn olmaz. Senin yüzünden ciğerimde dağlar açılma ehemmiyet vermem. Sana söylüyorum. Başını büyük bir belâdan kurtarmak istersen şimdi cevâp ver.

Yine o [Devâî]

Devâî Bey

On dört seneden beri sizi düşünmekle demgüzâr-ı ümît olduğum hâlde bir senedir vukû bulan tekâlîfinize cevâb-ı ret vermekte ne derece muztar olduğumu söylemiş iken beni nihâyet insânların

124

değil -dediğiniz gibi- şeytânların bile kabûl ve tahammül edemeyeceği bir itâbla serâir-i nühüfte mi ifşâya mecbûr ettiniz.

Melfûfen birkaç tezkire gönderdim. Yazı kimin hatt-ı destî olduğunu tanırırsınız. Pederinizin ismi Mâhir olduğunu da bilirsiniz. Bu hakîkatin şuyûundan sonra evrâkı yine bana iâde ederseniz yırtıp atmak sûretiyle minnettâr olurum. Bunlarda sâhibine ifşâ olunursa beni kimsenin uğramadığı bir belâyeye uğranarak birkaç kere birden öldürmüş olursunuz.

Evrâkın sâhibine gösterilmeyeceğini necâbet ve asâletinizden beklerim. Fakat bu geceki son kâğıdınıza mukâbil bilmem nasıl tarziye vereceksiniz?... Esâsen tarziyeye de hâcet kalmaz. Çünkü bu mektûbuma cevâp istemem.

Cemîle

Bu mektûba melfûf olan tezkirelerden

Adet 1

125

Cemîle,

Seni rüyâlarımda gördükçe aklım başımdan gidiyor. Şu sin ve sâlim ve şu derece-i kemâlim ile sana meyil ve muhabbet ve arz-ı rağbet ettiğimden dolayı beni mazûr gör. Hâlâ bir cevâp itâsına tenezzül etmiyorsun. Allâh aşkına beni dil-hûn etme. Fî 10 Nîsân

Mâhir

Kezâ Adet 2

Cemîle!

Sende Allâh korkusu ve vicdân hicâbı yok mudur? Benim gibi pederin yerinde olmakla berâber senin hâk-i pâ-yı merhametine kapanmış bir bîçâreye acımaz mısın? Fakat ben bilirim. Seni iğfâl eden o Devâî olacak hâindir. Maa-mâ-fîh seni ben besleyip büyüttüm. Aşk dayı ile yeğen arasına değil, baba ile evlât arasına bile nifâk sokar. Sen ona meyil ve rağbette devâm edersen onun vücudundan emîn olmamalısın. Fî 19 Temmuz sene

Mâhir

126

Kezâ Adet 3

Cemîle!

Artık katiyyen anlaşıldı ki sen Devâîyi seviyorsun fakat bu muhabbeti senin yanına bırakmayacağım. Âh... Sana karşı öyle bir hüsn besliyorum ki eğer ümîdimden mahrûm olursam ne senin ne de onun yanınıza bırakmam. Artık tâb ve tahammülüm kalmadı. Bu akşâm mutlak bir cevâp isterim. Şimdiye kadar bunca temennîlerime bir cevâp bile vermedin. Lakin bu sondur. Fî 22 Teşrîn-i Evvel

Mâhir

Cemîle!

Tezkirenle beraber melfûf tezkireleri okudum. Dünyâda insân meyânında bu meşrep ve ahlâkta bir vücûd-ı mevcût olabileceğine inanmadığım için sana karşı vukû bulan muamelâtımda mazûr değilsem de mecbûr idim. Binâen-aleyh muâmelât-ı vâkıanın cümlesini manen dayım olacak habîse âit olmak üzere maddeten kendime iâde ederek sana tarziye veririm.

Sevdânın hakîkaten masâmâne, vicdânının

127

ise cidden pâk olduğuna şimdi emniyet hâsıl ettim! Vâkıâ gece, bahçede, ağacın dibinde dayımla berâber bulunuşun şâyân-ı dikkat ise de kendisinin hizmetine baktığın için bunda mazûr sayılırsın. Kendisinin temenniyâtına mukâbele göstermediğin ve mektûplarına cevâp bile vermediğin yine kendi ifâdesinden istidlâl olunuyor. Şâyân-ı hayret bir cihet varsa melaneti efâliyle sâbit olan öyle bir habîsin denâetini şimdiye kadar bana söylemeyerek beni dil-hûn edişindir. Eğer kâğıtlarında sana gösterdiği tehdît ondan ürktün ise hiçbirinin zerre kadar ehemmiyeti yoktur.

Vâkıâ şu evin ve şu âilenin sâhip ve reîsi kendisi olduğu için burada bizim için ârâm ve ikâmet gayr-ı kâbildir, fakat emlâk ve emvâl ona âit ise vâlidemden tevârüsü hasebiyle nısfî de benim taht-ı tasarrufumdadır.

Ümît ederim ki kaderin bu muâvenet-i mahsûsası -cüzî de olsa- bize bir âile saâdeti temîn edebilir.

Mâzînin vukûâtını mâzîdeki günler gibi gözünün önünden def et. Fikrini müstakbele

128

hasreyle. Yarından itibâren vukûâtın katiyyen haber vermemek sûretiyle dayımla faslı lâzım gelen davânın hallinden sonra sana vukû bulacak tebşîrime muntazır o bâkî- ilk defâ olmak üzere kemâl-i cesâretle- gözlerinden öperek muhabbetimin tecdîdini, ellerinden öperek kusûrumun affını ricâ ederim.

Devâî

Hanıma

Üç hafta içinde kavânîn-i lâzimesine tevfikân dayısının yed-i vesâyetinde bulunan emvâlini istirdât ederek nakde tahvîl eylemiş, sûret-i hafiyede esbâb-ı seferî tedârik ve ihzâr etmiş olan Devâî, denizin köpüklü dalgaları arasında İzmir'e giden vapurun güvertesi üzerinde oturmakta iken, iki gün evvel taht-ı nikâhına alarak yanında bulundurduğu Cemîle mahzûnâne yüzüne bakıp ağlamakta idi.

- Son -

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SEVDA-YI MASUMANE HİKÂYESİ'NDE

YAPI VE TEMA

3. 1. Hikâyenin Kimliği

Sevda-yı Masumane adlı edebi yapıt 1316/1899 yılında Mehmet Vecihi tarafından mektup hikâye tekniği ile kaleme alınmıştır. Eser, Tahir Bey matbaasında 128 sayfa olarak Kostantiniye'de basılmıştır.

3. 2. Hikâyenin Özeti

Sevda-yı Masumane, Devai ve Cemile adındaki iki karakterin birbirlerine karşı duydukları sevgi ve aşkı konu edinen mektuplardan oluşur. Toplamda on dokuz mektuptan meydana gelen hikâyede on mektup Devai'nin, dokuz mektup ise Cemile'nin ağzından ben anlatıcıyla yazılır. Bu mektupların dışında Devai'nin dayısı Mahir'in Cemile'ye yazdığı üç kısa aşk mektubuna da metinde yer edinir. Tezkire denilen bu üç kısa mektup Mahir tarafından daha önceden Cemile için yazılan yazılardır.

İlk mektubun Devai tarafından yazılarak başlandığı aşk hikâyesinde Devai ve Cemile'nin birbirlerine karşı duydukları sevgi ve belli bir süre kavuşamamaları anlatılır. Cemile hem yetim hem de öksüz bir çocuk olarak dört yaşında Mahir'in evine gelir. Cemile, Mahir'in yeğeni Devai ile on sekiz yaşına kadar birlikte büyür. On sekiz yaşından sonra Cemile'nin nereye gittiği ya da nerede yaşadığı üzerinde durulmayan hikâyede Cemile ile Devai'nin birbirlerine olan ilgisi mektuplar aracılığıyla dile getirilir. Devai ve Cemile birbirlerini severler ve bu doğrultuda birlikte olmak için karşılıklı mektuplaşırlar. İki sevgilinin aşkları karşılıklı olmasına rağmen Cemile, Devai'nin yaklaşık bir yıla yakın sürdürdüğü evlenme isteğini sürekli reddeder. Karamsar bir kişi olarak tasvir edilen Cemile, Devai'ye çok âşık olmasına rağmen ondan gelen mektuplara yanıtlarında mazeretler belirtir. Bunlar arasında Cemile bir yandan âşık olduğunu, onsuz yapamadığını söylerken bir yandan bir araya gelemeyeceklerinin nedenlerini kendince sıralar. Yaşadığı ruhsal durumu anlatırken bahaneler de üreten Cemile, rahatının/refahının ortadan kalktığını, gece gündüz kanlı gözyaşı döktüğünü, sürekli terleyip çölde kalmış gibi hissettiğini, geceleri uyuyamadığını ve bütün bunların okuduğu hikâyelerden hareketle verem hastalığının bir belirtisi olduğunu söyler. Onun bu yazdıklarına inanmayan Devai,

mektuplarda olumsuz geri çevirmelerin gerçek nedenini merak eder. Ancak Cemile'den beklediği doğrultuda yanıtlar alamayınca -önceleri ona karşı ılımlı, hassas yaklaşımına rağmen- suçlayıcı bir tavır sergiler. Hatta ona rezil, aşağılık, lanetli gibi sıfatları yakıştırır. Diğer yönden onun geceleri uyuyamamasını ve her insan gibi hasta olmasını normal karşılar. Bu durum için Cemile'ye bir doktor gönderebileceğini belirtir. Bu teklif Cemile tarafından hastalığının bir çaresi olmadığı gerekçesiyle reddedilir. Bu ret üzerine Devai, Cemile'nin bir araya gelememelerinin nedenleri arasında sunduğu mevki ve makam meselesini suni ve icat edilmiş olarak değerlendirir. Devai, Cemile'nin kararsız ya da tutarsız halini bir türlü anlamlandıramaz. Öyle ki Cemile'yi fıstık ağacının altında bir erkekle görünce onu iffetsiz olmakla suçlar. Evlilik yanıtının neden olumsuz olduğunu ise bu gördüğü erkekle ilişkilendirir. Hâlbuki bu erkek Cemile'nin bakımını üstlendiği ve evinde yaşadığı Mahir'dir. Böylece Cemile'nin mektuplarındaki ikilem -yani ona hem âşık olması hem de onu reddetmesi- Devai'yi daha da şüpheli hâle getirir.

Cemile Devai'ye bir yandan âşık olup bir yandan da onu reddetmesinin nedenlerini başlangıçta söylemek istemez ve bunun ebediyen saklı kalacağını belirtir. Ancak hikâyenin sonunda Devai'nin ısrarlarına dayanamayan Cemile, Devai'nin dayısı Mahir tarafından kendisine yazılmış üç kısa mektubu Devai'ye gönderir. Mektuplarda kendini yaşlı ve sağlam olgunlukta gören Mahir, Cemile'ye olan aşkı itiraf eder. Hikâyenin sonunda Cemile tarafından ortaya çıkarılan mektuplar onun Devai'yi reddetmesinin gerçek nedeninin belgesi olur. Devai'nin dayısı olan Mahir'in geçmişte Cemile'ye yazdığı aşk mektupları ona Devai ile evlenmek için büyük bir engel teşkil eder. Bu nedenle Devai'ye büyük aşk beslese bile ona evet diyemez. Bu itiraf mektuplarını alan ve gerçeği öğrenen Devai, Cemile'den özür diler ve dayısının vasilik haklarını alacağını ve müjdeyi beklemesini söyleyerek mektubunu sonlandırır. Devai'nin bu son mektubunun ardından devreye giren müşahit anlatıcı Devai'nin üç hafta içinde dayısının vasilik hakkı elinde bulunan mallarını geri almış olduğunu, Cemile ile evlenmiş olarak İzmir'e giden vapurun güvertesinde oturduklarını, Cemile'nin ise hüznü gözlerle Devai'ye bakarak ağladığını tasvir eder ve hikâyeyi sonlandırır.

3. 3. İsim-İçerik İlişkisi

Edebi eser her şeyden önce ismiyle var olur. Yaratılan metinlerde isim ile anlam dünyası birbirini işaret eden, tamamlayan bir yapıda şekillenir. Metne seçilen isim, minimize edilen ve anlamsal açıdan yoğun çağrışım değerleri yüklenen bir göstergedir. İçeriği işaret etmek gibi bir görevle var olan isim, oluşturulmak istenen söylem alanının önemli bir yapı taşıdır. İsimle var olan edebi eserde izleğin ana hatları burada konumlanır ve yeniden üretilir. Metnin kendi içindeki sırrı ya da gizemi isimden içeriğe doğru bir yol takip edip açığa çıkarmak mümkündür. Başlangıçtan sona kadar üretilen izleksel kurgunun anlam katmanlarındaki derinlik eserin isminde en küçük yapı olarak kendini gösterir.

Sevda-yı Masumane adlı mektup hikâyesinin ismi tamlama şeklinde meydana getirilir. Esere isim-içerik düzleminde bakıldığında sevda, “güçlü sevgi, aşk; aşırı ve güçlü tutku, istek” (TDK 2080) şeklinde tanımlanırken masum kelimesi ise “suçsuz, günahsız; temiz, saf” (TDK 1633) demektir. Temiz/saf ya da suçsuz/günahsız aşk anlamına gelen Sevda-yı Masumane hikâyesine bu tanımlar doğrultusunda bakıldığında isim ile içeriğinin benzerlik arz ettiği görülür. Sevda kelimesinin güçlü aşk, güçlü tutku anlamlarına gelmesi karakterlerin içinde buldukları duygularla örtüşür. Devai ve Cemile birbirlerine olan aşkında güçlü bir istek/arzu söz konusudur. Yıllarca süren sevdaları geçen zamana rağmen hiçbir kesintiye uğramaz ve sonunda kavuşurlar. İki âşık, birlikte büyümeleri sebebiyle birbirlerine oldukça bağlıdırlar. Cemile'nin sürekli bahsettiği aralarındaki muhabbet bu bağlılığın bir göstergesidir. Sevda kelimesinin anlamları arasında yer alan “istek” Devai'de daha fazla karşılık bulur. Onun evlilik doğrultusunda Cemile'ye karşı ısrarları, istekleri hikâye boyunca devam eder. Âşık olma halinin verdiği güçlü tutku ve sevgi Devai'nin mektuplarına daha çok yansır. Metnin adında yer alan masum ifadesi ise Cemile ve Devai'nin kaleminden düşürmediği bir kelimedir. Metinde, “sevdâ-yı masûmâne”, “aşk-ı mâsumâne”, “azm-i masûmâne”, “dest-i masûmâne-i izdivâc”, “muhabbet-i masûmâne”, “masûm gönüller”, “masûm adamlar” gibi sıkça dile gelen ifadeler masum sıfatı ile birlikte verilir. Aşkın, azmin, evliliğin, gönlün, muhabbetin, insanın saflığına, temizliğine vurgu yapılır. Metinde sıkça yer alan bu tekrarlamalar en küçük yapı olan eserin ismini bütünler. Tek bir kelimenin metin boyunca başka kullanımları ile var olan sevginin ve aşkın masumluğuna en tabii his oluşuna dikkat çekilir. Kadın ve erkek arasında geçen duygusal yöndeki ilişki denildiği zaman akla

gelebilecek olan gönül, aşk, muhabbet, evlilik kelimeleriyle masum sıfatının birlikte kullanılması insanın âşık olma hâline yapılan vurgudur.

3. 4. Olay Örgüsü

Olay örgüsü konunun işlenişinde ana hatları meydana getiren, olayı kuran ve bunlar arasında ilintiler oluşturan yapısal bir özelliktir. Edebi türlerde anlatılacak olan hikâyenin neden-sonuç ilişkisi içerisinde ve belirli bir zaman düzleminde anlatılması olay örgüsünün biçimlenmesine katkı sağlar. Olayın kuruluşu “karmaşık olduğu durumlarda bile, tüm parçaları canlı bir varlığın parçaları gibi birbirine bağlanmalı, içinde ölü hiçbir şey kalmamalı” (Forster 131) dır. Kendi içinde bir sistematikle yer edinen olay halkaları, anlatının kimi zaman derinlikli kimi zaman yüzeysel bir şekilde oluşturulmasına ve farklı yollarla var olanın dile getirilmesine katkı sunan önemli bir ögedir.

Sevda-yı Masumane adlı hikâyenin olay örgüsüne bakıldığında mektup formunda kaleme alınması nedeniyle birbiri içine geçmiş girift olay zincirleri, halkaları yoktur. Mektuplar yazılış biçimi gereği daha çok bir durumu, duyguyu, olayı anlatma üzerine kurulan metinlerdir. Mektuplarda işlenen konular geniş aksiyon unsurları ya da büyük olay dizinleri barındırmaz.

Mektupta gösterme değil anlatma hâkim olduğu için, mektup-romanda hareketsizlik yani durağanlık söz konusudur. Bu tür romanlar olaydan ziyade durum ağırlıklıdır. Bunda, mektubun yaşanmışlıklar üzerine yazılması yani artçıl olması ve duygulanımlardan beslenmesinin de büyük etkisi vardır. (Kara 253)

Sevda-yı Masumane’de karakterlerin birbirlerine olan aşkı mektuplar üzerinden durağan olarak seyreder. Aşk merkezinde gelişen hikâye, büyük olay öbekleri etrafında değil daha çok kişilerin o anki durumlarını ifade etmeleri üzerine kuruludur. Metindeki olay örgüsü Devai ve Cemile’nin mektuplaşmaları ile biçimlenirken eylemlerden ziyade duygu ve düşünceler kişilerin yazdıklarına yansır. Olay niteliği taşıyan yapı iki kişinin birbirlerini uzun zamandır sevmeleri, mektuplar vasıtasıyla dile getirmesi ve hikâyenin sonunda ise iki âşığın gerçeklerin gün yüzüne çıkmasıyla kavuşmasıdır. Hikâyenin akışı aşk ya da sevda etrafında şekillenirken iki âşığın birbirini uzun zamandır sevmeleri ve Cemile’nin her şeyi itiraf etmesiyle

sonlanır. Sevda-yı Masumane her ne kadar girift olaylar dizini ya da farklı aksiyon öğeleri barındırmasa da Devai ve Cemile tarafından yazılan on dokuz mektubun ve Mahir tarafından Cemile'ye gönderilen üç ayrı mektubun içeriğinden yazılış sırasına göre bahsetmek gerekir. Dolayısıyla mektuplar süregelen hikâyenin ana hatlarını oluşturur.

Birinci mektup [Devai] : Devai, evrenin her zerresinde cihanı görürken yalnızca sevgiliyi görememesi, kendi hayatını doğayla özdeşleştirip kuşların sesini dinleyerek akıp giden bulutları kendi yaşamına benzetmesi, Devai'nin tabiata bakarken hem matemi hem de ümidi beraber düşünmesi, Cemile'yi dünyadaki ümit ve bekleyişin kaynağı olarak görmesi, mektubu yazarken gece ve yıldızlarla birlikte yüce Cemile dediği sevdiği kadını düşünmesi.

İkinci mektup [Cemile] : Devai'nin iltifatlarının Cemile tarafından iyilik değil, kahr olarak görülmesi, Cemile'nin yaşamında kuşların ona eşlik ederek arkadaşı olması ve bülbüllerin gece inlemeleriyle birlikte şarkı söylemesi, dünyada tek saadete erişme anının Devai'nin önünde ruhunu teslim etmek ve onda bir hatıra bırakmak olduğunu söylemesi, yaşadığı sürece onun sevgisinden başka değerli bir şey olmadığını düşünmesi, kendisini Devai'nin birlikte büyümüş kimsesiz olarak görürken ondan başka ümit edeceği, sığınacağı yerin olmadığını belirtmesi, Cemile talihinin hilece olduğunu söyleyerek Devai'nin isteklerini geri çevirmenin kesin bir mecburiyetten kaynaklandığını vurgulaması, bu mektubunun da diğer mektuplarına benzeyeceğini yazması.

Üçüncü mektup [Devai] : Bir seneye yakın süredir Cemile'ye yazdığı mektuplarla huzursuz olması, aynı zamanda kendini sağlam gönüllü görerek kadınların kararsız olduğuna dair yargılarda bulunması ve ümitle Cemile'den olumlu bir yanıt beklemesi.

Dördüncü mektup [Cemile] : Cemile'nin kendini şiddetli bir çaresizlik içinde görerek hislerini bile anlayamaması, Devai'ye karşı sevgi beslemesine rağmen ona ret cevapları vermesini ruhunun derin ıstıraplarda olmasına bağlaması ve Devai ile beraber büyüdüklerini söyleyerek yaşadığı ruhsal çöküşün faili olarak talihi göstermesi.

Beşinci mektup [Devai] : Devai'nin kendini felekzede gibi görüp gönlüne söz geçiremediğini söylemesi, yazdıklarının bir feryat mektubu olduğunu vurgulayarak bir kadın olarak Cemile'den bunu anlamasını istemesi ve bir cevap beklediğini belirtmesi.

Altıncı Mektup [Cemile] : Cemile de tıpkı Devai gibi kendini felekzede görmenin yanı sıra üç beş gün ömrü kalmış bir çaresiz olarak anlatması ve bunları talihin bir sonucu olduğunu düşünmesi, Devai'nin mektuplarının son bulmasını dilemesi.

Yedinci mektup [Devai] : Devai, Cemile'nin yazdıklarını zehirli bir kalemle çıkmış olduğunu dile getirmesi, kendisinin yazdıklarını gönül yansımasının birer ürünü olduğunu söylemesi ve Cemile'ye niyetinin ne olduğunu açık açık söylemesini istemesi.

Sekizinci mektup [Cemile] : Cemile, bu mektubunun da diğer mektupları gibi aynı içerikte olacağını belirtmesi, kararlarındaki değişimin nedenini söylemeyerek Devai'nin üzüntü içinde yaşamaktansa merak içinde yaşamasını istemesi ve kendinde oluşan ruhsal ve fiziksel değişimleri öne sürerek verem olabileceğini düşünmesi.

Dokuzuncu mektup [Devai] : Cemile'nin hasta olma hâlinin Devai tarafından her sağlıklı insanın hasta olabileceği düşüncesiyle söylediklerinin bahane olarak görmesi, Devai'nin doktor arkadaşıyla görüşüp onu tedavi ettirme teklifinde bulunması.

Onuncu mektup [Cemile] : Cemile, Devai'den gelen sitemleri iyilik olarak değerlendirmesi ve ona inanmamasını, onu öldürmek için bir araç olarak görmesi.

On birinci mektup: [Devai] Cemile'nin verem veya hastalığının Devai tarafından şeytanca tedbirler olarak görülmesi, Devai'nin, Cemile'nin doktor talebini geri çevirmesini yalan söylemesine bağlaması, ona hakaretler etmesi, Devai'nin gerçeği öğrenme arzusunda ısrarcı olması.

On ikinci mektup [Cemile] : Cemile, Devai'nin yazdıklarını lisan şiddeti olarak değerlendirmesi, öksüz olduğunu ve sevdiği adamın ona istediğini

söyleyebileceğini düşünmesi ve ruhsal durumunu bela, zindan, mezar gibi kelimelerle tasvir etmesi.

On üçüncü mektup [Devai] : Devai'nin, Cemile'nin bu yaptıklarından dolayı ondan intikam almak istemesi ve bunun yanında çok kırılmalı bir ruh hâline bürünmesi, kendinin kalpsiz olduğunu ve Cemile ile birleşme ihtimalinin olmayacağını düşünmesi.

On dördüncü mektup [Cemile] : Cemile'nin tıpkı Devai gibi hayatını tabiat ile özdeşleştirilmesiyle beraber kendini çile çeken, bedbaht ve talihsiz olarak görmesi, Devai ile bir araya gelemeyeceklerinin bir kanıtı olduğunu ancak bunu söyleyemeyeceğini ve yazdıklarını ise bir sayıklama olduğunu belirtmesi, Devai'nin neden doktor konusunda ısrar ettiğini sorması, onun sitemlerini alaycı gülüşlerini hem hoş karşılaması hem de ilk defa bundan ötürü ona esafil sıfatını yakıştırmaması.

On beşinci mektup [Devai] : Devai'nin Cemile hakkında iffetine varana kadar beddualar, hakaretler etmesi, ilk olarak onun gönlünün başkasında olduğunu ima etmesi ve sonrasında ise Cemile'ye fıstık ağacının orada kiminle görüştüğünü sorması.

On altıncı mektup [Cemile] : Cemile'nin onun yazdıklarına çok üzülmesi ve masum olduğunu yazması, söylediklerini Devai'ye yakıştırmadığını belirtmesi ve gerçeği açıklaması.

On yedinci mektup [Devai] : Devai'nin suçlayıcı tavırla yanıt vermesi ve ondan gelecek hiçbir şeyin kendisini yaralayamayacağını söylemesi.

On sekizinci mektup [Cemile] : Cemile'nin bütün olanların ardından Devai'nin dayısı Mahir tarafından kendisine yazılan aşk mektuplarını kendi mektuplarının arasına koyarak göndermesi, bu mektuplar ile kendi olumsuz yanıtlarının neden olduğunu açıklama yoluna gitmesi, Devai'nin bu mektupları okuduktan sonra tekrar kendisine göndermesini talep etmesi.

Birinci Mektup [Mahir] : Kendini sağlam olgunlukta gören Mahir'in Cemile'ye aşkını itiraf etmesi ve Cemile'nin ona bir yanıt vermemesinin anlaşılması.

İkinci Mektup [Mahir] : Mahir'in Cemile'den kendisine merhamet etmesini talep etmesi, yeğeni Devai'yi hainlikle suçlaması ve onunla bu aşk meselesi yüzünden aralarının açıldığını belirtmesi.

Üçüncü Mektup [Mahir] : Mahir'in, Cemile'nin Devai'yi sevdiğinin kabul etmesi ve Cemile'yi tehdit etmesi, bu zamana kadar ki mektuplara yanıt vermemesi nedeniyle artık son kez Cemile'den yanıt beklediğini söylemesi.

On dokuzuncu mektup [Devai] : Devai'nin bütün gerçekleri anlayarak Cemile'den özür dilemesi, Cemile'den geçmişi unutup geleceği düşünmesini istemesi, annesinden dolayı dayısının vasilik haklarından bahsetmesi ve Cemile'ye müjdeli haberi beklemesini söylemesi.

Mektuplaşma bittikten sonra devreye giren anlatıcı Devai'nin üç hafta içinde dayısının vasilik hakkı elinde bulunan mallarını geri alarak Cemile ile evlenmiş olduğunu ve İzmir'e giden vapurun güvertesinde oturduklarını, Cemile'nin ise hüznü gözlerle Devai'ye bakarak ağladığının tasvir ederek hikâyeyi sonlandırılmaktadır. Metnin başlangıcından sonuna kadar olayın akışına dair bütünlüklü ya da birbirine bağlı, birbirini işaret eden olay zincirlerinin olmaması dikkat çeker. Hikâyede Cemile ve Devai'nin geçmişlerine, çocukluklarına, ailelerine dair birkaç bilgi dışında yer verilmez. İki aşğın birbirlerini yıllardır sevmesi ve bu aşkın başlangıcını birbirinden kopuk ifadeler üzerinden anlaşılır. Öyle ki Cemile ve Devai'nin aynı evde büyümelerine rağmen neden ayrı kaldıkları, bu zaman diliminde geçen olay dizileri, Cemile'nin nerede yaşadığı, ikisinin tekrar bir araya gelişlerine dair ayrıntılar yoktur. Kaplan, "Hikâyede güzelliği temin eden bütünlük, anafikir ile ayrıntı arasındaki münasebet" (11) olduğunu söyler. Ana düşünceyi oluşturan aşkın insan için saf ve temiz bir duygu oluşu olay örgüsünden kaynaklanan eksilteli yapı gereği amacına ulaşmaz. Akışı sağlayacak detaya dair unsurlar hikâyenin parçalı bir yapıda biçimlenmesine ve sanatsal açıdan estetiğin kırılmasına neden olur.

Hikâyenin tamamının mektuplardan oluşturulması gözetilen amaca uygunluğu açısından üzerinde durulması gereken noktalardandır. Yaşanan aşkın ben dilinden ifade edilmesine katkı sağlayan mektuplar Devai ve Cemile'nin bizzat dile getirdikleri aşklarının daha içten, samimi ve gerçekçi bir imaj çizmesi bakımından değer taşır. Mektup tekniğinin seçilmesi ile hem karakterlerin yaşamlarının doğrudan aktarılması

hem de olay dizgesi içinde akışın somut bir nesne aracılığıyla devam etmesi ya da kesintiye uğraması sağlanır.

Romanın yapısına tesir eden, hiç beklenmedik bir anda olayın akışını değiştiren, tüm planları bozan, oynanan oyunları ortaya çıkaran, duyguları altüst eden mektup, romanın bir tür olarak gelişim süreci içinde özellikle entrikanın açıklanmasında en önemli yardımcı unsur olarak nitelenir (Kefeli 10).

Mektup, kullanım itibarıyla olay örgüsünde değişikliklere yol açan, bir durumu başlatan ya da sonlandıran yönüyle metinlere eklenir. Sevda-yı Masumane'nin mektuplarla meydana gelişi Devai ve Cemile'nin aşklarının anlatımında tercih edilirken aynı zamanda Mahir'in Cemile'ye olan aşkında da kullanılır. Olay örgüsünde iki boyutlu olarak ortaya çıkan mektup, seyreden hikâyenin anlatımında ve tüm gerçeklerin gün yüzüne çıkmasında önemli bir araç konumundadır. Olayların anlatımı mektuplar üzerinden ilerlerken Cemile, Devai'ye yaşananları söylemekle kalmaz olanları mektup gibi bir nesne ile kanıtlar. Cemile'nin kendi masumluğunu göstermek adına belgelendirilen yazılar yine Mahir tarafından ona gönderilen mektuplardır. Dolayısıyla mektup, Sevda-yı Masumane hikâyesinde var olan belirsizliğin çözümü, olayın akışının değişmesi, iki aşığın kavuşması, olayların sonuca bağlanması açısından önemli bir işleve sahiptir.

3. 5. Zaman

Edebi eser belli bir süre dâhilinde şekillenir. Olayların başladığı ve sonlandığı bir metinde çizelge niteliği taşıyan zamanın varlığı tarihsel, kültürel, sosyal tüm oluşumları içine alır. Diğer etkenleri de bünyesinde toplayan böylesi bir çerçeveleme, metnin alt yapısına dair göndergelerin belirlenmesine olanak tanır. Zaman unsuru metinlerde vaka zamanı ve anlatma zamanı olarak kendine yer edinir. Vaka zamanı olayın meydana geldiği anı işaret ederken anlatma zamanı anlatıcı/yazar tarafından olayın belli bir sürede yazıya dökülme ya da hikâyeleştirilme aralığını işaret eder. “Vaka bir müddet zarfında cereyan eder. Anlatıcı bu vakayı, vaziyete göre, bir müddet zarfında öğrenir ve nakleder” (Aktaş 117). Olayın belli bir dönemde meydana gelmesinin ardından bunun okuyucuya sonradan ya da aynı anda aktarılması vaka-anlatım ilişkisinin doğmasını sağlar.

Sevda-yı Masumane adlı mektup hikâyede zamanın tıpkı diğer ögelerde olduğu gibi belirsizliği söz konusudur. Mektup türünde görülen tarih belirtme özelliği Mahir'in mektupları dışında bu metinde yer almaz. Hikâyede kesin tarihler olmamakla birlikte karakterlerin söylemlerinden yola çıkılarak vaka zamanı ve anlatma zamanını belirlemek mümkündür. Sevda-yı Masumane'de vaka zamanı yani Devai ve Cemile'nin yaşadığı aşk, on-on iki yıllık döneme denk gelirken anlatıcı tarafından mektupların okura nakledilmesi yaklaşık bir yıllık süreyi kapsar. Mektupların yazılış tarihi ya da iki gencin aşk mektuplarını birbirlerine yolladıkları süre zarfı olayların anlatılması ya da aktarılmasıdır. Metinde bir yıla yakın zaman dilimini içine alan yazışmalar hikâye kişilerinin ifadelerinde açıkça yer edinir.

Bir seneye yakın zamândır ki seni her gece sabâha kadar demsâzım olan nâlişlerimin tercümesiyle bîhuzûr ediyorum. [Devai] (SM, 24)

Bir seneye yakın zamândan beri vukû bulan tekâlîfinize tarafımdan bir cevâp şâfi verilmediğini yazıyorsunuz. Onlar benim için tekâlîf değil, evâmir, hattâ evâmir değil, tebşîrâtıdır. [Cemile] (SM, 44)

Devai ve Cemile tarafından mektupların yazıldığı an yani hikâyenin okura anlatılması yaklaşık bir yıllık süreyi kapsar. Okur, Devai'nin sevdiği kadın olan Cemile'ye muhabbetini ve evlilik teklifini bu mektuplar aracılığıyla öğrenir. Hikâyede vaka zamanı -Devai ve Cemile'nin aşkı, muhabbeti- ise on, on iki yıllık bir maziye sahiptir. Cemile'nin mektubunda belirttiği “sizin ilk muhabbetnâmenizi aldığım vakit sizin on, on iki senelik bir sevdâkeşiniz idim” (SM 31-32) cümlesi vaka zamanını doğrular niteliktedir. Onların aşkları yalnızca bu mektuplardan ya da mektupların yazılma anından ibaret değil bununla birlikte öncesi, geçmişi olan bir süreçtir. Cemile, Devai'nin olduğu eve geldiğinde dört yaşındayken mektupları yazdığı anda ise on sekiz yaşındadır. Cemile'nin Devai'ye gönderdiği ikinci mektubunda “ben on sekiz yaşındayım. Dâirenizde on dört seneden beri bulunuyorum” (SM 31) ve altıncı mektubunda “Beyim! Beni vâlidem tâlihimin âğûş-ı himâyet zebûnkeşisine terk ettiği zamân dört yaşında idim. Mükerreren yazdığım gibi dört yaşından bugüne kadar geçen on dört senelik müddet-i hıyâniyem hep germ ve serd, hep mesâib-i gûnâ-gûn, hep sadme-i esâret içinde geçmiştir” (SM 77) cümlelerinde belirttiği öksüz ve yetim kalması, Devai'nin evinde yaşamaya başlaması on dört yıla denk gelirken aşkları on-on iki yıllık bir süredir. Dolayısıyla

Devai'nin Cemile'ye olan muhabbeti Cemile altı-sekiz yaşlarındayken başlar. Aralarında bu sürede karşılıklı sevgi bağı kurulur ve Cemile on sekiz yaşındayken mektuplaşma gerçekleşir. Cemile ve Devai'nin aşkları devam ederken okuyucuya mektuplar aracılığıyla aktarılan hikâye ile vaka zamanı birlikte akar. Dolayısıyla olaylar olup bittikten sonra değil aksine vaka gerçekleşirken okura aktarılır. Bu da iki zaman diliminin birbirinden ayrı bir biçimde yer almadığını, anlatma zamanının vaka zamanının içinde aktığını gösterir.

Eserde takip edilen zaman dışında olayın seyrini değiştiren Mahir'in mektuplarının ise ne zaman Cemile'ye gönderildiğine dair kesin bir ifade yer almaz. Mahir mektupları çok önceden mi yoksa yaklaşık bu bir yıllık zaman zarfında mı gönderdiği belli değildir. Mahir'in yolladığı mektupların sonunda yalnızca sırasıyla 10 Nisan, 19 Temmuz ve 22 Teşrin-i Evvel aylarının adları yer alır. Diğer taraftan Devai'nin vasilik işlemlerini hallettiğine, Cemile ile ne zaman İzmir'e gittiklerine dair tarihsel bir belirsizlik vardır. Tüm bu verilen bilgiler doğrultusunda hikâyede yaşanan olaylar zamansal bir belirsizlik üzerine kurulur.

3. 6. Mekân

Edebi eserde mekân olayın ya da hikâyenin geçtiği yerdir. Mekânı önemli kılan ve eserde anlam değeri taşıyan husus tıpkı gerçek yaşamda olduğu gibi kurgusal olanda da insanın konumlandığı, yaşam bulduğu zemin, yer, çevre olmasından kaynaklanır. “Mekân, vaka zincirinde ifade edilen hadiselerin sahnesi durumundadır” (Aktaş 142). Diğer bir açıdan metinlerde var edilen fiziksel mekânlar insanla birlikte anlam kazanır. İnsan ve konumlandığı ortam karşılıklı bir etkileşimin sonucunda kendini gösterir. Kurgulanan ortam ya da çevre insanın mekânı, mekânın ise insanı etkilemesinden doğar. İkili ilişkinin sonucu olarak beliren fiziksel bir yerin varlığı çevresel mekânlar olarak adlandırılırken karakterin zihin dünyasına göre biçimlenen yerler ise algısal mekân olarak değerlendirilir.

Sevda-yı Masumane adlı hikâyedeki mekânlara çevresel ve algısal açıdan bakıldığında çevresel mekânların oldukça kısıtlı olduğu görülür. Mektuplaşma üzerine kurulan eserde mekân ögesinin ön planda olmadığı ve olay örgüsünün akışında fazla etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Hikâyede fıstık ağacının altı, İzmir ve vapur çevresel mekânlar arasında yer alırken yalnızca fıstık ağacının altı olayın gelişmesindeki önemli bir yerdir. Devai, Cemile'yi orada bir erkek ile görür ve ona

duyduğu bütün masum hisleri yok olur. Onun masum sevdasını kirlettiğini ve ona yalan söylediğini düşünür. Ancak olayın aslı böyle değildir. Çünkü Cemile bakımını üstlendiği Mahir ile bu ağacın orada görülür. Hikâyedeki aksiyonun başlangıcı olan bu yer Cemile'nin bütün gerçekleri itiraf etmesine neden olur. Cemile'nin sürekli olarak Devai'yi reddetmesinin -onu çok sevmesine rağmen- nedeni dayısı Mahir'in aşkını bilmesidir. Devai onları fıstık ağacının altında gördükten sonra Cemile'yi iffetsizlikle suçlar ve bunda fazlaca ısrarcı olur. Cemile ise onun bu suçlayıcı tavrına dayanamayıp Mahir tarafından yazılan aşk mektuplarını açığa çıkarır. Cemile bunu yaparak kendini aklar. Hikâyedeki merak unsurunun da devreye girdiği bu yer baştan beri yazılan aşk mektuplarındaki iki aşığın neden kavuşamadıklarını ve Cemile'nin tutarsız düşüncelerindeki nedeni açığa çıkarır. Devai, Cemile ve Mahir'i bu yerde görene kadar Cemile'ye ret yanıtları için kızarken fıstık ağacının orada gördükten sonra ise iffetsiz olduğu ve bu nedenle evlenme isteğine olumlu yanıt vermediğini düşünerek hakaretler etmeye devam eder. Dolayısıyla bu yer olayın düğümünün çözülmesi açısından önem arz eder.

Çevresel mekân denebilecek yer olan İzmir ise yalnızca metnin sonunda Devai ve Cemile'nin vapurla gittikleri bir şehir olarak belirir. Şehre dair herhangi bir bilgi olmayan hikâyede vapur unsuru da aynı minvalde yer edinir. Ayrıca Devai ve dayısı Mahir'in yaşadığı ve Cemile'nin de onların yanında büyüdüğü anlaşılan bir ev vardır. Bu ev anlatıcı tarafından tasvir edilmez yalnızca karakterlerin söyleminden böyle bir yerin varlığı anlaşılır. Fiziksel mekânların evden şehre kadar bu ölçüde yer verilmesi ya da silikleştirilmesi mekânın yüzeysel boyutta kalmasına neden olur.

Metindeki algısal mekânlar ise karakterin zihin dünyasında yeniden biçimlenen, üretilen ve yeni bir form kazanan mekânlardır. Eserde yer alan kişilerin ruh hâllerine ya da psikolojilerine göre oluşan bu mekânlar, karakter hakkında ipuçları verir. Mekânların zihinde farklı algılanışı mekân ve insan düzleminde yeni yorumlara ve çözümlemelere olanak tanır. “Vaka zincirini meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona iştirak eden şahıs kadrosundaki fertlerin içinde buldukları şartlar bu itibari mekânın şekillenmesine tesir eden faktörlerdendir” (Aktaş 141). Dolayısıyla bireylerin içinde buldukları durumlar var olan mekânların zihinsel bir süreçle farklı boyutlar kazanmasını sağlar. Bu doğrultuda hikâyeye bakıldığında Devai ve Cemile'nin aşk mektuplarında algısal mekânlara rastlanır. Duygu ve düşüncelerini ifade ederken ruhsal durumlarını buldukları çevre

itibarıyla anlatan karakterler bu algısal mekânın oluşmasını sağlarlar. Sevda-yı Masumane metninin Devai tarafından yazılan ilk mektubunda Devai yatağında uyandığında kendini تنها bir yerde evrendeki diğer varlıklarla birlikte hayal eder:

Vühûş-ı beyâbân gibi tenhâlarda ârâm-sâzım. Bulduğum me'men-i şâhika-pîrâde hayâllerden, perîlerden başka bir muvânis-i bîdârim yok. Ancak her biri bir rûhu'l-mukaddesin incilâ-yı temessülü hükmünde bulunan bedâyi ve mevcûdât bana âşinâlık ediyor.

Zalâm-ı şebîn zılâl-i münakisesi arasında birer çeşm-i bînâ-yı bîdâriyi andıran nücûm-ı semâ hâlîme nükrân oluyor. Şu zıll-i siyâh nâ-pâyidârın zîr-i sâye-i hafâsında rüzgârın sevk-i tehzîziyle ser-bezmin sücût ve tazarru olan eşcâr ve nihâlânın sadâ-yı hâmuşâne-i tesbîhini işitiyorum. Hande-i muhtefî-i tabîata karşı hazîn bir âhenk-i nağme-dâr ile temennî-i sabâha çalışan tuyûrun zemzeme-i mütehassirâneelerini duyuyorum. (SM 3-4)

Devai, yatağında bulunurken zihinsel olarak başka varlıklarla kendini düşünür. Kapalı/dar mekân denebilecek yatak ya da onun bulunduğu oda bir anda onun zihninde genişleyen açılan bir yere dönüşür. Hayaller kuran ve perileri düşünen kişi bütün varlıkların ona eşlik ettiğini zihninde canlandırır. Zihinsel olarak bulunduğu yerden başka bir yere geçen, yer değiştiren Devai yıldızlarla, kuşlarla bir araya gelir ve onlarla ahbaplık eder. Bachelard, “hayalgücünün kavradığı mekân, geometricinin ölçümüne ve düşüncesine teslim edilmiş kayıtsız bir mekân olarak kalamaz” (28) der. Devai böylece sınırlandırılmış, belirlenmiş bir yerden hayalgücü aracılığıyla kaçır. Ağaçların ve fidanların eksik olmadığı mekânın tasvirinde kendini var eden Devai, rüzgârın sürükleyici hareketini duyumsar. Var olan gerçek mekânından doğaya açılan hayali mekân bireyin zihinsel yaratımlarının sonucunda gerçekleşir.

Metinde algısal mekânların fazlalığı en çok Cemile aracılığıyla ortaya çıkar. Cemile Devai'ye göre daha fazla zihinsel bir mekân algısında kendini var eder. Dünya, evren açık/geniş bir mekân olmasına rağmen Cemile için bu durumun tersi yöndedir. “Dünyâ dediğim şu derece-i iztırâp içinde bir enîs rûhum varsa o da rûhanî bir ümîd-i kıymettârımın yeis-i tâkat-fersâsı ile ağlamaktır. Âh..” (SM 29). Cemile içinde bulunduğu dünyayı ya da cihanı ızdırıp mekânı olarak görür. Onun için dünya, derecesi yalnızca ızdıraplardan meydana gelen bir ahtan ibarettir. Açık/geniş mekân denebilecek dünya kişinin bu denli yalnız, kederli, bahtsız olmasını sağlayan

ve onu zihinsel anlamda çevreleyen bir yerdir. Cemile dünya denen mekânda hiçbir zaman mutluluğu bulamadığı için bu mekânın onu kuşattığını düşünür. Dolayısıyla zihinsel bir mekân algısı ile dünya onun için kapalı/dar bir oluşumun tezahürüdür. Diğer taraftan hikâyede bu durumun tam tersi olduğu zamanlar da vardır. Cemile tıpkı Devai gibi bulunduğu sınırlı mekânda kendini geniş ufuklarda hissederek.

Efsûs... Gönlümden daha vâsi bir cihân sümbül-zâre nâzır olan şu mihnet-âbâddan her tarafa bakıyorum. Dâmân-ı sahârî rengârenk letâfet, cihet-i âfâk-ı nûr-â-nûr inbisât. Her ne görüyorsam, her ne işitiyorsam mutlak sizsiniz. Sizden başka, kimse yok. Hayâlinizden başka bir şey görmüyorum. Bilmem onun için mi, meşhûdâtımı küllîyen benden girîzân birer şâhid-i bîgâne buluyorum da kendimi şu cihân-ı mevcûdiyetin hâricinde bir vücût zannediyorum. (SM 16)

Cemile, gönlündeki sonsuz kedere rağmen geniş bir sümbül bahçesine bakar. Çöl eteklerindeki rengârenk güzelliği, ışığın ufuk yönündeki aydınlığı tasavvur eder ve bu bahçede sevdiği adamı yani Devai'yi görür. Her şeyi onunla özdeşleştirir. O, hayaldeki bu mekân değişimi ile kendini mevcut cihanın dışında bir kişi olarak düşünür. Cemile aşkla gelen ızdırapları, huzursuzlukları başka âlemlere açılarak yenmeye çalışır ve kendini orada tasavvur eder. Âşık olan kişi “olmadık yerlerde güzellikler bulmayı, sıradan olmanın büyüüne kapılmayı reddeder” (Botton 100). Gerçekte olan tüm olumsuzlukları mekânsal bir yer değişme ile ötelemeye, geri planda tutmaya çalışır. Bulduğu yerden hayali bir mekâna geçiş Cemile'nin aşktan kaynaklı iç huzursuzluğunun nedeni olur. Dolayısıyla kapalı bir mekândan açık/geniş mekânlara doğru geçişin örneği olan bu durum onun güzelliklere bu yolla ulaşma çabasının sonucudur.

Sevda-yı Masumane'de algısal mekânların çevresel mekânlara göre daha fazla yer edinmesi bireyin iç dünyasının yansıtılmasını kolaylaştırır. Ruhsal ve zihinsel açıdan yaratılan çevrelerde kendini yeniden konumlandıran kişiler yaşamları dışında ve gerçekte olmayan bir mekânı hayal ederler. Algıya göre değişen bu yerler romantizmin tasvir anlayışından kaynaklanır. “Büyük ölçüde subjektif olan romantizmdeki tasvir, dış dünyanın gerçekliğinden ziyade, o mekâna bakan insanın duygu dünyasını sezdirecek mahiyettedir” (Çetişli 86). Hikâyedeki mekânların daha çok algısal açıdan çizilmesi romantik anlayışın bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Metinde Devai ve Cemile'nin yaşamlarını sürdürdükleri yer gerçekten uzak, dışta kendilerince yaratılan bir üretimin sonucudur. Anlatıcı tarafından mekâna dair tasvirlerin kişinin dünyaya baktığı noktadan yapılması öznellik etrafında şekillenen bir çevrenin/ortamın yaratılmasını sağlar. İki karakter de yaşadıkları aşkı ve ruhsal çöküntüyü mekânsal boyutta hissederek var olan fiziksel sınırların ötesine geçerler.

3. 7. Kişiler Dünyası

Edebi yapıtlarda kişiler kadrosu olayın gelişimine hizmet eden, metne yön veren, gelişim ve değişim çizgisinde var olan insan profilleridir. Metinlerde kişiler arasında insan dışında diğer canlılar olabileceği gibi bir nesne ya da eşya bile olabilir. Şerif Aktaş, “eserde nakledilen veya değişik şekillerde ifade edilen vakanın zuhuru için gerekli insan ve insan hüviyeti verilmiş diğer varlıklar ve kavramları, şahıs kadrosu söz grubuyla adlandırmayı uygun” (148) bulduğunu belirtir. Dolayısıyla edebi türlerde yer alan her türlü kişi olayın akışına hizmet eder ve metnin kendi içindeki yolculuğun sürmesine destek olur.

Anlatı türlerinde kişiler dünyası için esere göre bir sınıflandırma yapılabileceği gibi genel kabul gören başkişi, kart karakter, norm karakter ve fon karakterler olmak üzere dört başlık üzerinden çözümlene yapılabilir. Başkişi, eserin merkezinde yer alan ve olayların çevresinde döndüğü bir kişidir. Metnin asıl olay birimleri başkişinin etrafında yaşanır. Yazar kurgunun merkezine başkişiyi oturtur. Norm karakter, merkez kişiyi destekleyen, tamamlayan yönüyle ortaya çıkar. Kart karakter, merkez kişiyle çatışan ve sürekli fikir ayrılıkları yaşayan kişidir. Fon karakterler ise eserde bir görüntü niteliği taşır. Metne göre etki gücünde değişiklikler olsa dahi genel itibarıyla fon karakterlerin varlığı ya da yokluğu, olay örgüsündeki etki güçleri daha zayıftır.

Sevda-yı Masumane adlı mektup hikâyede kişiler dünyası tıpkı mekânda olduğu gibi oldukça sınırlıdır. Karakterlerin fiziksel özelliklerinin bile yok denecek kadar az olduğu görülür. Kişilerin yalnızca ruh dünyaları yansıtılırken yüz, beden, boy gibi maddi olana dair tasvirler yer almaz. “Vecihi'nin hikâyelerinde psikolojik zenginliklerine göre hiçbir zaman karakter veya şahsiyet ifade etmezler” (Önal 187). Onun bu yapıda oluşturduğu metinlerinden olan mektup hikâyede kişilerin ruhsal yönleri çizilirken derinlikli bir psikolojik yapı yer almaz. Böyle bir durumda metnin kişiler ve diğer hususlar açısından edebilik durumu sorgulanabilir. Mehmet Kaplan

bir eserin edebi olma ölçütlerini belirtirken “mükemmel bir edebi eser, insanı bütünüyle veren eserdir” (11) der. Nesirde bireyin ele alınış biçimi eserin kuruluş amacını, içeriğini, diğer tüm oluşumların çerçevesini belirler. İnsanın etrafında biçimlenen edebi eser onu ve yaşamını anlatma gayesini taşır. Dolayısıyla insanın anlatılmasına dair metne dâhil edilen/edilmeyen her şey eserin sanatsal yönünü ortaya çıkarır. Sevda-yı Masumane’de kişilerin yaratımı ise hem niceliksel hem de niteliksel açıdan eksiklikler barındırır.

Hikâyedeki kişiler arasında Devai, Cemile, Mahir, Doktor, Valide, Peder yer alır. Metnin başkişisi Devai’dir. Devai, olayın merkezinde yer alması ve mektupları ilk yazan/gönderen kişi olması münasebetiyle başkişi konumundadır. O, Cemile’ye yazdığı aşk mektuplarında evlilik teklif etmesi ve bunun üzerinde sürekli durması, ondan net bir yanıt alamayınca mektuplarını daha sıklaştırıp suçlayıcı tavrında bulunması ve olayın çözümüne yönelik aksiyon ögesinin canlı tutulmasına hizmet etmesi nedeniyle hikâyenin merkezinde yer alır. “Başkahramana bağlı aksiyon, arzuya, ihtiyaca ya da aksine korkuya bağlı olarak ortaya çıkar” (Bourneur 153). Devai’nin mektuplarıyla başlayan aşk hikâyesinde onun evlilik ve gerçekleri bilme konusunda Cemile’ye yaptığı baskılar bu arzunun, isteğin sonucudur. Onun yazılarındaki sürekli ısrar hali olayın gelişmesine ve sonuçlanmasına neden olur. Devai’nin aynı zamanda Cemile’den gerçekleri öğrendikten sonraki yaptıkları bu merkez kişi olma özelliğinden kaynaklanır. Devai, dayısının vasiliği elinde bulunan mal varlığını paraya dönüştürerek Cemile ile evlenmesi ve beraber İzmir’e kaçma serüvenlerinin başrolünü üstlenen kişidir. Devai hakkında hiçbir fiziksel tasvir yer almaz ve okur onu yalnızca ruhsal durumundan tanımaya çalışır.

Cemile ise başkişiyi tamamlayan, onun mektuplarına karşılık veren norm karakter hüviyetindedir. Cemile olayın akışında Devai’nin mektuplarına verdiği yanıtlarla olayın gelişmesine katkı sağlayan bir eylem ile ortaya çıkar. O, başkişiyi duygu, düşünce ve eylemleriyle tamamlamanın yanı sıra mektup hikâye formu içinde karşılıklı iletişimin devam etmesini sağlar. Cemile ilk başlarda olay örgüsünde atıl bir biçimde konumlanır. O, kendini felekzede, biçare, esir, bahtsız olarak tasvir ederken bulunduğu durumdaki pasif hâlinin yansımalarını gösterir. Cemile bütün mektupları boyunca Devai’ye karşı aşkını dile getirirken bir yandan da karamsar, umutsuz, hayattan bıkmış ruh hâlini ve hasta olma ihtimalini sürekli ön plana çıkarır:

Zemzemesi beni izâc eyler. Heyhât... Tâlih bazen bir kâbûs-ı târâc-zen şekline giriyor ki insân zîr pençe-i tahakkümünde kurtulmaya değil, mahvolmaya bile mecâl bulamıyor. Efsûs. (SM 34)

Zamân nısfü'l-leyli geçti. Tulû-ı fecre öyle zannederim ki pek az vakit kaldı. Ben bîdârim. Perestâr muhabbet olan gönlünüz, demsâz dem-i tenhâyı eylediğiniz hayâliniz gibi bîdârim. Uyku gözümden, râhat kurb ve civârımdan gürbüzândır. Hâlim gönlüm gibi perîşân, hâtrım ümîdim gibi sûzân oluyor. (SM 34)

Fakat ne lazım, ne ihtiyâç var? Hâlet-i neza gelmiş bir bîçâreye, bir hançer daha saplamaktan zevk almak sizin -nice mâhiyeti malûm ve mücerreb olan- vicdânınıza mülâyim gelmez. Maa-mâ-fih ben her şeyi tâlihimden biliyorum. (SM 44)

Vücûdumda her zamânkinden fazla bir zaif, bir kuvvetsizlik var. Zâten pek güç hissedebildiğim iştihâ benimle büsbütün râbîta ve alâkasını kesti. Feleğin zehr-i siteminden başka bir şey yediğim yok... Râhat ve ârâmım münselib? Ümî ve refâhım mefkûd... (SM 54-55)

Cemile sürekli talihinden, kaderinden, yaşamından şikâyetçi bir tavır sergiler. Onun bu karamsar ve bıkkınlık hâli mektuplarının tamamına yayılmış durumdadır. O, talihi yağmacı olarak değerlendirerek bütün yaşanan olumsuz durumları talihe bağlar. Cemile'nin bu karamsar tutumu öyle ileriye gider ki feleğin sitemli zehrini yediğini, ümit ve refahının kalmadığını hemen her cümlesinde dile getirir. Cemile tıpkı Devai gibi duygu ve düşünceleri dışında fiziksel tasvirden yoksundur. Görünüşüne dair yalnızca “zertâr saçlarından” (SM 6) bahsedilir. Cemile'nin sarı saçlı olmasının dışında maddi olana dair bir bilgi verilmez.

Cemile'nin Devai'ye olan aşkıdaki tutum ve davranışları ise yine aynı doğrultuda karamsar ve atıldır. O, çocukluktan beri yaşadığı yalnızlık, aidiyetsizlik durumları içinde var olurken bunun etkilerini yaşadığı aşkta da gösterir. Yalnızlığını o denli yaşar ki Devai'yi sevmesine rağmen yalnızca mektuplarına karşılık verir. Bunun dışında herhangi bir eylemde bulunmayan Cemile, “erkeği dünyasından uzak tutan kadın imgesine” (Özgül 10) dönüşür. Bir kadın olarak erkeği dışta tutma arzusu onun ruhsal yönünün karşılığı olarak yansır. Devai'ye olan aşkını kendi yaşamına

benzer bir şekilde sürdüren Cemile yıllarca bunu içinde tutan ve yalnızlığı tercih eden bir kadın imajı çizer.

Metinde kart karakter özelliği taşıyan kişi ise Devai'nin dayısı Mahir'dir. Mahir hem fiziksel hem de ruhsal açıdan hikâyenin sonuna kadar yer almaz. Bu açıdan bakıldığında fon karakter özelliği taşıyor gibi görünse bile başkişi ile çatışması ve olayın seyrini değiştirmesine yönelik ortaya çıkan mektuplarla yardımcı olması onun kart karakter konumunda biçimlendiğini gösterir. Hikâyede Mahir'in yaşamına dair ipuçlarının olmamasına rağmen onun Devai için söylediği hain yakıştırmaları, onunla içten içe çatışması, yıllar süren aşka etki etmesi kart karakter olma özelliğinden kaynaklanır:

Sende Allâh korkusu ve vicdân hicâbı yok mudur? Benim gibi pederin yerinde olmakla berâber senin hâk-i pâ-yı merhametine kapanmış bir bîcâreye acıamaz mısın? Fakat ben bilirim. Seni iğfâl eden o Devâî olacak hâindir. Maa-mâ-fih seni ben besleyip büyüttüm. Aşk dayı ile yeğen arasına değil, baba ile evlât arasına bile nifâk sokar. Sen ona meyil ve rağbette devâm edersen onun vücudundan emîn olmamalısın. (SM 125)

Mahir, aşk denen duygunun değil dayı ile yeğen arasını bozmanın baba ile evladın bile arasını bozabileceğini söyler. Mahir'in bu sözlerinden anlaşıldığı üzere Devai ile sorun yaşadığı ya da onunla çatıştığı açıktır. Cemile'ye onla olmaması gerektiğini söylerken onu büyüttüğünü ve büyük bir aşk beslediğini belirtir. Bu kısa diyaloglarda karşıt gücün fiziksel açıdan değil yalnızca beslediği aşk ve yazdığı mektuplar ile olaydaki çatışmanın başlamasına ve olayın bu doğrultuda sonuçlanmasını sağlamasına katkısı vardır.

Hikâyedeki diğer karakter ise fon niteliği taşıyan ve olayın akışında herhangi bir etkileri olmayan kişilerdir. Bunlar Devai'nin validesi, pederi ve doktor arkadaşısıdır. Metinde sadece adları geçen bu kişilerin yaşamlarına ya da yapıp ettiklerine dair hiçbir bilgi bulunmaz.

3. 8. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Edebi türlerde bakış açısı olay zincirinin, zamanın, mekânın, kişiler dünyasının vb. birçok unsurun yazar tarafından hangi konumdan anlatıldığıdır. "Hikâye ve romanda hem metin halkası, hem vaka zinciri, hem de eserin dili bakış açısına göre

şekil alır” (Aktaş 81). Yazarın ya da anlatıcının belli bir noktadan durumları anlatışı bakış açısıyla mümkündür. Var olanın ya da olması gerekenin görünümüleri anlatıcı tarafından görsel hale getirilir. Bakış açısı, hâkim bakış açısı, kahraman bakış açısı ve müşahit bakış açısı olmak üzere üçe ayrılır. Sevdâ-yı Masumane adlı hikâyeye kahraman (ben) bakış açısıyla yazılır. Metin mektuplardan meydana geldiği için mektubun ifade ediliş biçimini en uygun ben anlatıcı tercih edilir. “Ben” dilinin kullanılması mektup formuna uygunluğu itibariyle kahramanın ruh dünyasının ya da yapıp ettiklerinin daha görünür kılınmasını destekler. Çünkü karakterin bir aracı olmadan doğrudan duygu ve düşüncelerini dile getirmesi onun yaşamındaki ipuçlarının daha çok bilinmesini ve anlaşılmasını sağlar. Hikâyedeki mektuplar başkişi Devai ve Cemile’nin ağzından yazılır. Okur, yalnızca iki karakterin yaşamı algılayış biçiminden ya da zihin dünyasından yansıyanlara tanıklık eder. “Ben” anlatıcının paylaştıkları kadarını bilen okur karakterlerin duygu ve düşüncelerini bu doğrultuda ele alır. Ben anlatıcının kullanılan dilde hâkim olmasını ve metin boyunca devam ettiğini gösteren örnekler şöyledir:

Geçen gün aldığım mektûbunuza yine böyle bir cevâp vermiştim. Onun üzerine ya cevâbımın tebdîlî veyahût esbâbının tadâdı emrolundu. Ne fâide ki ne müdâmı tebdîle imkân, ne de esbâb-ı teannüdü beyâna mahal var. (SM 21)

Cemîle.. Sen hiç hâlden anlamaz mısın? Ben mi anlatmaktan âcizim?.. Dembeste-i inkisârın olan lisân-ı lâlim ifhâm-ı merâmda kâsır ise hâlimden de mi anlamıyorsun?.. Cemîle.. Isrârında sebât edersen beni mahveylersin. Mâdâme’l-ömr âşinâ-yı hayâtın olarak câmid ve sâmit bir mezâr taşına mı kâni olacaksın?.. Sana refîk olmak isteyen bu bîçâre sûrette meyyit kadar bîmecâl olsa da demsâzlığına arz-ı liyâkat eyleyecek derecede zinde dildir. (SM 26)

Vedâ-yı müebbedle hatmettiğim mektûbu son hitâb-ı heyecân-engîz zanneylediğim hâlde iki gece evvel bir kâğıdınızı daha aldım. Merâkınızın defî için size ârzünüz dâiresinde redd-i cevâba muktedir değilim. Şu tehassür-nâme ise sırf emriniz mukâbelesiz bırakmamak vazîfesine ittibâen yazılmakta emsâline mümâsildir. (SM 50)

Yukarıda anılan birkaç örnekte görüldüğü üzere Devai ve Cemile’nin mektupları alması, onlara yanıt vermesi, duygu ve düşüncelerini kâğıda dökmeleri ben anlatıcının devrede olduğunu gösterir. İki karakterin birbirine yazdığı toplam on

dokuz mektubun ve Mahir'in Cemile'ye yazdığı üç kısa mektubun bakış açısı kahraman anlatıcı ile biçimlenir. Karakterlerin sarf ettikleri cümlelerden hareketle metin boyunca ben zamirinin kullanıldığı anlaşılabilir yazışmalarda karakterler aşklarını bir aracı olmadan doğrudan yazıya dökerler.

Kahramanlar hayatlarını hem yaşar hem de dile getirirler. Okuyucu olayın geçtiği devri yaşar. Olayı yaşayan kahramanın yaşadıklarını onunla aynı anda paylaşır. (...) İşlenen kahraman yazar ile birleşir ve esere daha gerçekçi bir bakış kazandırır. Kimse olayın kahramanının yerine düşünmez ve konuşmaz. Kalemi tutan ve olayı yaşayan tek bir kişide birleşmektedir (Kefeli 32)

Mektup türünün ya da tekniğinin diline uygun olan kahraman anlatıcı tarafından verilen olaylar okura karakterin iç dünyasını daha çok tanıma fırsatı verir. Öte yandan bir aşk hikâyesinin birinci ağızdan dile getirilmesi kurgu-gerçeklik ilişkisinin birbirine yaklaşmasını sağlar. Birinci ağızdan dile gelen mektuplar özünde okuru-yazarı-anlatıcıyı bir düzlemde birleştirerek tek bir sesi meydana getirir. Okur tarafından seslendirilen metin bakış açısından kaynaklanan durum gereği hem yazarın ve anlatıcının birleşmesine hem de okurun kendi iç sesine ulaşmasına, anlatılan hikâyeyi benimsemesine imkân verir.

Hikâyenin sonunda kahraman bakış açısının ortadan kaldırılıp kısa süreli de olsa devreye giren ve olayları sonuca bağlayan bir müşahit anlatıcının yer aldığı görülür:

Üç hafta içinde kavânîn-i lâzimesine tevfikân dayısının yed-i vesâyetinde bulunan emvâlini istirdât ederek nakde tahvîl eylemiş, sûret-i hafiyede esbâb-ı seferî tedârik ve ihzâr etmiş olan Devâî, denizin köpüklü dalgaları arasında İzmir'e giden vapurun güvertesi üzerinde oturmakta iken, iki gün evvel taht-ı nikâhına alarak yanında bulundurduğu Cemîle mahzûnâne yüzüne bakıp ağlamakta idi. (SM 128)

Hikâyenin ya da iki aşğın sonunun ne olduğu üzerine yapılan bu anlatıcı değişikliği gözlemci bir bakış açısının durumu tasvir etmesiyle verilir. Bu anlatıcı, Devai ve Cemile'yi İzmir'e giden bir vapurun güvertesinde evlenmiş olarak Cemile'yi ise hüznü bir biçimde ağladığını söyleyerek o anki durumlarını betimler. Metnin bitiminde kısa birkaç cümle ile yaşananların hiçbir detay barındırmadan

sadece sonun aktarılması gözlemci anlatıcının konumlandığı perspektiften kaynaklanır. Karakterlerin kavuşmalarının, öncesinin ve sonrasının belirsiz bir şekilde anlatıldığı bu son bölümde Devai ve Cemile'nin genel durumu hakkında bilgi verilerek hikâye sonuca bağlanır. Dolayısıyla metin boyunca mektupların dilini kuran kahraman anlatıcının yerini müşahit anlatıcıya bırakır.

3. 9. İzlek/Tema

İzlek/tema, edebi eserin yazılış gayesidir. Görünenin işaret ettiği düz anlamdan sıyrılan izlek arka planda şekillenir ve yazarın eserini meydana getirme amacıdır. “Tema, temel kaynak verisini teşkil eder” (Bourneur 12). Yazar için ana unsur olan tema bütün metnin şekillenmesinde önemli bir görev üstlenir. Okur, metnin söylem alanında görünenlerden hareketle görünmez olan hedefin arayışına girer ve yazarın/anlatıcının amaçladığı söylemin izlerini arar. Metnin izleği, verilen ipuçlarından hareketle kendini ve eserin var oluş sebebini görünür kılar.

Sevda-yı Masumane adlı mektup hikâyesinin teması Servet-i Fünun döneminin öne çıkan temaları arasında yer alan aşk üzerinde inşa edilir. Metinde aşkın yanı sıra bireylerin duyduğu derin çaresizlik hissi, karamsarlık, kimsesizlik gibi temaların da yüzeysel düzlemde işlendiği görülür. Hikâyesinin aşk ekseninde şekillenmesi teknik olarak mektubun kullanılmasına, karşılıklı aşkın dile gelmesine uygun bir yapıdır. Aşk, insanın en tabii hislerinden biri olarak gerçek ve kurgusal âlemde sıkça görünür. İnsanın duygu ve düşünceleri aşkın verdiği etkiyle değişikliklere uğrar. Aşkın insan vücudunda meydana getirdiği etki bireyin zaman zaman farklı ruh hâllerine ve davranışlarına bürünmesine neden olur. Zira bu durum gerçek hayatta ve kurgusal edebi eserlerde karşılığı olan bir hâldir.

Eski dönemlerden beri meşhur aşk hikâyeleri ve sevgililerin kavuş(ama)ma hikâyeleri anlatılabilir. Leyla ile Mecnun, Ferhat İle Şirin, Kerem İle Aslı, Şah Cihan ve Mümtaz Mahal gibi birçok hikâye aşkın güzelliğini, tabiiliğini ve aynı zamanda ulaşılmazlığını konu edinir. Hikâye kahramanlarının aşk eksenindeki yaşamları onların bütün yapıp ettiklerini etkiler. Kimisi aşkından dağı delerken kimisi aşkın verdiği ızdırıp ile diyar diyar gezip türkü söyler. İnsanda aşkın bu denli baskın oluşu ve yarattığı duygu değişiklikleri bireyin merkezde olduğu edebi eserlerin en çok işlenen temaları arasında yer alır. Aşk, günümüzde soyut ve karmaşık yapısıyla edebi türlerin izleği olarak biçimlenmeye devam eder.

Sevda-yı Masumane ise bu doğrultuda kaleme alınan bir metindir. Beraber büyüyen Devai ve Cemile'nin yıllarca birbirlerine karşı duydukları aşkı ve sonunda kavuşma temini işleyen bu mektup hikâye aşk ekseninde vücut bulur. Devai'nin Cemile'ye olan ilgisi ve muhabbeti yıllar öncesine dayanır. Aynı şekilde Cemile de Devai'ye karşı büyük bir aşk besler. Aşkın bu denli yan yana olan iki kişi arasında cereyan etmesi dönemsel bir özellik olarak düşünülebilir. Tıpkı dönemin diğer benzer hikâye ve romanlarında olduğu gibi aşk kişilerin en yakınları arasında ortaya çıkar. Serveti Fünun dönemine ilişkin düşüncelerini dile getiren Uyar, “Halit Ziya romanlarında zaman zaman “fücur” kapsamına giren aşklar dar bir çevrede yaşamamanın sonucu kişinin sevgiliyi en yakındakiler arasından seçme zorunluluğunu açık seçik koyuyor ortaya” (Uyar 72) der. Sevda-yı Masumane'de yaşanan aşkın yıllarca beraber büyüyen ve birbirlerini seven iki kişinin arasında oluşması bunun başka bir örneğidir. Aşkın yakından bir kişiyle dar bir mekân ve çevrede yaşanıyor olması dönemsel bir özellik olarak okunabilir. Tarihsel ve toplumsal şartlar göz önüne alındığında dönemin hikâye ve romanlarında sıkça ortaya çıkan ve yakın çevrede yaşanan aşk Vecihi'nin bu eserinin çerçevesini oluşturur.

Başkişi Devai ve norm karakter özelliği gösteren Cemile'nin aşkı etrafında şekillenen Sevda-yı Masumane iki âşığın hayatlarının görünümüleri üzerine kurulur. Cemile âşık olmasına rağmen Devai'nin evlilik teklifini sürekli reddeder. Olay örgüsünü teşkil eden toplam on dokuz mektubun on sekizincisinde Cemile ret mektupları yazmasının gerçek nedenini açıklar. Bu mektuba kadar gerçeği saklama yoluna giden ve bahaneler üreten Cemile okura çelişkilerle dolu bir kişi olarak gösterilir. Hem sevip hem de reddetmesi metin boyunca devam eder. Bu çelişki hâlinin korunması aşkın devamı ya da sürekliliği için önemlidir. Kurgunun başlangıcında Cemile'nin Devai'den gelen tekliflere olumlu cevaplar vermesi durumunda çatışma, aksiyon ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla aşk, “romantik aşka kapılanlara, büyük sorunlar çıkartan çelişkilere” (Schmid 13) ihtiyaç duyar. Kurguda bu aksiyon ögesinin devam etmesi ise aşkın içinde var olan çelişkiler, ihtiraslar, belirsizlikler vb. aracılığıyla gerçekleşir. Aynı zamanda yazar, Cemile'nin çeşitli mazeretler öne sürmesini sağlayarak hikâyedeki gelişim çizgisinin belli bir süre devam etmesini sağlar. Böylelikle “hikâyenin askıda kalması, kavuşma anının ertelenmesi ya da yitmesi için durmadan yeni denklemler öne sürülür” (Batur 6).

Cemile'nin mazeretler ileri sürerek Devai'nin isteklerini geri çevirmesi hikâyedeki akışın devam etmesini sağlayarak hikâyenin oluşumunu ya da çerçevesini destekler.

Cemile'nin aşk anlayışı Devai'ye göre daha çok karamsarlık ve kavuşamama üzerine kuruludur. Devai ona olumsuz anlamda ne söylerse söylesin her şeye olumlu tarafından bakar ve sevgiliden gelen her türlü cefaya razı olur. Devai'nin zaman zaman ona yazdığı hakaretler bile Cemile tarafından sineye çekilir. Onun “fakat geçen günde yazdım. Ben bu yolda mukâbeleye o kadar mecbûrum ki muhabbetiniz hakkı için gönlümü parçalarcasına cebreyliyorum” (SM 35), “mükerreren arz ettiğim gibi benim için itâbınız da bir iltifâttır” (SM 45) şeklindeki cevapları bu durumu destekler niteliktedir. Cemile, Devai'nin sevgisine layık olmak için gönlünü zorlayan ve onun sinirlenmelerini, kızmalarını iltifat olarak gören bir kadın karakterdir. Cemile'nin bu üslubu mektuplarının tamamına yayılmış hâdedir. Onun Devai'ye karşı olan olumlu yöndeki tutumları yazdıklarına yansır.

Şifâya muhtâc bulunduğum bir zamânda ecelden acı bir zehr-i siteminize daha uğradım. Zararı yok. Şimdiye kadar sersefâletime zindân-ı belâ olduğumu kerrâren arz ve beyân eylediğim şu mihnet-âbâd dûzah misâlden bir ân evvel hülâsamı mûcip olduğu için bu muâmelelerinize zehr-i sitem değil devâ-yı müessir nazarıyla bakarım. (SM 62)

Allâh aşkına. Gençliğinizin başı için yorulmayın. Üşenmeyin. Bana büyük lütfetmiş olursunuz. Sitem etmekten çekinmeyin. (SM 62)

Elinizde bir kalem, fikrinizde âteşlerden dil-sûz bir hiss-i infiâl, karşınızda veyâhût bîş-i gıyâbınızda ise benim gibi bir öksüz var. İsteddiğiniz yolda yazar, ârzû ettiğiniz zemînde idâre-i efkâr eder, bildiğiniz derece ise gönül kırabilirsiniz. (SM 78)

Cemile, sevdiği adamdan gelen tüm sitemleri, hakaretleri bir lütuf olarak görür. Hatta zehir olarak addettiği sitemler onun için bir ilaç mahiyetindedir. Zarar olarak görmediği bu durumda sevgilinin istediği şekilde davranabileceğini bile söyler. Bir doğrultuda sevgilinin keyfi tutumunun olabileceğini düşünen Cemile, onun istediği şekilde yazabileceğini, fikirlerini rahatça söyleyebileceğini ve gönlünü kırabileceğini ekler. Cemile, tüm mektuplar boyunca bu yaklaşımı gütmesi her ne kadar cinsiyet farklılık arz etse dahi zihniyet itibarıyla Divan edebiyatındaki âşık profiline benzer. Bilinen hikâyelerde âşık sevdiğinden gelen her türlü cefaya razıdır. Onun sitem

etmesi ya da çok küçük bir karşılık vermesi sevgili için değer taşır. Âşık olan kişi sevgilinin olumlu/olumsuz en küçük eylemde bulunmasını karşı taraftan muhatap alındığı düşüncesine bağlayarak mutlu olur. Sevda-yı Masumane’de Cemile tıpkı bu hikâyelerdeki âşıklar gibi davranır. Onun için Devai’nin bu denli kötü konuşması bile bir nimettir. Devai’ye karşı cevaplarında söylediklerinin ona yakışmadığını dile getirir. Öyle ki Devai’nin hain olarak nitelemesine ve iffetine karşı yaptığı saldırmasına bile “bir masûma değil.. Bir hâine, bir alçağa bile yazılamayacak sûrette olan şu ifâdâtınızı garîp bir helecân, müessir bir ıztırâp... Âteşîn bir zahm-ı derûn ile okudum...” (SM 121) cevabını verir. O, sevgiliden gelen her türlü karşılığa boyun eğen ve kabullenen bir karakter olarak ortaya çıkar.

Devai ise zaman zaman çok seven bir âşık olarak duygularını dile getirirken zaman zaman Cemile’den nefret eden, kızan bir tavırda kendini gösterir. Aşkın tabiatına benzer bu çelişkili hal Devai’de devam eder. O da tıpkı Cemile gibi -ki Cemile’nin tutarsız halleri kurgunun ve aşkın devamlılığının sürmesi için gereklidir- tutarsız sözlerle mektuplarını yazar. O, Cemile’nin tutarsız eylemlerine ve inadına sinirlenerek âşık olduğu kadına yer yer hakaretler eder. Cemile’yi kimi zaman “şahsîyetindeki ulvîyet ile mütâleâtındaki nevâkisi” (SM 12) gibi olumlu sıfatlarla tanımlarken kimi aman “rezîl, bir zebânî, bir akûr kelb, bir mecrûh kaplan” (SM 115), “hâin” (SM 123) gibi olumsuz yakıştırmalarla tarif eder. Onun bu tavrı aşkın çelişkili hâlinin bireysel düzlemde bir yansımasıdır. Bütün bunların yanı sıra Devai Cemile’ye kendini anlatma ve evlilik konusunda ısrar ederek aşkına cevap arar. O, mektuplarında aşka dair inlemeleri, ahları ile dile getirirken kendini Cemile’ye kabul ettirme mücadelesi içindedir. Aşkın sürekli anlat(ıl)ma halinde “kişiyi kendisi hakkında olabildiğince çok şey anlatmaya (bilgi aktarmaya), kendisini daha, daha çok paylaşmaya Öteki’ni iyice içine almaya” (Akaş 65) iter. Böylece Devai de Cemile’yi evlilik konusunda kendi dünyasına çekme, içe dâhil etme arzusunu taşır. Çünkü evlilik bir araya gelme, yan yana olma durumudur. Cemile birlikte olma isteğini dışta konumlanarak reddeder. Dolayısıyla iki sevgili aşkın vermiş olduğu heyecan haliyle çeşitli çıkmazlar, üzüntüler, sorunlar yaşar.

Eserde aşkın her ne kadar çelişkilerle dolu olduğu ya da insana acı verdiği görülse de özde masumiyet barındırdığı, sevmenin ve sevilmenin insan ruhu için birer yaşam kaynağı niteliği taşıdığı vurgulanır. Karakterlerin sevmekten ve aşktan başka sığınakları yoktur. Devai ve Cemile’nin mektuplarındaki ifadeleri bu yöndedir.

İkisi de aşka sarılmış yaşamı orada, o masumlukta bulurlar. Özellikle Cemile Devai'nin mektuplarını kendinde bir teselli aracı görerek aşka sığınır. Onun, “evvelki gün gelen iltifât-nâmeniz ki tadâd-ı nücûm semâ ile bîdârâne geçirdiğim şu leyâl-i ıztırâp içinde beni teselliyete çalışmakta emsâline halef olmuştur” (SM 36) cümlesinde ızdırıp duyduğu gecelerde Devai'den gelen mektupla teselli bulur.

Metinde aşkın, yaşanan ruhsal sorunların yansımaları dile gelirken duygu ve düşüncelerin şiir ya da şarkı sözleriyle ifade edildiği görülür. Hikâyede Mehmet Vecihi'ye ait mısraların yanı sıra başka birçok şairin beyitleri aracılığıyla karakterlerin ruh halleri resmedilir. Mektupların genelinde yer alan mısralar Devai ve Cemile'nin ruhsal açıdan içinde buldukları olumsuzlukların tasvirini yapar. İki karakterin mektupları ayrı ayrı ele alındığında Devai'nin on üç, Cemile'nin ise on yedi adet mısrayı, beyti duygu ve düşüncelerini yansıtmak için kullandığı görülür. Hem Devai'nin hem de Cemile'nin mektuplarında sıkça tekrarlanan ve leit motif olma özelliği gösteren beytin üzerinde durmak gerekir.

Hikâyede iki karakterin mektuplarında ortaya çıkan “Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânûmân / Tâli'im işkeste ikbâlîm nigûn, bahtım yaman” beytini Devai ve Cemile sürekli tekrarlar. Leit motif eserde sürekli üzerinde durulan sözler, ifadeler, eylemler, davranışlardır. Bu tekrarlama metnin anlam dünyasına işaret eden bir yapıdır. Metinde dört kez yer alan bu tekrar etme hâli iki karakterin de ruh dünyasını özetler. Devai ve Cemile kendilerinin kimsesiz, çaresiz ve yurtsuz olduklarını sürekli vurgularlar. Gerçek anlamda Cemile'nin öksüz ve yetim oluşu bu yurtsuzluğun, kimsesizliğin kaynağını teşkil eder. Aidiyet sorunu yaşanan iki insan kendi yaşamlarını bu mısralarla özetler. Devai ve Cemile'nin, özünde birbirlerinden başka kimseleri yoktur. Hikâyede diğer kişilerin -Mahir dışında- silüet gibi konumlanması bu savı destekler. Çünkü iki âşık birbirlerini severek var olurlar. Onların kaderlerinin kırılmış, alt üst ya da kötü durumda olduğunu vurgulamaları bir yönüyle kimsesiz olmalarından kaynaklanır. Hem kimsesizlik hem de aşkın kişiye verdiği ızdırıp bu mısralarla birlikte diğer satırlarda da ortaya çıkar. Aşk, güzel duygular barındırmasının yanı sıra kişiyi üzüntülere, hayal kırıklıklarına, acılara iten tarafıyla ortaya çıkar. Bu da insanın iki duyguyu aynı anda yaşamasına neden olur.

Hikâyede Devai ve Cemile'nin dilinden düşürmediği bu beytin dışında daha birçok mısrayla duygularını dile getirmeye çalışırlar. Onların yazdığı mısraları ayrı

ayrı gösterip bütünlüklü bir şekilde ele almak metnin izleğine katkı sunar. Devai'nin aşkını dile getirirken ya da yaşadığı çatışmayı, bunalımı, çöküntüyü anlatırken kullandığı mısralar şöyledir.

Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânumân
Tâli'im işkeste ikbâlim nigûn, bahtım yaman (SM 24-48)

Olsa isti'dâd-ı ârif kâbil-i idrâk-ı vahy
Emr-i Hak irsâline her zerredir bir Cebre'îl (SM 5)

Eyledin nûr-ı ilâhî-veş tenezzül yanıma
'Arşa çıktı var ise muhrik du'âlardan beri (SM 7)

Âsûde-nişin hâb-ı nâz ol
Ey nûr-ı nazar süzül safâya (SM 10)

Emret öleyim ger sana bâr ise hayâtım
Mahşerde bile hâhişin olmazsa dirilmem (SM 26)

Ârzû serkeşte-i fikr-i muhâl eyler beni (SM 40)

Göklere açılmasın elleri ki dâmânındadır! (SM 41)

Meşhûdu iken ser-serâ perde-i hikmet:
Ehl-i dilin ehl-i dile ahvâli nihândır (SM 57)

Renc-i hâtır vermesin feryât ve efgânlar sana
Dil-nüvâzım sen hemân sağ ol fedâ cânlar sana (SM 61)

Hem yakarsın berk-i sertîz-i sitemle 'âlemi
Hem yine dersin ser-i kûyumda feryât olmasın (SM 85)

Gamım levh-i semâya eylesem inşâd nâ-kâfî
Du'â-i nâkıs, tezarru' bî-eser, feryât nâ-kâfî (SM 86)

Fakat yine meslûbu'l-ihdiyâr, yine mağlûb-ı ıztırârım.

Devri şaşırдын mı nedir ey zamân:

Fasl-ı bahârında bu hükm-i harâb (SM 112-113)

Yukarıda sıralanan mısraların hikâyesinin anlam alanına katkıları üzerine genel bir çerçevede bakıldığında aşkın ifade biçimi şiirsel formlarla desteklenir. Duygu yoğunluğunun yaşandığı aşk hâli kişinin yalnızca düz yazıyla ifade biçimi olarak şekillenmez. Şiirselliğin dâhil edilmesi aşkın, kimsesizliğin, yalnızlığın, çaresizliğin görünümelerini daha hissi boyuta taşıma amacıyladır. Devai, Cemile'ye olan aşkını yer yer nesir yer yer nazım şeklinde kâğıda döker. O, sevdiği kadının isteklerini önemseydiğini gösterir mahiyette mısralar yazar. Mısralarında onun emriyle ölebileceğini hatta mahşerde bile o istemezse dirilmeyeceğini belirten Devai mübalağalı bir anlatımı seçer. Aşkın bu coşkun hâli onun sözlerinde dile gelir. Yine diğer mısrasında gönül okşayanım diye tanımladığı sevgilisine canın feda olacağını belirtir. Diğer taraftan sevgiliyi bir insan konumundan çıkararak ilah gibi yüce bir konuma yükseltir. İlah gibi nur saçtığını belirten Devai dualarının arşa çıkıp kabul olduğunu söyler.

Devai, sevgiliyi övmesinin yanı sıra ona sitem etmekten geri kalmaz. Karşılıklı gerçekleşen sitem halinde Cemile'nin keskin şimşekle etrafı yakması Devai'yi etkileyen bir durumdur. Ateşten etkilenen Devai, sevgilinin feryat istememesine sitem eder ve bunun normal bir şey olduğunu vurgular. Ateşin varlığı Devai'nin gam, keder gibi duygularla yaşamasına neden olur. O, kederinin büyüklüğünü anlatmada ne yaparsa yapsın her şeyin yetersiz kalacağını belirtir. Devai, yalnızca sevgiliye değil aynı anda zamana da serzenişlerde bulunur. Zaman kavramına devri mi şaşırıldığını neden bahar mevsiminde bir nevi savaş halini büründüğünü sorar. Onun ruh hali öyle değişkenlik gösterir ki zamanla, mevsimlerle konuşarak yaşamı sorgular. Aşkın verdiği ızdırap kişinin karamsar, umutsuz özellikler göstermesine neden olur.

Devai gibi Cemile de aşkını ya da bu aşkla gelen acılarını, üzüntülerini, yalnızlığını dile getirirken mısralara sığınır. Hislerini yazıya döken Cemile yaşadıklarını şiirsel bir yapıda anlatmayı seçer. Mektuplarında Devai'ye göre daha fazla şiire sığınan Cemile'nin hislerini kâğıda dökerken kullandığı mısralar şöyledir:

Ben kimim? Bir bî-kes ve bî-çâre ve bî-hânumân

Tâli'im işkeste ikbâlim nigûn, bahtım yaman (SM 14-18)

Sevdâ-yı ruhun 'aşk iline son seferimdir
Derdinle helâk olma ne çâre kaderimdir (SM 17)

Ey şûh-ı cihân yandı tenim âh-ı kederden
Cezbetmedi tâli'de zebûn-ı âhımı yerden
Her dem haberin almadayım dîde-i terden
Derdinle helâk olma ne çâre kaderimdir (SM 18)

Bana hemdem eyleyen ey gam seni
Bir gönül bir baht bir çarh-ı denî
Bıraktıran cândan bu üç şeydir beni
Bir gönül bir baht bir çarh-ı denî (SM 21)

Düşen sana teğâfüldür bana âh teğâfülsüz
Değil senden şikâyet şekve âh-ı bî-eserdendir (SM 27)

Gönül yâd-ı mâzî edersin neden?
Gelir mi sanırsın fenâyâ giden? (SM 32)

Gezdiğim yerde gülîstânlarda
Beni yâdındır eyleyen taltîf
Duyarım bûyunu latîf, latîf
Rüzgâr estiği zamânlarda
Yâd-ı hüsnünle döktüğüm yaşlar
Hep çiçek suyu kokmaya başlar (SM 33)

Esti bir zemherîr pür zehr-efşân
Ne çiçek kaldı 'âkıbet ne fidân (SM 34)

Sînelerde varsın ârâm eylesin tîr-i kazâ
Ey haddinin gamze-i cânân yürek cândır senin (SM 36)

Ey 'aşk bildiğin gibi yak, yık derûnumu
Bir kimsesiz belâ-zedenin hânumânıdır (SM 37)

Ehl-i dil ehl-i dili bilmemek insâf değil (SM 37)

En büyük derdim hayâtım ey tabîb-i sâde-dil
Düşme beyhûde telâşa başka bir sevdâdayım (SM 66)

Renc-i hâtır virmesin nâlişler, efganlar sana
Dil-nüvâzım sen hemân sağ ol fedâ cânlar sana (SM 81)

Ederse dil yeri vardır vedâ'-ı mülk-i vücût
Garîbe yer bulunurmuş 'adem diyârında (SM 82)

Biz bu mihnetine hastîye küçükten geldin,
Yoksa kim eyler idi terk-i kühencây 'adem.
Dün gece perişân hâtırlar gibi muntazır-ı sabâh (SM 94)

Ne sendendir, ne bendendir, ne çarh-ı kîneverdendir.
Bu derd ser humâr-ı neşve-i câm-ı kaderdendir. (SM 96)

Sorsalar mağdûrunu cellâd-ı kendin gösterir (SM 98)

Cemile, farklı bölümlerde yazdığı on yedi beyit ya da mısrayla Devai'den daha fazla karamsar bir ruh hâli çizerek gamın, kederin kendine arkadaş olduğunu söyler. Kendine gamı arkadaş eyleyenin ise aşağılık olarak nitelediği felektir. Cemile'nin sitemi Devai'nin aksine felekleredir. Sevgiliye sitem etmek yerine hedefi başka yerde arar. Ruhundaki huzursuzluk için şikâyet etmeyeceğini söyleyen Cemile, ne sendendir, ne benden diyerek derdini kadere bağlar. Aşkın, kimsesizliğin, yalnızlığın verdiği dertleri her seferinde bir nedene bağlayan Cemile başka bir mısrasında hayattan oldukça muzdarip olduğunu söyler. Bir doktora seslenmek istediği "En büyük derdim hayâtım ey tabîb-i sâde-dil / Düşme beyhûde telâşa başka bir sevdâdayım" (SM 66) mısralarında hayatının dert yığını olduğunu dile getirirken bunun çaresinin doktor tarafından bulunamayacağını söyler. O, hissettiği tüm karamsar duyguların başka bir hâlde omasından ötürü iyileşemeyeceği ve gösterilecek tüm çabanın boşuna olduğunu belirtir.

Cemile, sevgiliye hiçbir zaman şikâyet etmez. Devai'ye karşı bir sitem etmeyeceğini “değil senden şikâyet şekve âh-ı bî-eserdendir” (SM 27) mısrasıyla dile getiren Cemile bütün şikâyetlerini belirsiz ahından bilir. O, aşğın derdiyle mutsuz ve kötü olmayı yine kaderinden bilir. Devai'nin derdi ile helak olmanın kaderinin bir sonucu olduğunu söyleyen hikâye kişisi kendi ruh dünyasına dair iyice karamsar bir tablo çizer. Her fırsatta derdini ve bu dertle yok olduğunu ifade eden Cemile bu durumu kabullenmiş bir vaziyettedir. “Derdinle helâk olma ne çâre kaderimdir” (SM 18) mısrasında Devai'nin derdiyle yok olduğunu ancak bunun bir çaresinin olmadığını ve kaderinden kaynaklandığını söyler. O, her şeyi kaderden, talihten bilerek edilgen bir tavır sergiler. Bütün olumsuzlukları kaderden bilen Cemile sevgiliye karşı hep olumlu ifadelerle karşılık verir ve onun bakışının, yanağının can olduğunu söyler.

Cemile, kimsesizliğini, “garîbe yer bulunurmuş ‘adem diyârında” (SM 82) mısrasıyla dile getirir. Kendini garip olarak tanımlayan Cemile yokluk diyarında ancak yer bulabileceğini söyler. Onun bu ifade şekli dünyada yer edinememiş olmasını gösterir. Mekânsal düzlemde aidiyetsizlik yaşayan Cemile annesinin ve babasının olmayışıyla garip, kimsesiz bir kişidir. Dolayısıyla kendine sığınak merkezi olarak aşkı ve Devai'ye yazdığı mektupları seçer.

Sevda-yı Masumane'de hem Cemile hem de Devai'nin duygularını anlatırken şiire sığınması ya da şiirselliğin metnin genelinde baskın bir üsluba dönüşmesi yazarın romantik bakış açısından kaynaklandığı söylenebilir. Romantizmin özelliklerinden olan duygu ve lirizm açısından metne bakıldığında yazar tarafından karakterlerin duygularıyla resmedildiği görülür. Hikâyede kişilerin fiziksel özelliklerinin yok denecek kadar az olması özellikle ruhsal yanlarının yansıtılması romantik bakış açısının etkilerinin metinde yer edindiğini gösterir. Romantizmin “asıl insan gerçeği ruhun derinliklerinden, belki zaman zaman şuuraltından gelen ve kolay kolay değişmeyen duygulardadır” (Çetişli 82) şeklindeki çıkarımı metindeki kişilerin anlatımında ortaya çıkar. Duyguları öne çıkarmada en etkili yollardan olan şiir türü hikâyenin bütününde çeşitli beyit ve mısralar aracılığıyla kullanılır. Şiirin mektuplarda fazlaca yer alması diğer türlere göre daha çok insanın ruhuna seslenen ve duyguyu barındıran bir söyleyiş biçimi olmasından kaynaklanır. Bireyin duygularının nesir yoluyla ifade edilmesinin yanı sıra coşkunun ve heyecanın üst düzeyde olduğu bir anlatım yolu olan şiir, kişilerin iç dünyasının daha görünür

kılınmasında, birbirlerine duydukları aşklarının kararlılığında birer göstergeye dönüşür.

SONUÇ

İyi ne? Nesi iyi? Kötü ne? Nesi kötü?

İsmet ÖZEL

Mektup, insanın var oluşundan bugüne kadar iletişim kurmasını sağlayan araçlardan biridir. Bu haberleşme şekliyken zamanla edebi bir tür olarak kendini gösterir. Çok çeşitlilik arz eden edebi türlerin arasında yer edinen mektup yazar ve şairlerin duygu ve düşüncelerinin aktarımında yeni bir ifade şekline dönüşür. Bu değişiklik mektubun tür olmasının yanında edebi eserlerde teknik olarak kendine yer edinir. Buradan hareketle mektup hikâye tekniğinin metinlerde kullanımı giderek yaygınlık kazanır. Mektup hikâye şeklinin Türk edebiyatında Tanzimat dönemi ile kullanılmaya başlanmasıyla birlikte Servet-i Fünun, Milli Edebiyat, Cumhuriyet dönemi ve sonrasında insanı, onun durumlarını anlatmada yardımcı bir öge olarak tercih edildiği görülür. Eserlerde mektubun varlığı olayların akışında kimi zaman belirleyici kimi zaman da destekleyici bir unsur olarak ortaya çıkar. Mektup, olayların anlatımında etken bir rol oynayarak hikâyenin akışını değiştirebilir. Aktif bir şekilde konumlanmasının yanı sıra kurguyu tamamlayan yönüyle de metne dâhil olabilir. Mektup hikâye tekniğinin kullanılış şekillerinden bütüncül olarak metnin tamamını oluşturabilirken eserin içinde ayrı bir bölüm olarak da yer alabilir. Bu doğrultuda üzerinde durulan Sevda-yı Masumane adlı eserinin tamamı Devai ve Cemile'nin karşılıklı olarak birbirlerine mektup yazmasıyla şekillenir.

Mehmet Vecihi tarafından yazılan Sevda-yı Masumane adlı eser mektup hikâye olarak ele alınan bu çalışma yazarın eserinin günümüz Türkçesine aktarılması ve bu doğrultuda yapı-tema bakımından irdelenmesi amacıyla ortaya konulmuştur. Vecihi, kısa ömründe yirmiden fazla eser kaleme alarak döneminin meşhur yazarları arasında kendine yer bulmuştur. Servet-i Fünun döneminde ismini duyuran yazar aşk, evlilik, cariyelik vb. hayatın içinden güncel konuları seçerek eserlerini oluşturur. Yaşadığı yıllarda yazar ve şairlerin de dikkatini çeken sanatkâr işlediği konuların benzerliği nedeniyle eleştirilir. Hatta kimi yazarlar onu popüler yazılar yazmakla itham eder. Vecihi'nin çok kısa bir zamanda çok fazla eser vermesi edebi yönünün de tartışılmasına neden olur. Onun, aynı konular etrafında biçimlendirdiği eserleri bu kısa zamanda üretimin bir sonucudur. Karakterlerin ya da olayların birbirine

benzerliği metinlerinde öne çıkan bir durumdur. Sevda-yı Masumane adlı esere bu bağlamda yaklaşımın bir örneği olan bu çalışmada metnin edebi yönden zayıf nitelikler taşıdığı tespit edilmiştir. Mektup hikâye tekniğiyle oluşturulan eser derinlikli, girift bir yapı arz etmez. Olay halkaları arasında bağlantı olmayan metinde karakterlerin nerede, nasıl yaşadıklarına, daha önce ne yaptıklarına dair bilgiler yer almaz. Karakterlerin geçmişine ve şimdisine dair bilginin paylaşılmaması onları daha silik bir yapıda ortaya çıkarır. Ruhsal durumları anlatılmasına rağmen gerçekçi bir kişi profili çizilmediği görülür. Hikâyenin sonu dahi birden neticelenir. Olay örgüsündeki ansızın geçişler nedeniyle kopukluklar meydana gelir. Devai'nin olaylar çözüldükten sonraki hikâyenin son mektubunda Cemile'ye vasilikten bahseder ve beklemesini söyler. Bu noktadan sonra anlatıcı birden devreye girer ve bu iki aşğın evlendiklerini, İzmir'e doğru bir vapurla yol aldıklarını söyler. Hikâyede arada yaşanan hiçbir gelişmeye yer verilmemesi bu vaka zincirinin kesintiye uğramasına neden olur.

Eserde olay örgüsü ve kişilerin yanı sıra zaman ve mekân unsurlarının silik bir şekilde yer alması hem hikâyenin hem de kurgunun sağlam bir zeminde inşa edilmediği görülür. Mekânın ve zamanın bir metinde varlığı tarihsel alt yapıya dair ipuçları vermesi itibariyle önem kazanır. Sevda-yı Masumane'de hikâyenin nerede, ne zaman geçtiğine dair net bilgilerin paylaşılmaması dönem itibariyle bir belirsizlik doğurur. Hikâyelerdeki mektuplarda tarih, gün gibi bilgiler yer almaz. Yalnızca Mahir'in mektuplarında üç ayın ismi geçirilir bu da kurgunun zaman boyutundaki eksikliklerinin kapatılmasına yeterli olmaz.

Hikâyeye dil ve üslup açısından bakıldığında Servet-i Fünun döneminde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin varlığı Sevda-yı Masumane hikâyesinde de oldukça fazladır. Tanımlar ve tasvirler incelendiğinde metnin dilinin son derece ağır olduğu kanısına varılır. Metnin bir aşk hikâyesi olması hasebiyle şiirselliğin son derece hâkim olduğu görülür. Nesir kısımlarda dahi karakterler manzuma yönelen ifade tarzlarıyla duygularını dile getirirler. Metnin geneli şairane bir üslup barındırır. Kelimelerin seçilişi ve birbirleriyle ilişkileri düşünöldüğünde anlatımın nesir olarak biçimlendiği metin dilinin şiirsel bir boyut kazandığı görülür. Metin dil ve üslup açısından her ne kadar belli bir çizgiyi yakalasa da kurgudaki yapısal eksiklikler, kişilerin, mekânların ve zamanın derinliksiz bir şekilde metne yerleştirilmesi, olay örgüsündeki neden-sonuç ilişkisinin zayıf olması, hikâyenin sonunun anlatıcı

tarafından ansızın kısa bir şekilde özetlenmesi gibi sebeplerden ötürü Sevdâ-yı Masumane adlı mektup hikâye edebi yönden mükemmelliyet arz etmediği saptanmıştır.

KAYNAKÇA

“Mektup.” *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. C 15, 1992.

<<http://www.kubbealti.com/>>.

<<http://www.otukensozluk.com/>>.

Akaş, Cem. “Aşk = f (Karanlık).” *Cogito Dergisi Bahar*, 1995: 65-70.

Aktaş, Şerif. *Roman İncelemesi ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.

Bachelard, Gaston. *Mekânın Poetikası*. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları, 2014.

Bourneur, Roland, Real Quillet. *Roman Dünyası ve İncelenmesi*. Çev. Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

Batur, Enis. “Aşk Üzerine Marazi Bir Deneme Daha.” *Cogito Dergisi Bahar*, 1995: 5-8.

Botton, Alain. *Aşk Üzerine*. Çev. Ahu Antmen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Çakır, Ömer. “Türk Edebiyatında Mektup”. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi, Ankara: 2005.

Çetişli, İsmail. *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 24. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi, 2007.

Donbay, Ali. “Edebiyatımızda “Mektup” Turu ile İlgili Başlıca Çalışmalar.” *Erdem* 61 2011: 83-101.

Forster, Edward Morgan. *Roman Sanatı*. Çev. Ünay Aytür. İstanbul: Adam Yayıncılık, 2001.

İnal, Mahmud Kemal. “Vecihi.” *Vecihi*. Son Asır Türk Şairleri. C 10. 1970.

Kaplan, Erdinç. “Bir Edebi Tür Olarak Mektup ve Türk Edebiyatındaki Yeri”. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans tezi, Mersin: 1999.

Kaplan, Mehmet. *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.

Kara, Esra. “Nişanlıya Mektuplar, Vadideki Zambak ve Genç Werter’in Acıları Ekseninde Şiir-Roman-Mektup İlişkisi.” *Hece Dergisi* 114/115/116 2006: 248-255.

Kefeli, Emel. *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*. İstanbul: Kitabevi, 2002.

Köktürk, Şahin. “Halk Edebiyatında Mektup” *Hece Dergisi* Haziran-Temmuz-Ağustos, 2006: 48-66.

Kudret, Cevdet. *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman I*. Ankara: Varlık Yayınları, 1977.

Mehmet Vecihi. *Sevda-yı Masumane*. Konstantiniye: Tahir Bey Matbaası, 1899.

Okay, M. Orhan. “Mektup.” *Mektup*. TDV İslam Ansiklopedisi. C 29, 2004

Önal, Mehmet. “Vecihi Bey’in Hikâyelerindeki Fiktif Yapı”. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans tezi, Ankara: 1985.

Özel, İsmet. *Küfrün İhsanı Olmaz*. İstanbul: Tiyo Yayıncılık, 2016.

Özgül, M. Kayahan. “Çıkın-Mektup Yahut Bir Maniniz Yoksa...” *Hece Dergisi* Mektup Özel Sayısı 114/115/116 2006: 7-20.

Schmid, Wilhelm. *Aşk*. Çev. Tanıl Bora. Ed. Bahar Siber, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Şemsettin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. Haz. Gündoğdu vd. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2017.

Tonga, Necati. “Bir Anlatım Tekniği Olarak mMektup ve Bu Tekniğin “Sana Yazdığım Bir Mektup Olsam” ile “Mektuplar” Adlı Hikâyeler Üzerinde Karşılaştırılmalı İncelenmesi.” 2. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı, Isparta, 2012: 1077-1097.

Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Uyar, Tomris. "Aşk ve Sevda Üzerine Çeşitlemeler." Cogito Dergisi Bahar, 1995:
71-74.

